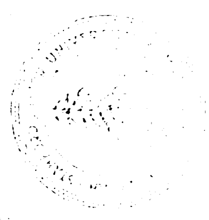

ORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

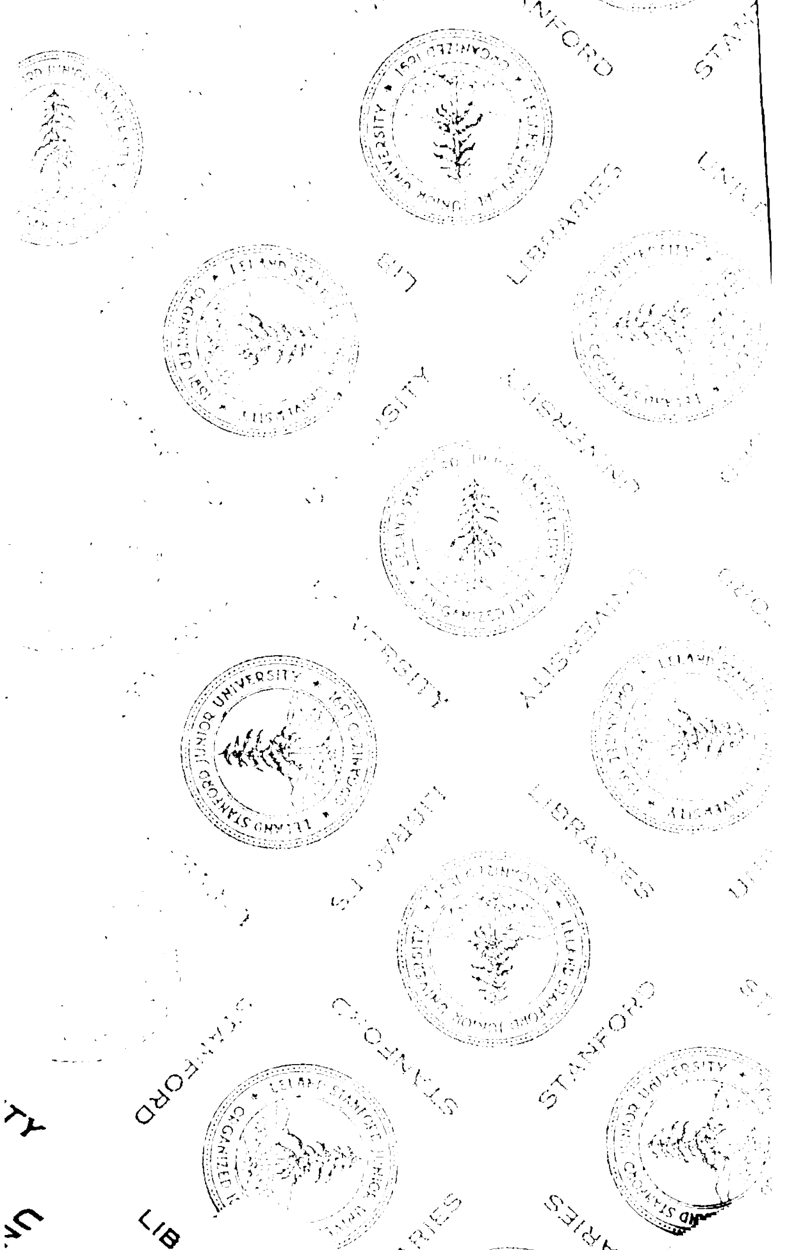
STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

Болгарска Грамматіка

Сега

Перво сочинена.

Отъ Неофѵта П. П. ѡбщаго изъ свѧщенныѧ ѻбители Рылскіѧ, за оупотребленіе на Славеноболгарските оучилища, а на свѣтъ издана отъ любородныте предстоѧтели за Болгарското просвѣщеніе.

Г. Братіѧ Мѹстакови,

Жители Бѹкорешкіѧ, съ иждивеніето на общото новосоставлено въ Габрово оучилище.

Въ Крагѹевцѣ

Оу Княжеско-Сербской Типографіи,

1835.

Петаръ Доньувичъ

Петаръ Дончувичъ
едонанъту
Д. Доньу Дончуви
Доманчишу

Почте́ннѣйшїи и҆ люборо́днѣйшїи Г. бра́тїѧ Мꙋстако́ви!

Комꙋ̀ дрꙋго́мꙋ по̀ люборо́дномꙋ ѿтъ ва́съ прилѝчно вы было̀ да се посвѧтѝ настоѧ́щїй ѻ҆пытъ на Славеноболгарската грамматї́ка, коѧ́то сега̀ пе́рви пꙋ́тъ на свѣ́тъ се пока́зꙋ-ва, и҆ съ ва́шето настоѧ́нїе и҆ побꙋжде́нїе се сочинѝ, какво́то и҆ взаимноꙋчѝтелныте та́-блицы; воистиннꙋ тї́и нача́тки на ва́шето ѹ҆бо горѧщее и҆ ѹ҆се́рдное попече́нїе за своѝте є҆диноплеме́нни; а҆ на-мои́те пе́рви трꙋдо-ве, не сѫ прилѝчни нѝкомꙋ дрꙋгимꙋ кромѣ̀ ва́съ, кои́то като дово́лно и҆скꙋсни во ѹ҆че́-нїето на-свои́те є҆диноплеме́нни. Зато̀ и҆ прї-е́млате на́й пе́рво ѻ҆ни́ѧ сре́дства, кои́то сѫ по-тре́бни, (и҆ кои́то ѹ҆потреблѧ́ватъ си́чките просвѣще́нни наро́ди) за нача́ло на просвѣще́-нїето, и҆ спѣши́те всѧ́кими ѻ҆бразы да ѻ҆бла-годѣтелствꙋвате сво́йатъ бѣ́дный ро́дъ, за-

Цесарь Донгувичъ

Цесарь Донгувичъ
Донанъ Гуму
Ѳ. Донгу Донгуви

Доманчиму

Почтеннѣйшіи и любороднѣйшіи Г. братіѧ Мустакови!

Кому другому по любородному отъ васъ прилично бы было да се посвяти настоѧщіи опытъ на Славенноболгарската граммагіка, коѧто сега перви путъ на свѣтъ се показува, и съ вашето настоѧніе и побужденіе се сочини, каквото и взаимноучителныте таблицы; воистинну тіи начатки на вашето убо горѧщее и усердное попеченіе за свойте единоплеменнии; а на-мойте перви трудове, не са прилични никому другиму кромѣ васъ, който като доволно искусни во ученіето на-свойте единоплеменнии. Зато и пріимате най перво оніѧ средства, който са потребни, (и който употреблѧватъ сичките просвѣщенни народи) за начало на просвѣщеніето, и спѣшите всѧкими образы да облагодѣтелствувате свойатъ бѣдный родъ, за-

щото сте предусмотрѣли че до сега [illegible]
соотечественницы не сѫ познавали [illegible]
лѫ причината на непросвѣщението, [illegible]
требувало понапредъ да се [illegible]
оучилища а по томъ церкви и [illegible]
Понапредъ да се напеча[illegible]
Болгарски языкъ потребны те за оуч[illegible]
книги, а послѣ ветхїй и новый завѣтъ ([illegible]
по реченному, и сихъ подобаше творити и
онѣхъ неоставлѧти). Защото каква по[illegible]
принесоха до сега тїѧ преведены книги на
Болгарскїатъ языкъ, когато и на свойатъ я-
зыкъ незнаѭтъ да ги прочитатъ нашитѣ
бѣдни единоплеменни; священно-то Евангелїе,
и на Славенскїатъ языкъ се разумѣва, кой
то може да му разумѣе разуматъ, а нищо
не може да разумѣе онизи (освенъ едны рѣчи)
въ него, кой то не може да му вникне въ ра-
зуматъ, ако и да е преведено на вашины-
атъ му простъ языкъ. Защото разумѣнїе
на-едно списанїе не стои въ просты те или въ
Славенски те рѣчи, а найпаче на-такива кни-
ги щото иматъ высоки и глубоки разумы,
но трѣбува да има некои особно художество,
съ кое то се постига разумѣнїето на-всякое
списанїе на единъ кой былъ языкъ. Защото
и папагалите произносатъ некои рѣчи кой то

ӥзꙋчꙋватъ ѿтъ человѣцы те, но ӥ сами не-
разꙋмѣватъ нищо ѿтъ нихъ. За то вы на-
чинате началото ѿтъ декато трѣбꙋва, ӥ
каквото трѣбꙋва, а не зафащате дѣлото,
споретъ пословицата ѿтъ декато не трѣбꙋва.
Вы сте извѣстни добрѣ, защо токмо едны
книги преведены на Болгарскіатъ ӥзыкъ, не
приносатъ никоѧ полза на наши те единоплє-
менни безъ оученіе, ӥ за то составлѧвате пер-
во главното средство, то есть оучилището,
ӥ предстоѧвате за сочиненіето, преведеніето,
ӥ напечатаніето на оучилищны те книги, за
да се воведе оученіето порѧдочно ӥ въ на-
шето ѿтечество, ӥ да бꙋде ѿсновательно. За-
щото кой е виделъ некаде да се работи кое
было хꙋдожество безъ потребни те ӥ прилич-
ни те мꙋ ѡрꙋдіѧ; или може ковачо безъ чꙋкъ
ӥ безъ наковалнѧ да искове ӥ да направи
нещо, кое то е или просто тѣлесно хꙋдоже-
ство трѣбꙋва да се работи съ потребни те ӥ
прилични те мꙋ ѡрꙋдіѧ; дека се е видело оу-
чилище безъ оучилищни те въ него книги; ӥ
можели да се нарече оучилище ѡнова, въ
кое то се не предава поне граматическо оуче-
ніе, ако не дрꙋги повысоки наꙋки; познали
са ѿтъ части ӥ наши те единоплеменни тая
погрѣшность, сирѣчь, защо са потребни ӥ

оучи́лищата ра́вно ко́якото и церкв...
а̂ко бы ре́клъ нѣ́кой и по́много не бы по-
ши́лъ защо́то богомо́лството мо́же [illegible]
да и на поля́ната, и въ пѹсты́нята, и въ
кѫ́щата и на вся́ко дрѹго мѣ́сто, да се со-
вершѝ, каквото що се гово́ри, на вся́ко мѣ-
мѣстѣ владычество е̂го̀, но оуче́ніето не мо-
же да се оучи на поля́на, нити въ гора́,
нито въ пѹсты́ня, но то́кмо въ оучи́лища-
то), и направи́ха се дово́лно оучи́лища по
Болгарі́ята, но о̂ще не мо́жатъ сирома́сите да
позна́ятъ, а̂ко и да гле́датъ дово́лны при-
мѣ́ры о̂тъ дрѹ́гите наро́ды, защо̀ псалти́рете
и часосло́вите не сѫ̀ шко́лски кни́ги, но цер-
ко́вны, и оустановле́ны сѫ за богомо́лство
въ це́рквыте, а̂ не за оуче́ніе во оучи́лища-
та, и не мо́жатъ и са́ми о̂ще да се оусе́тятъ.
За ко́й коне́цъ пра́вятъ тія оучи́лища съ
то́лко голе́ми иждиве́нія. И защо̀ на оу-
чи́лището не е намѣ́ре́ніето да е мѹчи́лище
да мѹчи малолѣ́тный и мя́гкій во́зрастъ
дѣ́тскій, но да имъ подадѐ рѹководство ко
и̂стинното просвѣще́ніе, за да позна́ятъ и
се́бе, и бо́га и хрістія́нските и человѣ́чески
те до́лжности, и да мо́жатъ да проѹмѣ́ватъ
по вре́ме и тія неѹдобопоня́тны свяще́нны
кни́ги, съ ко́ито се мѹ́чатъ (и̂ли̂ по́добре

да речемъ мѫчатъ ги оучители те и родители те) безъ никаква полза като едни папагали въ младыатъ си и недозрѣлыатъ возрастъ. Таа истина, говоримъ, позналисте вы; и за това настоаватe да се напечататъ первo оучилищни те книги, съ кои то можатъ да се просвѣтатъ и предѹготватъ наши те единоплеменни и за дрѹги що се касаатъ до православната та наша вѣра, и до христїански те должности, и до дрѹги потребни въ человѣческїатъ животъ знанїа. Того ради (защото почината мѹдро и основателно дѣло то) ще да остане ваше то име безсмертно въ Болгарско то потомство. И велегласны те похвалы, благодарности благословенїа, и прощаванїа щоще да прїимате отъ нѣжно то наше юношество, ще да бѹде побѹжденїе и на дрѹги люборoдни да послѣдѹватъ вашїатъ добръ и богоѹгоденъ примѣръ, и да благодѣтелствѹватъ и они на свои те единоплеменни, кои съ каквото е возможенъ. Прїимите прочее тихимъ окомъ и благосклоннымъ сердцемъ сей малый мой трѹдъ по вашемѹ благомѹ желанїю, кого то сочинихъ съ ваше то предстоанїе, и приносимъ го вамъ и на сички те наши любезни единоплеменни Болгари, да се не осѹдимъ съ лѣни-

былатъ Евангелскїй онъ рабъ, който закопалъ таллантъ господина своего въ землю. Който и желаѧ вамъ всѧкаго гополучїѧ и долгоденствїѧ, пребываю съ почитанїемъ.

Вашего почитаемагоми благородїѧ.

Оусерднѣйшїй доброжелатель.

Въ Букорещъ 10. Септембр. 1834.

Сочинитель.

Філологіческо

предȣвѣдомленіе

За Славеннобългарска та Грамматіка.

Честолюбіе то е една голема добродѣтель за единъ народъ, и особно за всякаго человѣка, защото съ него се придобыватъ секакві добры вещи. И понеже това честолюбіе начнало е да произникнȣва въ настоящій вѣкъ и въ наше то прелюбезно отечество, като некой сладковонный кринъ отъ тернія и оудолія, и показȣвалсе какво ще процъвти прочее цвѣтъ благовоненъ междȣ сички те почти наши соотечественницы, който са започели да оттрішатъ долговременный сонъ на невѣжество то и помраченіе то отъ свой те очи, и да оусвоявать потребни те средства за истинно то просвѣщеніе, защото спѣшатъ до вообразатъ безобразіе то на-Болгарскія языкъ, да бы возмогли по времени да се наслаждаватъ и на-

пи́ватъ сла́дки и̂ не мꙋ́тны во́ды ѿтъ свои́те, а̂ нѐ ѿтъ чꙋ́жди те и̂сто́чницы, какво́то са пракíли до сега́шно то вре́ме. За тò и̂ любоpóдни те предстоа́тели не ѿтла́гатъ вре́ме да воспрïи́матъ на́й прили́чни тѣ и̂ потре́бни те за товà дѣ́ло сре́дства, чрѣ́зъ които мо́же дасе ѡ̂жида́е и̂ пости́гне жела́емый коне́цъ, и̂ дасе оу̑мно́жи похва́лно то честолю́бïе и̂ въ ѡ̂ны́а Бо́лгарски дꙋ́шы, които до днѐшенъ де́нь не са̀ мꙋ знаа́ли ни и̂"мето. Ѡ̂нѝ, говóримъ, прилѣ́жа́ватъ да се преведа́тъ дово́лны кни́ги потре́бны на ма́тернïатъ на́шъ ѧ̂зы́къ, чрѣ́зъ които мо́же да се распространѝ оу̑че́нïе то въ си́чко то на́ше ѿте́чество, но си́чки те тïа кни́ги и̂ прево́ди, тре́бꙋва дасе оу̑тверждáватъ и̂ ѡ̂сно́вꙋватъ на не́кое добрò ѡ̂снова́нïе. Того̀ ра́ди за да бꙋ́де товà дѣ́ло добрò и̂ ѡ̂снова́телно, тре́бꙋва да се запо́чне каквò то тре́бꙋва, и̂ ѿтъ дѣ́то тре́бꙋва. Всѧ́комꙋ е̂" прóчее и̂звѣ́стно, защò пи́шемый ѧ̂зы́къ и̂"ма свое́ то ѡ̂снова́нïе на грамматíчески те пра́вила. И̂ поне́же ни́кой ѧ̂зы́къ не мо́же да прïи́ма свое́ то благообра́зïе и̂ и̂справле́нïе и̂на́че, ра́звѣ а̂ко се не подло́жи подъ грамматíчески пра́вила, того̀ ра́ди, като на́й нꙋ́жна ве́щь, потре́бна е̂" ѿтъ си́чко на́й пе́рво е̂днà грамма́тïка на на́шïатъ ма́тернïй и̂ приро́дный ѧ̂-

зыкъ да бы списꙋвалъ секой, кой какво е воз-можень, на свойатъ ꙗзыкъ по правилата на-една обща, а не полꙋвстна грамматїка, отъ коꙗто не происходи дрꙋго нищо, токмо без-полезное крїкиꙁованїе (порицанїе). Ꙗвно е про-чее всꙗкомꙋ, защо е потребна една обща грам-матїка за сичката Болгарїа, по коꙗто требꙋ-ва сички да последꙋватъ свой те списанїꙗ, а не секой да писꙋва по свое то полꙋвстно про-изношенїе безъ никакво основанїе и доказа-телство, и свое то токмо помѣстно нарѣчїе да защищава и да оу̑блажава, а чꙋждо то, лошо или добро безъ разборъ да оу̑коракка и оу̑ничтожава. Но това дѣло не е дѣло на-единъ человѣкъ, но на множина, защо то секой самъ, или по свое то естественно само-любїе не ощꙋтително влекомъ и прелщаемъ, и-ли самомнѣнїемъ взимаꙗся, или неразсꙋднымъ къ помѣстномꙋ отечествꙋ своемꙋ люблѣнїемъ и предпочтенїемъ преклоняемъ, или за немно-жество на-различни те во всꙗкоꙗ страна (дер-жаю рещи и во всꙗкомъ градѣ и селѣ) про-изношенїꙗ, лесно може да се оу̑клони отъ правый и прииськренній Болгарскій ꙗзыкъ, ако не бысе держалъ всегда крѣпко за неговытъ источникъ. И какъто не може никой да се отрече защо Болгарскїй ꙗзыкъ е протекалъ

като отъ нѣкой неоскꙋдный ӥсточникъ ѿтъ Славенскїатъ, тако не може ни да противорѣчи, защо ѿтъ него требꙋва да прїйме ӥ своето ӥсправленїе, ӥ да се допо́лни во своӥ те недостатки. Който прочее ӥска да защища и да оувлажава свойатъ помѣстный ӥзыкъ, требꙋва да ӥма всегда готовъ неложенъ свидѣтель славенскїатъ, ӥ твердо дасе держӥ за него, за да не заслꙋжꙋва порицанїе то на-дрꙋги те.

Єсть прочее любопытное совзысканїе ӥ ӥзслѣдованїе междꙋ нѣкои любословцы (фїлологи), който начинатъ да собиратъ ӥ да слагатъ (да сочинꙗватъ) таквꙗ Граммматїка, въ коꙗли оубо страна̀ въ Болгарїата да се говори ӥ произноси на́й чисто ӥ прийскренно Болгарскїй ӥзыкъ, ӥ секой є свободенъ ӥ беззазоренъ да дадѐ перво своѐ то мнѣнїе за това̀ дѣло, а по то́мъ по многихъ ӥ различныхъ мнѣнїахъ, да се оупотребӥ замышленное дѣло, ӥ да се введѐ дѣйствително во оупотребленїе въ наше то новоначално на-просвѣщенїе то ѿечество. „Спасенїе во говори „се во свꙗщенномъ писанїи, во мнозѣхъ совѣтѣхъ „ӥ єто азъ (като ѿпредѣленъ ѿтъ єдно̀ ѻбщество) ӥзлагаю ѿ томъ своѐ то (криво ӥлӥ право) мнѣнїе. Азъ мыслимъ, ако да не грѣшимъ, защо̀ Болгарскїй ӥзыкъ ако бы

се очистилъ отъ чуждеазычныте рѣчи (а реченно отъ Греческите и Турските) които са се вкрали въ него неощутително за ради спребыванiето и смѣшенiето съ тiя два народи, и ако бы се согласилъ некогашъ въ многоразличните членове, и въ глаголыте, да е най ближенъ и прийскренъ до славенскiятъ отъ сичките други языцы които са произишли отъ него. И защо може да се найде совершенъ безъ никаковъ недостатокъ по сичката Болгарiя распрѫснатъ. А никой да не може да се похвали защо въ една или въ друга страна да се говори и произноси най чисто и прийскренно Болгарскiй языкъ, каквото се види отъ слѣдующите изслѣдованiя. И ако бы было возможно да се совере во едино сичкiо, не бы ималъ тогава потреба веке отъ никаква иноязычна рѣчь (освень мало нѣкои които са ги собсѣмъ изгубили Болгарете, или и нематъ ги никакви, и употребляватъ ги или по Турски или по Гречески, които и изложихъ на-крайатъ на-грамматiката, да ги гледа секой.) Защо ако една рѣчь се говори на едно мѣсто по Турски, или по Гречески (или и по други некой языкъ, което е собсѣмъ мало) на друго мѣсто нахождашъ тая истата рѣчь да се говори чисто Болгарски. А на

това йсго то мѣсто пáки гдѣто се говóри єд-нà та рѣчь чисто по Бóлгарски, тáмо намѣру-вашъ па друга по Турски йлй по Грéчески, (йлй по други нéкой ѩзыкъ). Като на при-мѣръ, дéто говóратъ мéрдивенъ лѣствица та (стялва та) тáмо говóратъ нóжница канíа та. И дéто говóратъ гóздей (то єсть гвóздъ) єксéрагъ, (йлй паламáръ, йлй пирóнъ, по дру-ги мѣстà) тáмо говóратъ юрдéчка пáтица-та (въ коáто рѣчь пáтица, като йзвáдишъ ôтъ пéрвыатъ слóгъ а, ôстáва чисто Славéнско речéнїе птица, ôбщю то на-сички те птицы й-ме. И други говóратъ шáтица, прилѝчнѣ пá-ки ôтъ шатáюсѧ, йлй ôтъ прóсто то речéнїе шéтамсе, защóто й шáтица та такà нéкакво шатáетъ въ хóденѣ то си.) На друго мѣсто пáки говóратъ зидъ (ôтъ зижду слав. при-лѝчнѣ), на друго стѣнà, по Славáнски, â на друго дуваръ. На друго данò, â на друго єгà, â на друго вулáки. Тáкò й слѣдующи-те, прозóрецъ й пéнджера, крéтище й чувáлъ, машà й дïалвъ, сáджакъ й перусгíѧ, ôджáкъ й комѝнъ, оузда й гéмъ, подрумиче й лáй кучка, ôглавъ (йлй ôглавникъ) й юларъ, ка-пуны й терезїи, мастило й мурикéпъ, кала-мáръ й дивитъ, кожухъ й кюркъ, зѫрцала (ôтъ зерцáло) й ôчила, наóчила (ôтъ ôчи) й

гїозаꙋцы. Ракла (негли ѿтъ рака слав.) и дꙋлапъ и їокаꙋкъ, плетъ и читъ, лꙋбеница и карпꙋзъ, (а дрꙋги злоꙋпотребително дына, но дына по Славенски значи пенонъ) папꙋцы и чехли (а по дрꙋги мѣста цревѣ, което се нахожда и въ Їоаннѣ Ексархꙋ Болгарскомъ на стран. 105 подъ примѣч. 57 тако. Сапогъ — (толковано чревье), ботꙋши и чизмы, лїбада и чаиръ, одръ и кребатъ (кербетъ) ковчегъ и сендꙋкъ, котелъ-мѣдникъ и бакъръ, каꙋнъ и пепонъ и пъпешъ, пꙋжоль (приличнѣ ѿтъ Славенскїатъ: ползаю-ползоль-пꙋзоль-пꙋжоль) пъжокъ-пижокъ-пъжокъ, и охлюь, и мелчо, и рожко, и шелнгосъ, бобъ и бакла, ремень-ремикъ и каишъ, тате-тейко и баба, варъ и киречь, глꙋпавъ и аджамїа, елень и рогачъ, въглень-въглища и кюмꙋръ, огнило-огниво и чакмакъ, разсоль-пресоль и армела, свърделъ и бꙋргїа и тиближникъ, топоръ и балтакъ, сѣкира и брадва и балтїа, зевгаръ и чифтъ, книга и хартїа, стъкло и сърча, ключарка-ключелка, и браба, катанецъ и кꙋфаръ, ключь и анахтаръ, столъ и скемле, свешникъ-светилникъ и шамданъ, ръженъ и шишъ, колакъ и самꙋнъ, коло-колело-търкало (ѿтъ търкаламъ) и текерлекъ, трапеза и софра, коларъ и арабаджїа, рало и демлаꙋгъ, гꙋмно и харманъ,

пáвти и҆ чапрáзи и҆ пéтала, плóча и҆ пéтало, салáта марꙋлы и҆ бардóквы, ра́дóква и҆ рéпа, ѻ҆бѣ́дъ и҆ рꙋчóкъ, зáговезды и҆ поклáды и҆ запóшка, пïкраллïды и҆ попадïи, шéвъ и҆ дикúшъ, лю́дски и҆ чꙋжды, и҆ дрꙋги такúва мнóгое мнóжество. И҆ въ глагóлы те подóбнѣ, є҆днѝговóратъ чꙋвамъ, дрꙋги вáрдимъ, дрꙋги пáзимъ, є҆днѝ ѻ҆бѣ́дꙋвамъ, дрꙋги рꙋчамъ, тáко и҆ говóримъ, хорáтимъ, хортꙋвамъ, сворꙋвамъ, врéвимъ, бесéдимъ, сбóримъ, пеꙋвамъ и҆ попѫржамъ, и҆ въ нарѣчïѧта вѫрло и҆ стрѫвно, скóро и҆ вѫрже и҆ чѫврѫсто, и҆ дрꙋги такúва мнóгое мнóжество, що то мóже сéкой любопы́тенъ да вúди въ ѧ҆зы́катъ. А҆ дрꙋги пáки рѣчи въ товà и҆сто то произношéнïе ꙋ҆потребля́ватсе въ разли́ченъ рáзꙋмъ. Като н. п. глагóлъ чꙋвамъ, нéкаде се ꙋ҆потребля́ва за стрегꙋ (*φυλάττω*) а҆ нéкаде за слышꙋ (*ἀκούω* чꙋемъ) тáко и҆, не можéхъ да го затечéмъ тáмо, дрꙋги, не можóхъ да го сварúмъ тáмо, тáко и҆, днéсь ще да жéнатъ нúвата, вмѣ́сто ще да жнáтъ, и҆ дрꙋги такúва мнóго. Кóлко є҆ прóчее разли́чïе междꙋ да го затечéмъ и҆ да го сварúмъ, и҆ междꙋ ще жéнатъ, и҆ ще жнáтъ! сéкой мóже да познáе. Тáко за разли́чïе то на-речѝ те Бóлгарски, и҆лѝ Грéчески, и҆лѝ Тꙋрски, и҆лѝ дрꙋги нéкои. А҆ за ѻ҆нïѧ рѣ-

чи що се вожемъ сички те по Болгарски говоратъ, що да речемъ, не знамъ! едни ако говоратъ ще да йда, други говоратъ ше да йда, други ке да йдемъ, други че да йдемъ, други ща да йда, други ша да йда, други жда йда. Едни некю, други некемъ, други нечемъ, други не щемъ, други нища, други не ща (а други пакн нѣща вещи те, *τὰ πράγματα*, говоратъ) едни ако выкатъ книга, други выкатъ кинига, едни тресемъ, други тѫрсимъ, едни трасимъ, други тражимъ, други тѫрсѧ, едни блажимъ други мѫрсимъ, едни дойде, други доде, едни ще доди (вмѣсто ще дойде) едни доде (то есть до где) а други дорде, други докле, други докадъ. Едни камень, други камакъ, други камикъ. Едни петокъ, други петокъ, други петакъ. Едни песокъ, други пѫсакъ. Едни хлѣбъ, други лепъ, други лѫпъ. Едни лакать нокотъ, други лакеть некеть. Едни развой, други станъ. Едни свешь, други свекѫ. Едни змїѧ, други замѧ. Едни човекъ, други чилѫкъ, други чуѫкъ, други чоекъ. Едни месецъ, други месечина. Тако й въ глаголы те, едни говоратъ ходѧ, други ходе, други ходимъ. Едни тѫрчимъ, други тѫрче, други тичамъ. И други такива много, който

да не изчисляваме сичкитѣ наредъ, защо нещѐ да ни постигне време. Тука е прочее достойно да се пожалимъ съ негодователенъ гласъ, и да речемъ тако. О языче развращенный и невоздержный! дали ще има и въ други некой языкъ толко развращеніе и несогласіе! отъ предизложенните прочее примѣри, може да види секой колкоса испорчены рѣчитѣ и въ произношеніето, и въ окончаніята, и въ оксінтѣ, кое то нема въ никой языкъ. Но ще да рече некой защо съ това требува да се похвалиме защо ни е богатъ и многообразенъ языко, а не да сме укорни. Това не е богатство но развращеніе наязыкатъ. И коя ни е нужда да искаме да защищаваме толко развращенія на-языкатъ ни, и да подтверждаваме рѣчи испорчены и инородзычны; не е ли подобро да прилѣжаваме всякъ по силѣ своей да отбѣгнуваме отъ поврежденныте и испорченыте произношенія: що щѐ да пишеме нѣща, не е ли подобро вещи: що щѐ да пишеме кинига, не е ли подобро и поправо книга; и що ще да пишеме камакъ, не е ли поправо камень; тако и пясакъ песокъ, и петакъ петокъ, и лябъ хлѣбъ, и човякъ человѣкъ, и каніа ножница, и ексеръ гвоздь, и кракъ нога, и а-

нахтаръ ключь; и прочаа и прочаа; воистинну никогда не быхъ дерзналъ азъ да внесемъ въ мое списанїе или въ превоdъ такыва непотребны рѣчи (ако и да са оупотребителны по нѣкои мѣста по между простыатъ народъ). Като н. п. тутакси вмѣсто абїе, и потора и подиръ (защото подиръ въ свѧщенно то писанїе значи една долга дреха, отъ греч. ποδήρης) вм, послѣ и потомъ, и тѫй вм. тако или така, и туй оную вм. това и онова, и кракъ вм. нога (а) (защото писанїе не говори, кракъ мой ста на правотѣ, но, нога моа ста на правотѣ. И, свѧзавше его по руку и по ногу, а не по крака, и, совершаай нозѣ мои яко елени, и други такива) и кошула вм. риза, и хамамъ вм. баня, и врадва и наджакъ вм. сѣкира, и проч. и прочаа. Защото единъ языкъ що се предава народу писменно, требува да различествуе отъ общїа що се оупотреблява между множеството. А ако бы рекалъ нѣкой, защо онова що се пише, требува, да се пише по обыкновен-

(а) Каквото що стои и въ Господинъ Сапуново" то еvангелїе отъ матд. глава 22 стїхъ 43. „Рече „Гдь на Гда ми: сѣдни одесну мене дорѣ тура „врагове те твои подкрачїе на крака та твои.

но то про́сто произноше́ніе за да го разꙋмѣ́ва всѧ́кїй, а҃зъ мыслимъ да се не намѣ́рꙋва тако́въ человѣ́къ де то да не разꙋмѣ́е що щѐ да се речѐ нога̀, а̂ мно́го мо́жатъ да се на́йдатъ де то да не разꙋмѣ́ѧтъ кра́къ (защо́то кра́къ се гово́ри и̂ о̂нова̀ на кое́то то́чатъ корыте за ба́ница та) и̂ за то̀ тре́бꙋва да се предпо́чта нога̀ о̂тъ кра́къ, та́ко и̂ клю́чь о̂тъ а̂нахта́ръ, и̂ а҃біе о̂тъ тꙋ́такси, и̂ ри́за о̂тъ кошꙋлѧ, и̂ та́ко о̂тъ тѫ́й, и̂ о̂бѣ́дъ о̂тъ рꙋчо́къ, и̂ про́чаѧ. Но и̂ да са по̀ оу̂добобразꙋми́телны тїѧ рѣ́чи и̂спо́рченыте о̂тъ пра́выте, па́ки тре́бꙋва да ги о̂тме́таме и̂ да о̂тбѣ́гаме о̂тъ ни́хъ, защо̀ не са̀ пра́вы. И̂ не е҃ ли потре́бно да и҃ма се́кой честолю́біе да наꙋ́чи пи́сaныатъ ы̂зы́къ разли́ченъ о̂тъ простонаро́дныатъ; и̂лѝ каквò мо́же по не́кое вре́ме да се оу̂кра́си и̂ оу̂рабо́ти ы̂зы́ко ни, за да ста́не и̂ то́й е̂ди́нъ самостоѧ́теленъ и̂ и̂спра́венъ ы̂зы́къ, като що е҃ простогре́ческїо и̂ Рꙋ́скїо, не́гли и̂ Се́рбскїо; (каквóто що напра́виха и̂ Бла́си те въ на́ши те времена̀ сега̀. Ни́хнїо ы̂зы́къ мака́ръ и̂ да се состои́ бо́лшаѧ ча́сть о̂тъ и̂ноѧзы́чны рѣ́чи, а̂ о̂со́бно о̂тъ Славе́нски, Гре́чески, Бо́лгарски, Рꙋ́сски и̂ Лат́інски, и̂ о̂тъ дрꙋ́ги не́кои, каквóто мо́же да ви́ди всѧ́кїй о̂тъ слѣ́дꙋющы те рѣ́чи, сфѧ́нга

тро́ницѫ, свата́а тро́ница. Чел ве́чнікъ та́тѫ, ве́чный ѿте́цъ. Па́тїмїле до́мнꙋлꙋй, стра́сти господни. Зїдірѣ, тва́рь. Ра́ю, ра́й. Ѧдъ, ѧдъ. Ведере, видѣнїе. Вѫздꙋхъ, воздꙋхъ. Пра́фъ, пра́хъ. Ча́съ, ча́съ. Тѫргъ, то́ргъ. Ѻвѫсъ, ѻве́съ. Гѫскѫ, гꙋ́сь. Стѫлпъ, сто́лпъ. причи́на, причи́на (вина̀). Винова́тъ, вино́венъ. Вре́ме, вре́мѧ. Лꙋ́на, мѣсацъ или лꙋна̀. Ѻцетъ, ѻцетъ. Смокінъ, смо́ква. Маслі́нъ, ма́слина. Грѫді́на, гради́на. Трꙋпъ, тѣло. Дꙋхъ, дꙋхъ. Ба́а, ба́на. Во́їа, во́ла. Кастраве́те, кра́ставица. Тако и пла́пома πάπλωμα, кѫлѫмѫрїле καλαμάρι, конде́ю κονδύλι. И дрꙋги многое мно́жество. Но со всѐ това̀, не ма́риха за чꙋжестра́нныте рѣчи но оусвойха ги и исправи́ха ѩзыкатъ си съ грамма́тіка, и превѐдоха сички те наꙋки на него, що то надне́шно то вре́ме, и оучатъ и предава́тъ сичко що е потре́бно за ѻбщественнытъ живо́тъ человѣчески во свойте оучи́лища, щото мо́же да се наречѐ на-сега́шно то вре́ме и то́й еди́нъ ѿтъ самостоѧтелны те и испра́вените ѩзицы), ако не быхме ѿбѣга́ли ѿтъ то́лко развраще́нїѧ. И кога́то власи те сосъ чꙋждо вещество̀ (то есть со стра́нны рѣчи) прибе́доха до то́ѧ степе́нь ѩзыкатъ си въ ма́ло вре́ме, колми па́че мы̀ мо́жеме да го приведе́ме въ

подобро совершенство, щото немаме толкава нужда отъ чуждеазычныте речи, колкото Власите; но и да останатъ некои чужестранны речи по настоящемъ въ изыкатъ ни, отъ който не можеме совсемъ да отбегнеме, това не ни прави големо препятствіе на исправленіе то на-изыкатъ ни, защото видиме и Сербите и до днешенъ день да употребляватъ още некои турски речи. Воистинну ако начнеме отъ тука на тамъ да отбегаме отъ простолюдныятъ и подлыятъ изыкъ, и держиме се колкото е возможно до майката му Славенскіатъ, скоро съ божія помощь ще да видиме некой успехъ и исправленіе на-изыко ни. Ако ли пишеме още по гнусно и отъ тоя обыкновенныятъ простолюденъ изыкъ, каква ли ще полза да учиниме на нашата любезна юность: или какво любопытно око ще да возбудиме въ нихныте нежны души, когато нема нищо любопытно и достойно примечанія въ изыкатъ ни; на що ще прострать своето вниманіе и любопытство; ніе видиме това различіе и въ Греческіатъ изыкъ. Защо сиречь друго иче се говори между простите человецы, а друго иче се пише въ книгите. Ако на примеръ говори мужико ἕνα ἄνθρωπο, μιὰ μέρα, ὅ-

λη μέρα, δὲ ξέρω, δὲν μπορῶ, μαθαίνω, πεθαίνω, ἀκέγω, πλένω, τῦ ποδαριῦ, τῦ κεφαλιῦ, и҆ дрꙋ́ги такива. Въ писаныатъ ѩ҆зыкъ ги нахождашъ тако, *ἑνός ἀνθρώπυ, μίαν ἡμέραν, ὅλην τὴν ἡμέραν, δὲν ἠξεύρω, δὲν ἠμπορῶ, μανθάνω, ἀποθνήσκω, ἀκέω, πλύνω, τῦ ποδαρίυ, τῦ κεφαλίυ* и҆ проч. Тако и҆сто ги произносатъ и҆ оу҆че́ни те и҆ честолюби́ви те въ ра́зговори те си, а҆ нѐ каквото проста́ко. И҆ чꙋдно е҆ защо̀ межꙋ благоро́дни те и҆ са́ми те жены̀ и҆матъ честолю́біе да произно́сатъ тако чисто рѣчѝ те, а҆ нѐ като простолю́дни те. И҆ защо́то гово́ри безкни́жныо *δὲ ξέρω, δὲ μπορῶ*, и҆ проч. За то̀ ли тре́бꙋва да и҆матъ неизбѣжна до́лжность и҆ списа́тели те да послѣдꙋватъ това̀ простолю́дно произноше́ніе; това̀ и҆сто то ви́диме и҆, въ Россі́йскіатъ ѩ҆зыкъ. Въ произноше́ніе то тіи гово́ратъ хараш̀о, но пишатъ го хорошо̀, во́хъ, но пишатъ го бо́гъ, хоспо́дь, но пишатъ госпо́дь, и҆ дрꙋ́ги такива. Тако и҆ въ Бо́лгарскіатъ ѩ҆зыкъ, защо́то гово́ратъ про́сти те и҆ безкни́жни те человѣцы, чила́къ, ла́пъ, зама̀, кра́къ, па́сакъ, не́кетъ, нѣща̀, тꙋтакси, гꙋди́хъ, по́тора, тавра́съ, и҆ дрꙋ́ги такива многочи́сленны, за то́ли тре́бꙋва и҆ въ кни́ги те да се пишатъ тако непремѣнно тіа

подобро совершенство, щото немаме толкава нужда отъ чуждеязычныте речи, колкото Власите; но и да останатъ некои чужестранны речи по настоящемъ въ языкатъ ни, отъ който не можеме совсемъ да отбегнеме, това не ни прави голѣмо препятствїе на исправленїето на-языкатъ ни, защото видиме и Сербите и до днешенъ день да употребляватъ още некои турски речи. Войстинну ако начнеме отъ тука на тамъ да отбегаме отъ простолюдныатъ и подлыатъ языкъ, и держиме се колкото е возможно до майката му Славенскїатъ, скоро съ божїя помощь ще да видиме некой успехъ и исправленїе на-языко ни. Ако ли пишеме още по гнусно и отъ тоя обыкновенныатъ простолюденъ языкъ, каква ли ще полза да учиниме на нашата любезна юность: или какво любопытно око ще да возбудиме въ нихныте нежны души, когато нема нищо любопытно и достойно примечанїя въ языкатъ ни; на що ще прострать своето вниманїе и любопытство; нїе видиме това различїе и въ Греческїатъ языкъ. Защо сиречь друго яче се говори между простите человецы, а друго яче се пише въ книгите. Ако на примеръ говори мужико *ἐνῦ ἀνθρώπυ, μιὰ μέρα, ὄ-*

λη μέρα, δὲ ξέρω, δὲν μπορῶ, μαθαίνω, πεθαίνω, ἀκέγω, πλένω, τε̃ ποδαριε̃, τε̃ κεφαλιε̃, и҆ дрꙋ́ги такива. Въ писаныатъ ꙗ҆зы́къ ги нахо́ждашъ тако, ἑνός ἀνθρώπε, μίαν ἡμέραν, ὅλην τὴν ἡμέραν, δὲν ἠξεύρω, δὲν ἠμπορῶ, μανθάνω, ἀποθνήσκω, ἀκέω, πλύνω, τε̃ ποδαρίε, τε̃ κεφαλίε и҆ проч. Тако и҆сто ги произно́сатъ и҆ оу҆че́ни те и҆ честолюби́ви те въ ра́зговори те си, а҆ нѐ какво́то проста́ко. А҆ чꙋ́дно е҆ защо̀ межꙋ́ благоро́дни те и҆ са́ми те жены̀ и҆матъ честолю́біе да произно́сатъ тако чи́сто рѣчи те, а҆ нѐ като простолю́дни те. И҆ защо́то гово́ри безкни́жныо δὲ ξέρω, δὲ μπορῶ, и҆ проч. За то̀ ли тре́бꙋва да и҆матъ неизбѣ́жна до́лжность и҆ списа́тели те да послѣ́дꙋватъ това̀ простолю́дно произноше́ніе; това̀ и҆сто то ви́диме и҆, въ Россі́йскіатъ ꙗ҆зы́къ. Въ произноше́ніе то тїи гово́ратъ харашо̀, но пи́шатъ го хорошо̀, бо́хъ, но пи́шатъ го бо́гъ, хоспо́дь, но пи́шатъ госпо́дь, и҆ дрꙋ́ги такива. Тако и҆ въ Болгарскіатъ ꙗ҆зы́къ, защо́то гово́ратъ про́сти те и҆ безкни́жни те человѣ́цы, чила́къ, ла́пъ, зама̀, кра́къ, па́сакъ, не́кетъ, нѣщо̀, тꙋ́таксн, гꙋди́хъ, по́тора, табра́съ, и҆ дрꙋ́ги такива многочи́сленны, за то́ли тре́бꙋва и҆ въ кни́ги те да се пи́шатъ тако непремѣ́нно тїа

изно́си зна́мъ, и въ пїю пїемъ, и въ даю да́вамъ, и въ си́чки те глаго́лы сохрана́ва всегда̀ пра́вилно ѡ҆конча́нїе на мъ, или на амъ, като да́валъ, ду́мамъ, сла́гамъ, или на емъ, като пїемъ, мыемъ, шїемъ, пе́ремъ, или на имъ, като хо́димъ, мо́лимъ, но́симъ, и проч. И видисе тїа ѡ҆конча́нїа въ пе́рво то лицѐ амъ, емъ, имъ, да се произво́датъ ѿтъ вто́ри те лица̀ споредъ ѡ҆конча́нїе то имъ, или за пра́вилность, за гла́дкость, и за благогла́сїе са подража́ли вто́ри те и тре́ти те лица̀. Сир. а́ко вто́ро то лицѐ на-єди́нъ глаго́лъ ѡ҆конча́ва на ашъ, пе́рво то има амъ, като ду́мамъ, ду́машъ, ду́ма. Ако ли вто́ро то ешъ, пе́рво то емъ, като шїемъ, шїешъ, шїе. Ако ли вто́... то ишъ, пе́рво то имъ, като хо́димъ, хо́ро... ...ходи. (Та́ко и въ четве́рто то сопра... ...дишъ, ... ва́намъ, ва́нашъ, ва́на). И ...же́нїе на амъ, ... глаго́лы са, като н. п. лю... въ страда́телны те ...но́сатъ са, дру́ги са, влю́са, єднѝ го произ... ...предъ глаго́латъ дру́ги се, и пола́гатъ го и... ...а нари́чашъ и по глаго́латъ, като н. п. а́ко ...ишъ Хри... — а́ко са нари́чашъ — а́ко се нари́ча... ...стїа́нинъ, И то̀ выва по болшей ча́сти въ сослага́телны те, и подчини́телны те глаго́лы, сир., предъ който предидатъ не́кои ча́стицы, като а́ко, дано, да, кога̀, кога́то, и мѣсто

имéнїа ѻ҆́нъ, ѻ҆нà, ѻ҆нò, а дрꙋги тапива (в) тáкожде и҆ по глагóлы те по славéнскомꙋ ѻ҆бикновéнїю, като що са слѣдꙋющи те, хвáласа - хвáласа - хвáлимсе сáмъ, и҆лѝ бїаса - бїаса - бїемсе по главáта. И҆ кóлко то за пéрво то са, тò є҆̏ чи́сто Славéнско, но нѐ мнóго во ꙋ҆потреблéнїе въ прóстыатъ ѧ҆зы́къ. Но и҆спы́тꙋвасе за послѣдни те двѣ те са, и҆ се, коѐ да є҆̏ пóправо, и҆лѝ пóблизꙋ до прáво то. Нѣкои ꙋ҆̑твержда́вамъ за са, да є҆̏ тò пóправо то и҆ пóближно то до Славéнско то са, но съ є҆днò тóкмо доказáтелство, и҆ тò не тóлко твéрдо. И҆ говóратъ защò понéже двогла́сно то ѧ, состои́тса ѿтъ ї, и҆ ѿтъ а, като се и҆зостáви ї-то, ѻ҆стáва и҆̏сто то Славéнско а. То добрò, и҆ мóже бы́ти да є҆̏ тáко и҆зостáвено въ товà са ї-то, и҆ ѻ҆станáло є҆̏ са, но нїе не видиме да прави товà и҆̏сто то прóстыо ѧ҆зы́къ и҆ въ дрꙋги нѣкои рѣчи, въ кои то стои ѧ. И҆ а҆́ко мóжеше да са и҆звáди въ страдáтелны те глагóлы ѿтъ са ї-то, та да ѻ҆стáне са, защò да не мóже да се и҆звáди и҆ ѿтъ пѧть, та да ѻ҆стáне пать, и҆лѝ ѿтъ пѧтà па-тà, и҆лѝ ѿтъ клѧтва клáтва; и҆ понéже товà не мóже да вы́де, ѧ҆́вно є҆̏ защò є҆̏ безоснова-

(в) Затовà, се, въ страдáтел. глагóлы, зрѝ и҆ 39 примѣч.

телно и гнило това мнѣніе, защото всякое мнѣніе трєбува да се оутверждава на нѣкое твердо основаніе, сир. на доволни доказателства, а което нещо не може да се подтвердй съ доволни и достовѣрни доказателства, то не може да выде положеніе, но токмо мнѣніе, и всегда остава сомнително. Други подверждаватъ защо се, да е поправо, а и посладостно въ произношеніе то отъ слѣдующи те доказателства. Примѣчавате защо простыю ꙗзыкъ е отвѣгнувалъ всегда мѫчното произношеніе, и гонилъ е лесното и тенкото, и за тая причина е променувалъ всегда ѧ, и ѣ, на е. Защото на сегашното време почтй не чуеме гласѧтъ на ѧ-та и на-ѣ-атъ въ средъ речи те въ простыатъ ꙗзыкъ, а въ староτο време нема кой да ни докаже какво е было това произношеніе. Както се види ꙗвно отъ слѣдующи те примѣри. Защото вмѣсто бѧше говори беше, вм. времѧ време, девѧть деветь, десѧть десеть, дѣтѧ дете, зѧтъ зетъ, имѧ име, (г) клѧтва клетва, мѧг-

---

(г) Зри о томъ и въ Іѡаннѣ Ексархѣ Болгарскомъ, на стран. 68.

Понеже въ тая Грамматіка се приводатъ примѣри и доказателства отъ Іоанна Ексарха Болгарскаго

ко мѣко, мѧсо мѣсо, пѧматъ пáметъ, пáемѧ пáеме, прѧдꙋ предѣлъ, пѧдь пѣда, пѧтà пѣтà, пѧтóкъ петóкъ, пѧть пѣть, рѧдъ рѣдъ, свѧтѣцъ светѣцъ, слѣмѧ слѣме, срѧщѧ срѣща, сѣмѧ сѣме, тѣмѧ тѣме, телѧ телѣ, трѧсꙋ тресѣмъ, тѧжкïй тѣжокъ, и въ глагóлы те во вторúте и трéтите лицà, като стоѧше стоеше, ходѧше хóдеше, поѧше пóеше, изѧдѣ изѣде, и дрꙋги мнóго. Или ако да не ѐ отбѣгнꙋвалъ отъ произношéнïето на-ѧ-та и ѣ. а тò по нѣкое обыкновéнïе променꙋвалъ ѐ ѧ и ѣ, на е. Защò то имаме свидѣтелства о-

за стáрыатъ Славéнски ѧзы́къ, потрéбно ѐ и да знáе всѧкïй каквà ѐ тáѧ книга, и кóй ѐ тóй Iоáннъ защò то се не нахóжда сéкаде. Онà се надпúсꙋва тáко: „IОАННЪ ЕКСАРХЪ БОЛ-„ГАРСКІЙ — изслѣдованіе обясняющее істо-„рію Словенскаго языка и литературы IX и X „(то есть девятаго и десятаго) столѣтій напи-„сано Константіномъ Калайдовичемъ — Мос-„ква". Печатана въ 1824 годѣ: Iоáннъ Ексáрхъ (каквóто се изѧвлѧва въ тáѧ иста та кнúга настрáн. 9.) былъ ѐ совремéнникъ свѧтымъ Кѵрïллꙋ и Меѳóдïю оучителѣмъ Славéнскимъ, кóи-то сѧ пéрво изнашли и сóчинили Славéнски те писменà и превéли нáй напрéдъ мнóго цéрковны кнúги на Славéнскïатъ ѧзы́къ. Защóто говóри тáко: „Знаменитый преемникъ славы обра-

то́мъ и҆ ѿъ старо вре́ме. Въ І҆ѡа́ннѣ Е҆ѯа́рхѣ Бо́лгарскомъ, на стран. 59. ре́дъ 17. та́ко стои ѿъ светаго Васи́лїа. вм. ѿъ свѧта́го Вас. и҆ на стран. 61. ре́дъ 13. сло́во пе́тое, вм. сло́во пѧ́тое, и҆ на стран. 117. ре́дъ 1. 3. и҆ 4. крещающу ти се, явисе, возлюбленнаго те сына именуе, явлейсе хрісте боже. вм. крещающꙋ ти сѧ, ꙗ҆ви́сѧ, возлю́бленнаго тѧ сы́на и҆менꙋ́ѧ, ꙗ҆вле́йсѧ Хрїстѐ Бо́же. и҆ ре́дъ 12. въ примѣч. 97. трудихсе о семъ писаніи. и҆ ре́дъ 16. почесе писатъ. и҆ ни́же а съвршисе. и҆ ни́же въ време то. и на стран. 63. ре́дъ 5. къ пе́рвомъ столпѣ. дивитьсе. и҆ ни́же,

„зователя книжнаго языка словенскаго, былъ Іоаннъ пресвитеръ (какъ онъ самъ себя называетъ) и Ексархъ болгарскій, еще живщій при Меѳодію и современный отважному побѣдителю Грековъ, Болгарскому князу Симеону. То́й е҆ (сир. І҆оа́ннъ) преве́лъ богосло́вїю свѧта́го І҆оа́нна Дамаски́на, и҆ шестодне́вникъ свѧта́го Васі́лїа вели́кагѡ, и҆ дрꙋги книги на Славе́нскїй ѧ҆зы́къ. Та́ѧ книга (сир. І҆оа́ннъ Е҆кса́рхъ) весма̀ е҆ любопы́тна и҆ достопа́мѧтна, защо̀ то се́кой любопы́тенъ гле́да въ не́ѧ мно́ги и҆ разли́чны дре́вности като през некое о҆гледа́ло, и҆ види како́въ е҆ бы́лъ Славе́нскїй ѧ҆зы́къ въ са́мо то своѐ нача́ло кога́то е҆ на́чналъ да се вообра́зꙋва.

чудитьсе. Ѝ ни́жє, стоеща вм. стоѧща. и на стран. 64. редъ 4. въ пе́рвомъ столпѣ, чудитъ се имъ пунъ аще се прилучитъ єму и кнеза видѣти сѣдеща. ѝ ни́жє, носеща. ѝ ни́жє, висещъ. ѝ ни́жє, сѣдеще. ѝ ни́жє, въ зврващашесе. ѝ ни́жє, чудитисе. ѝ ни́жє, паче се можетъ извѣстьнѣе чудити. ѝ ни́жє, сльньцомъ же и мѣсецемъ. ѝ ни́жє, и умъ си погублю чюдесе, вм. чꙋдѧ́сѧ. ѝ ни́жє, гдѣ ли есть привезанъ. ѝ ни́жє, удивисе видѣніе твоє мною. ѝ ни́жє, возвесели ме Господи. ѝ ни́жє, и возрадуюсе, якоже вь звеличишесе дѣла твоя. и на стран. 66. въ пе́рвомъ столпѣ, редъ 5. обрещетъ. ѝ ни́жє, редъ 35. преводитъ се. ѝ ни́жє, показаетьсе, и на стран. 67. редъ 20. якоже име есть Еллиньскы́и. ѝ ни́жє, еже се речетъ. ѝ ни́жє, ходещїи ми. ѝ ни́жє, глаголетьсе. ѝ дрꙋги подо́бни многочи́слєнни примѣ́ри въ тѧ́ѧ ѝста та кни́га се нахо́ждатъ, какво́то мо́же да вѝди се́кой до са́мыятъ кра́й. Та́ко вѝдиме ѝ мѣстоимє́ніѧта ма, тѧ. да ги произно́си простыо ѧ̂зы́къ ме, те. Като біе́шъ ме, бїе́мъ те, вмѣ́сто бїе́ни мѧ, бїю тѧ. (Какво́то се вѝди ѝ о̂тъ по́горнїатъ ста́ръ примѣ́ръ, возвесели ме Господи.) Това̀ ѝсто то се примѣча-

ва а за ѣ въ прóстыатъ ѧзыкъ, каквóт
за ѫ-та. Защòто, вмѣсто бѣгаю, просто
произношéніе говóри бéгамъ, бѣдà бедà, бл
блéдъ, бѣлъ бéлъ, бѣхъ бéхъ, вѣжди вéж
вѣнéцъ венéцъ, вѣра вéра, вѣтръ вéтръ, гн
дò гнездò, грѣхъ грéхъ, дѣло дéло, жел
желéзо, звѣздà звездà, колѣно колéно,
нивъ ленивъ, лѣто лéто, мѣра мéра, мѣ
мéсто, мѣсѧцъ мéсецъ, недѣлѧ недéлѧ, нѣ
нéкой, нѣкогда нéкога, нѣмъ нéмъ, пл
пленъ, понедѣлникъ понедéлникъ, прѣсенъ п
сенъ, пѣна пéна, пѣсень пéсень, пѣшъ пі
рѣдко рéдко, рѣжѫ рéжемъ, рѣкà рекà,
речь, свѣтъ свéтъ, слѣпъ слéпъ, смѣхъ сл
снѣгъ снéгъ, срѣтаю срéщамъ, стрѣлà стр
сѣдлò седлò, сѣжѫ седимъ, сѣкѫ сечéмъ
но сéно, тѣсный тéсенъ, тѣсто тéсто, т
тéло. Тáко и въ мѣстоимéніѧ та мнѣ,
себѣ, мéне, тéбе, сéбе. И въ нарѣч. доб
злѣ, добрè, злè, и дрѫги такива. За ѣ,
маме свидѣтелства отъ старите времена, к
вóто за ѫ-та, но довóлно ни свидѣтелст
ва прóсто то и общото произношéніе. (а)

(а) На товà свидѣтелствува и К. Анастасъ Ст
новичъ въ цвѣтособраніе то си, който говори
ко въ предисловіе то на стран. XI. „Азъ пр

притом и Сербите непременно тако произносатъ се а не са. Секой прочее види колко свидетелства и доказателства има за се, защо е пременено отъ а на е, защо то го намерубаме въ толко речи, а никаде нема въ

„да са расположа въ своето си намереніе, почувствовахъ и оныа трудносты кой то происхождатъ отъ лишеніето на една грамматіка, и „лексіконъ на нашіатъ азыкъ, за ради това, „возномерилсѧ бехъ да оупотребѧ правописаніе „естественно, каквото въ посвятителното писмо „сѧ вижда, сиречь безъ да оупотребѧ подобно-„пройзнесенитѣ слова и, і, ы, О, о, ѡ, Є, е, ѣ, „оу, и ѵ. Дето тіе подпадватъ въ тѧжкоза-„паматни правописательни правила, ами щехъ „да последувамъ, онова произношеніе което въ „насъ натурально въ говоратъ секиму существу-„ва". Кое е прочее това натурално произношеніе, което существува секому въ говореніето, а не го е оупотребилъ той, но изменилъ мало натуралното въ притворно, (или подобре да речемъ растленното въ по оуправено); кой то чете въ начало то на-цветособраніе то му посвятителното писмо, ще да види защо въ него никаде не е оупотребилъ негово словесіе ѣ въ оныа речи, кой то правилно требувало е да се написуватъ съ ѣ, както що ги е написувалъ на други места по сичкото цветособраніе. Въ онова писмо стои: „Бедността, вместо бедность та да содействува,

друга рѣчь да се промѣнѧва ѧ на а. Єдинъ ли е́ прочее свидѣтель подостовѣренъ, или сто; „при оу́стѣхъ бо двою или тріехъ свидѣтелей, „станетъ всякъ глаголъ" говорисе во священномъ Єѵангеліи, а не при єдинъ,

---

„вм. да содѣйствува. Въ дѣломъ, вм. въ дѣломъ. „На бедното, вм. на бѣдното. Человеколюбіе, „вм. человѣколюбіе. Сенка, вм. сѣнка. Да собесе„дува, вм. да собесѣдува. Бедствіе, вм. бѣд„ствіе. Да последуватъ, вм. да послѣдуватъ. „Примери, вм. примѣри. Да оукрепява, вм. да „оукрѣплява. Благовествуквамъ, вм. благовѣству„вамъ. Благоделяніята, вм. благодѣяніа." Явно е прочее и отъ тія К. Анастасови примѣри, защо натуралното на-секото Болгарско произношеніе не обыча да произноси ѣ, квакото необыча и ѧ-та. Но правописаніето ги обыча. Защо ако напишешъ нѣма жена (ἄλαλος γυνὴ) сосъ е, ще да стане нема жена (δὲν ἔχει γυναῖκα) тако и лѣкъ (ἰατρικὸν) и лекъ (ἐλαφρὸς) колко е големо различіе между нѣма жена, и нема жена! За това вогори и негоко словесіе подолу тако: „Ала по нѣкойси причини оупотребихъ „Славенското правописаніе". Тія са прочее причины а не други. Защото причината на-правописаніето (сирѣчь на-различныте буквы) не е за оукрашеніе, но за да раздѣли рѣчь. отъ рѣчь който иматъ єднаквъ гласъ, а различно знаменованіе.

кóй то никогдá не ѐ прїáтенъ й достовѣренъ. Тáко й за непрáво то оупотребленїе на-и, дето немꙋ ѐ мѣсто то. нѣкои пишатъ тáко. Нимóжи нѝкой да познáй, вмѣсто не мóже нѝкой да познáе. Защòто й въ Славенско то стой не мóжетъ, а нѐ ни мóжитъ, й, да познáетъ, а нé да познáнтъ, да призáмни, вм. да презéме. ще йди, вм. ще йде. да покáжи, вм. да покáже. рéчи, вм. рéче. приградéнъ, вм. преградéнъ. Напрáвини ї́дшли, вм. напрáвени. ꙗ́ко ймахмы, вм. ꙗ́ко ймахме. Мóжи, вм. мóже. Да спичéлж, вм. да спечáлимъ. Ни щѐ ричѐ, вм. не щѐречѐ. Кой то придáватъ на мóи те рацѣ, вм. кой то предáватъ. Да стáни, вм. да стáне. рикѐ, вм. рекѐ. Не ѐ мѫчно да ѫ̀ наꙋчи (сир. арїѳметїка та) всѣкъ оучитель, й да ѫ̀ придадѐ на свóи те оученицы̀, вм. да ѫ̀ предадѐ Прикопáхл лóзе то пéть шéсть пꙋти, вм. прекопáхл. Ѐсинь, вм. ѐсень. Когà йспáни, вм. когà йспáдне. Като снисѐ ꙗ́йцѐ, вм. като снесѐ. Прáвины, вм. прáвени. Да митáтъ, вм. да метáтъ. Прискáчаше, вм. прескáчаше. Като призѣ Мéгара, вм. като презѐ. Припирáхасѧ ѐдинъ пѫтъ, вм. препирахасе. Кóжа та Анаѯáрхова бїйшъ, вм, бїешъ. Катаднéвно свóй йспытованїе, вм. своѐ йспытов. Лѵ́кꙋргъ придáде на Лакедемó-

нанитѣ изрядны законы, вм. предаде. Придатъ, вм. предатъ. И най достойно примѣчанїя есть слѣдующее. Не знайхъ чи е твой: а той му рече: ами не знай ли чи не е твой; вм. не знаяхъ че не е твое, ами не зная ли че не е твое; тако и въ други многочислены рѣчи, и вмѣсто и паки е, декато не му е мѣсто то. Намереха, вм. намериха. Защо нема крела, вм. крила. Истенско благородїе, вм. истинско. Грозненà, вм. грознинà (то есть грозотà) ващенотo му состоянїе, вм. ващиното му. Мыслй за сетненатa, вм. за сетнината. Бойстена, вм. войстина. Бѣленà отъ яйцè, вм. белинà. Высоченà, вм. высочинà. Доходе, вм. доходи. Лесненà, вм. лесниннà. Пать стòтенъ, вм. пать стотинъ. Долженà, вм. должинà. Козена, вм. козина. Сѣчева, вм. сѣчива. Европеаненъ, вм. Европеанинъ. Американенъ, вм. американинъ. И други такива многочисленны. Тако и въ глаголы те перваго лица, множест. числа, времена настоящаго. Вмѣсто е, ю. декато не му е мѣсто то. И за това ы крѣпатся и подтверждаватъ, защо въ Славенски те глаголы вѣмы, ймы, ймамы, есмы, и проч. Понеже стой ы. зато и они пишатъ ы. но тїи глаголи са въ Славенскїатъ языкъ неправилни,

а ѿтъ неправнаното нѣщо можели да бꙋде правило; ѻнѝ ако бы былѝ достойни за правило и за примѣръ, не-быѕе ни нарицали неправилни. Ѥщѐ же ако бы понѐ имали гласъ тїа глаголи на ї да се ѻкончаватъ, имали бы и тѣхните защитители нѣкоа правда. Но тїи глаголи ни то на ї ймѧтъ гласъ во ѻкончанїето, но на е. Като н. п. дꙋмамы, що пишатъ, приличнω е и право е да се пише дꙋмаме. Защото глаголъ дꙋмамъ не е во ѹпотребленїе въ Славенските списанїа, а въ Россійските е ѹпотребителенъ въ дрꙋгъ разꙋмъ, а нѐ за вмѣсто говоримъ. Нїе ѹпотреблѧваме дꙋмамъ за вмѣсто говоримъ (λέγω), а Рꙋсситѣ за вмѣсто мыслимъ (ϛοχάζομαι), и произносатъ го дꙋмаю. Каквὸ было да бꙋдѐ прочее да го ѹпотреблѧваме, сир. или за говоримъ, или за мыслимъ, ѩвно е защо е Рꙋсски глаголъ. Ѻнѝ прочее такà го начертаваатъ. Дꙋмаю, дꙋмаешъ, дꙋмаетъ. Множ. дꙋмаемъ, дꙋмаете, дꙋмаютъ. Споредъ това нїхно начертанїе, мы весма правилно начертаваеме тако. Дꙋмамъ, дꙋмашъ, дꙋма. Множ. дꙋмаме, дꙋмате, дꙋматъ. Каквото сирѣчь се изоставѧ е-то во второто и въ третото лицѐ числà ѥдинственнаго, дꙋмаешъ, дꙋмашъ, дꙋмаетъ, дꙋма.

Тáко й въ множественни те думаемъ думаим и съ приложéнïемъ е, думаме, думаете думаи те, думаютъ думатъ. А ôтъ думамы со ы, трéбува й втóро то лицè дасе начертáе думаты, кóлко є безмѣстно по истинѣ! а се напише сосъ и, думати, тогáка совпáда съ наклонéнïе неопредѣлéнное, думати (λέγειν), като творити, стоáти, ходити, й проч. Явно глéда всякïй ôтъ товà доказáтелства, кóлко є безпутно товà ы, й такóва начертáнïе, а й въ Славéнски те прáвилны глагóлы нйкаде не видиме ы въ ôкончáнïата. Сïи-ки те тïа предречéнни злоупотреблéнïа нахóждатсе въ Букварь йздáденный во 1824 лѣто, на прóстыатъ языкъ Бóлгарски, ôтъ Петра Х. Бéровича. Тáко й въ други многочисленны глагóлы безмѣстно пишатъ ы. Кóлко то за ы-то защо трéбува дасе написува дéка си йма местó то, като н. п. сынъ (υἱός) въ различïе синь (γαλάζιος) быхъ й быхъ й пребиша ему голени, (καὶ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη), й пребыша тамо три дни (καὶ διέτριψαν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας) й въ винителны те падежи, въ различïе ôтъ именителны те, като н. п. злй те человѣцы (οἱ κακοὶ ἄνθρωποι,) злы те человѣцы (τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους) й други такива. На товà нéма ни-

кой да противорѣчи. Ѩко и да искаха нѣкои на сегашното време со всѣмъ да изоставатъ ы, и, ъ, ь, и да начнатъ отъ тука на тамъ да пишатъ токмо сосъ ї, което е со всѣмъ странно оу насъ. Защо ако исключиме тіа писмена, какво можеме да раздѣлиме разуматъ на-слѣдующее слово, Вси живущїи въ мірѣ благоугодни сутъ богу. И, не всй живущїи въ мірѣ благоугодни суть богу. И други такива. Ѧ и сами те Русси и Сєрби, които са понапредъ начнали да исправатъ ѩзыкатъ си, не са ги исключили до днесь. И ако бы тіа буквы со всѣмъ былй безполезны въ ѩзыкатъ, Русси те требуваше понапредъ да ги исфърлатъ. Колкото за оксіи те що искатъ нѣкои да ги изоставатъ въ простыатъ ѩзыкъ, има си мѣстото, защото са много несогласни Болгаре те въ оксіи те, а друго защото имаме примѣръ и отъ Русси те и отъ Сєрби те, и отъ сички те Європейски ѩзыцы. Но коѧ бы тщета былѧ намъ, ако бы стоѧли и оксіи те, както що стоѧтъ и въ Греческіатъ, и не причинаватъ му никаковъ вредъ; сосъ оксіи те можеме по да си исправиме ѩзыкатъ, защото ще да мѫчиме всегда по возможности нашей да ги тураме дѣкато требува, и ще да отбѣгнува-

ме да ги не тꙋраме и произносиме дѣкато не трѣбꙋва. Като н. п. єдни говорятъ трѣбꙋва, а другꙋ требꙋва, но въ Славенско то стои трѣбꙋетъ, зато є и поправо да се говори и писꙋва трѣбꙋва а нѐ требꙋва. Тако и, работа, други говорятъ работа, но въ Славенското стои работа (аще и въ другъ разꙋмъ). Тако и гꙋмно, платно, перо, четыри, некои говорятъ гꙋмно, платно, перо, четыри, но первите са поправи, защото тако стоятъ въ Славенскіатъ ѧзыкъ. Некои паки говорятъ глава, нога, ржка, небо, мєсо, оухо, око, държво, и други такива, когато ги произносатъ безъ членове, а когà ги произносатъ сосъ членове те, тогава снематъ оксіи те на крайныатъ слогъ, глава та нога та, ржка та, небо то, месо то, оухо то, око то, държвото, и проч. коєто развращеніе въ оксіи те не видиме да има, и въ Греческіатъ ѧзыкъ, който естественно има членове. Но ако говоратъ *κεφάλι, ποδάρι, χέρι, ὀυρανός*, безъ членъ, и съ членатъ тако ги паки произносатъ. Но товà негли быва въ нашіатъ ѧзыкъ, защото членове те стоятъ по имена та, а нѐ предъ имена та като оу Грецы те.

Також де и за азбꙋка та защо трѣбꙋва да пріиме некое сокращеніе и преображеніе за

простыатъ токмо ѩзыкъ, а не и за Славенскїатъ, въ това нема никое сомнѣнїе. И азъ мыслимъ да се опредѣлй слѣдующата: а. б. в. г. д. е. ж. з. и. ї. к. л. м. н. о. п. р. с. т. оу. ф. х. ц. ч. ш. щ. ъ. ы. ь. ѣ. ю. ѧ. ѫ. ѳ.

За ѿ, да се пише отъ. за ѯ, кс. за ѱ, пс. При тїѧ буквы, потребна ни е още една за некои чуждьы рѣчи, като що е Влашката џ. н. п. џепъ, џелепъ, хаџїѧ, пенџера ваџа, и други такива. Но да не натоварваме паки азбуката съ излишны буквы, за като Влашката џ. добро е да се опредѣлй дж. и да се произносатъ и двете заедно като џ. н. п. джепъ, джелепъ, пенджера, пазарджикъ, и проч. защото и Руссите тако пишатъ джезаиръ, санджакъ, кучукъ кайнарджи, и друг. вм. џезаиръ, санџакъ, кючукъ — кайнарџи, и проч. за новата буква ѫ, коѧто е излезнала отъ оупотребленїето, и незнаеме какво произношенїе е имала въ древното време, може да рече некой защо е излишна, и не е была нужда да се сочисли въ азбуката. Но азъ говоримъ защо понастоѧщемъ имаме нужда отъ една буква такава да пишеме некои рѣчи сосъ неѧ, декато се не чуе чисто а, като н. п. кѫрпа, вѫркамъ, фѫркамъ, фѫрламъ, мѫрдамъ, и други такива, и за некои чуже-

стра́нны рѣчи, като бакѫ́ръ, катѫ́ръ, Кѫ́бръжсъ, и̂ дрꙋги таки́ва. Ѿтъ пе́рвы те ко́йто са Бо́лгарски не мо́жеме да ѿбѣ́гнеме ѿтъ ню́дъ, ра́звѣ а̂ко ги и̂зоста́виме со всѣ́мъ ѿтъ ѩ̂зыкатъ си, ко́е то е̂ невозмо́жно. И̂ли а̂ко ги пи́шеме съ дрꙋга не́коѧ бꙋква, като н. п. що ги писꙋватъ не́кои та́ко, ка̄рпа, ма̄рдамъ ба̄ркамъ, и̂ проч. и̂ли та́ко кӑрпа, мӑрдамъ, и̂ проч. и̂ли сосъ ъ, та́ко къ́рпа мъ́рдамъ, бъ́ркамъ. Но пе́рво то е̂ сꙋетенъ трꙋдъ сир. а̄, съ кра́ткаѧ ѿтъ го́ре, какво̀ то мо́же ле́сно да се дока́же, и̂ се́кой мо́же са́мъ да позна́е безъ доказа́телство, а̂ вто́ро то сосъ ъ е̂ безпꙋтно, защо̀ то е̂ безгла́сна (и̂ли какво̀ то ѧ̂ нари́чатъ стари те грамматїкописа́тели припрѧжногла́сна) и̂ защо̀ е̂дна̀ и̂ та́ѧжде бꙋква да бꙋде и̂ гла́сна и̂ безгла́сна; а̂ вто́ри те мо́жатъ да ни потре́бꙋватъ да ги оупотребля́ваме за и̂зѧсне́нїе на-не́кои на́ши необыкнове́нны рѣчи. Като н. п. мѣдь, по Тꙋрски се вика бакѫ́ръ (защо̀ то ве́кїй Болгаринъ зна́е що ще да се речѐ бакѫ́ръ, макъ́ръ и̂ да е̂ чꙋжда рѣчь, а̂ маѧцына зна́ѧтъ мѣдь.) та́ко и̂ мѣ́дѧнъ сосꙋдъ, бакѫ́ренъ сосꙋдъ. Е̂щѐ же и̂, ѡ̂стровъ Кѵ́прскїй, вика се по Тꙋрски Кѫ́бръжсъ. Ѡ̂стровъ Хі́осъ, и̂менꙋва се по Тꙋрски Сакѫ́зъ. Че́рна та во́ѧ, ко́ѧ то

се именꙋва по Славенски коперваса или кꙋпо-росъ, по Тꙋрски се выка сачй кѫбрѫсъ, и дрꙋги такива. Защото тїа са рѣчи Тꙋрски те обыкновенны въ Болгарїа та на сегашно то време. И колко то за слѣдꙋющи те, що се примѣчава защо Болгарскїо изыкъ обыча да променява въ некои рѣчи Славенски е, о, ꙋ на ѫ. Нихъ можеме ако щеме да ги отбѣгнеме по-време, и да ги пишеме съ исты те бꙋквы какво то стоятъ въ Славенски те кой то са слѣдꙋющи те.

Верба-вѫрба.	Кленюса-кѫланемсе.
верьвь-врѫфь.	крестъ-крѫсъ.
вертю-вѫртимъ.	крещаю-крѫщавамъ.
верхъ-врѫхъ.	мертвый-мѫртовъ.
вершꙋ-вѫршимъ.	мескъ-мѫска.
Грекъ-Грѫкъ.	пень-пѫнь.
гремитъ-гѫрмй.	первый-прѫфъ (прѫвъ).
держꙋ-дѫржимъ.	перстень-прѫстень.
древо-дѫрво.	перстный-кѫленъ или прѫстенъ.
желтый-жѫлтъ.	перстъ-прѫсъ.
желчь-жѫлчка.	персть-прѫсь.
зерно-зѫрно	померзлю-помрѫзнꙋвамъ.
свердеаъ-свѫрдеаъ.	горнецъ-гѫрне.
Сербинъ-Сѫрбинъ.	дождь-дѫшъ.
сердитъ-сѫрдитъ.	косно-кѫсно.

3*

се́рдце - сѫ́рце.	кро́вь - крѫ́фь.
се́рна - сѫрна̀.	молчȣ̀ - мѫлчи́мъ.
сле́зы - слѫ́зы.	мо́хъ - мѫ́хъ.
смердю́ - смѫрди́мъ.	поглоща́ю - погѫ́лтамъ.
сме́рты - смѫ́рть.	по́лзаю - пѫлзи́мъ.
соверша́ю - свѫ́ршȣвамъ.	роже́нъ - рѫже́нъ.
тве́рдый - тврѫ́тъ.	свекро́вь - свекѫ́рва.
те́рнъ - трѫ́нъ.	сноха̀ - снѫха̀.
терплю́ - тѫрпи́мъ.	со́лнце - сѫ́лнце.
те́ща - тѫ́ща.	со́нъ - сѫ́нъ.
це́рковь - цѫ́рква.	со́хнȣ - сѫ́хнемъ.
блоха̀ - бѫлха̀.	стопа̀ - стѫ́пка.
бо́зъ - бѫ́зъ.	то́лстый - тѫ́лстъ.
Бо́лгаринъ - Бѫлгаринъ.	то́нкій - тѫ́нокъ.
бо́рзый - брѫ́съ.	тонȣ̀ - потѫ́нȣвамъ.
бо́чва - бѫ́чва.	
во́лкъ - вѫ́лкъ.	торго́вецъ - тѫрго́вецъ.
во́лна - вѫ́лна.	торгȣ́ю - тѫргȣ́вамъ.
во́нъ - вѫ́нъ.	я́блоко - я́бѫлка.
го́лȣбь - гѫ́лѫбь.	бȣ́дȣ - ще бѫ́демъ.
горба́тъ - гѫрба́тъ.	внȣ́трь - вѫ́тре.
го́рбъ - грѫ́пъ.	глȣбо́кій - дѫлбо́къ.
го́рло - гѫ́рло.	гнȣ́сный - гнѫ́сенъ.
грȣ́ди - грѫ́ди.	мȣ́тный - мѫ́тенъ.

гу́ба-гѫ́ба. — му́чу́са-мѫ́чимсе.
гу́сеница-гѫсе́-ница. — насту́пѧ́ю-настѫ́пакъ
гу́стый-гѫ́сто. — ѻ҃бру́чъ-ѻ҃брѫчъ.
гу́сь-гѫ́ска. — пру́тъ-прѫ́тъ.
ду́бъ-дѫ́бъ. — пу́дѧ́ръ-пѫдѧ́ръ.
зу́бъ-зѫ́бъ. — пу́пъ-пѫ́пъ.
ку́ды̀-кѫдѐ. — пу́ть-пѫ́ть.
ку́пѧ́юсѧ-кѫ́пемсе. — ру́кà-рѫкà.
ку́пинà-кѫпи́ны. — ску́пый-скѫ́пъ.
ку́ща-кѫ́ща. — сосу́дъ-сѫ́дове́.
лу́гъ-лѫ́гъ. — оу҃дница-вѫ́дица.
лу́къ-лѫ́къ. — оу҃же-вѫ́же.
му́жъ-мѫ́шъ. — оу҃зо́лъ-вѫ́зелъ.
оу҃гль-вѫ́гленъ.

Й въ слѣ́дующи те дскà дѫскà, днò дѫ-но, лгу́ лѫ́жемъ, лжà лѫжà, лжи́ца лѫжи́ца, лщу̀ лѫ́стимъ, мглà мѫглà, ржà рѫждà, стклò стѫ́кло, тку́ тѫче́мъ. Й въ дру́ги не́кои таки́ва.

Въ тїѧ рѣ́чи що се йзложи́ха ту́ка, си́ч-ката Болгарїа не промѣнѧ́ва тїѧ трѝ бу́квы е, о, й у, на ѫ, но то́кмо по не́кои мѣстà, защò по дру́ги мѣстà гово́рятъ со́нъ, каквò то-що сѝ е҃ Ѳлаве́нско то, тако й пе́нь, а̂ нѐ сѫ́нь пѫнь. Й во ѻ҃бще въ ѻ̂нїѧ то́кмо рѣ-

чи дѣто се промѣнява е-то на ѫ, въ нíхъ почтѝ сичката Болгарïя согласува, й въ нѣкои ôтъ ôнія що то променуватъ о на ѫ, като н. п. крѫфь, гѫрнѐ, ôтъ кровь й горнецъ, й други нѣкои. А въ ôнія дѣто стой у, по нѣкои мѣстà въ сичките почтѝ предизложенны рѣчи промѣняватъ у, нѐ на ѫ, но на а. Като н. п. груди, говорятъ й пишатъ чисто гради, губа габа, гусь гаска, зуби заби, тако й другите. Въ старото време ймали ли са тія двете буквы, сир. ѫ, (когато стой по согласны буквы въ средъ рѣчите, какво то й сегà що го употребляватъ н. п. кръфь, пръсъ, й проч.) й ѫ, такова произношенïе, за което гѝ употребляваме сегà, йлѝ не сà, незнаеме. Ймаме ôбаче доволны примѣры ôтомъ, защò й въ старото време са писували тія предизложенны йстыте рѣчи, въ който въ сегашніатъ Славенски ѧзыкъ стоятъ е, о, й у, со съ ъ, й со ѫ какво то може да види секой ôтъ слѣдующите доказателства. Во Іоанчѣ Ексархѣ Болгарскомъ, на стран. 19. прологъ сътворенъ Іоаномъ презвутеръмъ, Ексархомъ Болгарьскомъ. вмѣсто сотворенъ, пресвѵтеромъ, Болгарскомъ. й подолу. преподобнаго чърноризьця. вмѣсто черноризца. й подолу. еже о пльтянѣ бо-

зѣ. А на стран. 20. редъ 20. о образѣ божія словеси пріятію и о божъствънууму ему въплъщенію. и подолу. о вѣрѣ и о кръщеніи. и подолу. о крстѣ. и подолу. о кланяніи на въстокъ. и подолу. о святыихъ, и о мощъхъ ихъ чъсти (вм. чести). и подолу. о въскръсеніи. и на стран. 22. бръніе, българьскомъ, твърдь, въстокъ, лъгокъ, людъмъ, дъждеве, скръжътъ, чрънориз ъцъ, зълъ, къгда, стрѣлъцъ, слъньце, плътъ, съмъртъ, юнъцъ, егупътъ, пътъмъ, творъцъ, скръбмьми, кръвъ, (вмѣсто вреніе, Болгарскомъ, тверді, востокъ, легокъ, людемъ, дождеве, скрежетъ, чернорізецъ, золъ, когда, стрѣлецъ, солнце, плоть, смерть, юнецъ, Єгупетъ, потомъ, творецъ, скорбми, кровь). И на стр. 107. въ молит. "Отче нашъ. дльги наша. длъжникомъ напимъ. (по некои мѣста въ Болгаріа та, и до днешенъ день вмѣсто долгъ т. е. ворчъ, χρέος, говорисе длѫкъ) таможе дългн наша. Дължникомъ нашимъ. и на стран. 29. редъ 13. во второмъ столпѣ. И пристѫпль. и подолу редъ 27. Пристѫпль. и подолу редъ 42. Дано бѫдетъ и избѫдетъ. и 43. бѫдетъ. и 45. ту бѫдетъ плачь и скръжътъ зѫбовъ. и на

стран. 40. редъ 22. сътвори богъ твърдь. и̑ по́долꙋ. утвърдися. и̑ по́долꙋ. врьху твърди и̑ по́долꙋ. многаждьі. и на стран. 44. редъ 8. пръвое. и̑ по́долꙋ кръщеніе. и̑ по́долꙋ. вѣруемъ же и въскръсенію мъртвыихъ. и редъ 41. отъ пръсти земныя. и на стран. 46. редъ 34. развѣ мяса въ кръви. и̑ по́долꙋ. и вашу кръвь. и̑ дрꙋ́ги мно́го та́мо. и на стран. 54. редъ 10. нъ наго зръно. вмѣсто но на́го зе́рно. та́мо же по́долꙋ, редъ 16. и тънкыя луспы. и на стран. 61. редъ 7. глава пръва. и̑ по́долꙋ. редъ 10. слово четврътааго дне. И̑ дрꙋ́ги примѣ́ри мно́гое мно́жество въ та́ѧ и̑стата книга се нахо́ждатъ. Отъ който се ви́ди ꙗ̑вно защо̀ ѫ є̑ стоѧ́лъ та́мо, де́като сега̀ стои̑ е, и̑ о. Като н. п. кръще́ніе, вм. креще́ніе. Зръно, вм. зе́рно. Кръвь, вм. кро́вь. Пѫть, вм. пло́ть. И̑ ѫ, де́като стои̑ ꙋ, като н. п. пристѫпаль, вм. присте́пал. Дано̀ бѫдетъ и̑ и̑збѫдетъ, вм. дано̀ бꙋ́детъ и̑ и̑збꙋ́детъ. скръжѫтъ зѫбовъ, вм. зꙋбо́въ. и̑ проч.

а̑ ѫ, и̑ ь. Тре́бꙋватъ и̑ о̑ни̑ да ги оу̑потребля́ваме, не за различно произноше́ніе (каквото що са̀ былѝ оу̑ ста́рото вре́ме, защо́то това̀ произноше́ніе що са го и̑ма́ли, оу̑

Болгаре те почтисе не чуе никаде сега) но като знакове за правописанiе то, за да раздѣляваме рѣчь ѿтъ рѣчь, който имать еднаковъ гласъ, а двояко знаменованiе. Като н. п. кровъ (σκέπη) ѿтъ кровь (αἷμα). Перстъ (δάκτυλος) ѿтъ персть (χῶμα). Колъ (πάσσαλος) ѿтъ коль (πόσον, ὡς). Оуглъ (γωνία) оугль (ἄνθραξ) Йдъ (φαρμάκι) Йдь βρῶσις), и други такива (е).

Буква щ, като сложена ѿтъ две буквы ш и т, требуваше праведно да се исключи отъ азбуката, каквото се исключиха и други некои излишны, но за великото и старото и оупотребленiе, ѿстависе паки тако каквото що си е въ старата азбука. Но азъ быхъ реклъ защо е добро да се исфърли да не е ѿсобна буква въ азбуката, а начертанiе то и да се оупотреблява паки като сложена буква за леснота по подражанiю Грековъ, които пишатъ тако ϛ. (вмѣсто στ.) сложено, а

(е) Еровете що искатъ некои да ги изоставатъ со всѣмъ, или тѐкмо малкiатъ да пишатъ за различiе като на-горныте рѣчи, имаси мѣстото. Но понеже и Руссите и Сербите не са ги исфърлили до днесъ, стыдно бы было и намъ да ги махнеме, нiе понапредъ докле не видиме примѣръ ѿтъ нихъ.

нѣматъ го ѡсобна бꙋква. За тѧ бꙋква щ, нѣкои говорѧтъ защо ѐ сложѐна ѿтъ ш и ч, а не ѿтъ ш и т. И за това Рꙋссите ѫ произносѧтъ като шч. Но това неправо нихно знанїе доволно се изобличава во Іѡаннѣ Ексархѣ Болгарскомъ, на стран. 87. въ 6. примѣч. дѣкато говори. „щ, кажется, не су-„ществовала въ азбукѣ Кирилла, будучи „замѣняеми двумя ш и т (примѣч. 55)“ това 55. примѣч. на стран. 104. говѣри тако. „Приведенными примѣрами употре-„бленія буквъ ш и т, вмѣсто щ, мож-„но доказать составленіе послѣдней изъ „двухъ первыхъ, сокращенное такимъ о-„бразомъ: щ. Болгари и Сербы и нынѣ „пишутъ вмѣсто сей буквы шт: свеште-„никъ, штедрота; но въ нѣкоторыхъ мѣ-„стахъ Сербской земли щ выговарива-„ется какъ шч. У насъ Русскихъ слы-„шны звуки шч — щека и съ — частіе; „въ простонародіи даже шт, по крайней „мѣрѣ въ слѣдующихъ двухъ словахъ: „шти, ешто, вмѣсто щи, ещо“. Такожде и на стран. 23. редъ 27. и на стран. 95. въ 31 примѣч. и на стран. 128 редъ 10.

За предизложѐнни те до тꙋка това ѐ моѐ то мнѣнїе. А за членовете, що то ги нѣма

ма́йка та (сир. Славе́нск.) въ сѹществи́телни те йменà, â Бо́лгарскій ӥма непремѣ́нню, какво́то ӥ Гре́ческій (ôтъ не́го мо́же бы́ти да ги ё ӥ пріа́лъ) не зна́мъ що да рече́мъ! защо́ то ӥ ô-нѝ спорѣтъ дрѹги те несогла́сія въ ӥзыкатъ на вся́ко мѣ́сто разли́чно ӥ несогла́сно се произно́сатъ. Ӥ мѹжескаго ро́да чле́нъ що то ё оу̂ Гре́цы те ὁ. Єднѝ произно́сатъ согла́сно съ Гре́ческїатъ на о. Като н. п. человѣкъ безъ чле́нъ, человѣко совъ чле́нъ. Сто́лъ, сто́ло. Во́лъ, во́ло. Ӥ дрѹги на отъ, человѣкотъ, сто́ло́тъ, во́лотъ. Ӥ дрѹги на а, человѣка, сто́ла, во́ла. Ӥ дрѹги на атъ, человѣкатъ, сто́латъ, во́латъ. Ӥ дрѹги на е, въ ôнія ô-ба́че ӥменà що се ôконча́ватъ на не́коя ôтъ двогла́сны те, ӥлѝ на ь, като н. п. ра́е, кра́е, ко́не, ца́ре, ӥ дрѹги таки́ва. Ӥ дрѹги на етъ, ра́йетъ, кра́йетъ, деньетъ, ца́рьетъ. Ӥ дрѹги на я, ко́ня, ра́йя, кра́йя. Ӥ дрѹги на ятъ, ко́нятъ, ра́ятъ, кра́ятъ, сотвори́телятъ. Ӥ та́ко происхо́датъ ôсмь разли́чни чле́нове на о, отъ, а, атъ, е, етъ, я, ятъ. Но то́й чле́нъ що ё на я, ако ӥ да се чѹе въ произноше́ніе то като я, не тре́бѹва ôба́че да се пи́ше, защò то не ё дрѹго ни́що то́кмо пе́рвыо чле́нъ що ё на а. Защо ра́й, ӥ кра́й, ӥ дрѹги та-ки́ва, поне́же се ôконча́ватъ на й, ӥзли́шна ё

а-та, защо́ то а-та е̃ о̂тъ ї и̂ а. Но като се тури членъ а, при и̂мена̀ та що се о̂конча́ватъ на й, произно́си се и̂ чуе се като а. Н. п. ра́йа, кра́йа, сватыа, мо́йа твойа. О̂тъ ту́ка е̃ и̂вно, защо въ Бо́лгарскїатъ и̂зыкъ са господственно три различни чле́ни о, а, е. а̂ злоупотребително о̃смь. Но като и̂сфърнимe на страна̀ етъ членъ, кой то е̃ поме́стенъ то́кмо, а̂ не о̃бщъ (поне́же видимe защо о̂-на̂й що го е̃ оу̂потребилъ въ списа́нїе то си (ж) да е̃ оу̂потребявалъ по бо́лшей части атъ, а̂ де́то го понудила нуждата, или по ме́стному о̂быкновенїю оу̂потребилъ е̃ етъ) та́кожде и̂ е, о̂става́тъ то́кмо два̀ различни

(ж) Бо́лгарски списа́нїа що са на све́тъ и̂зда́дени до дне́сь, и̂маме зне́ми сле́дующи те. О̂тъ Х. Ї̂оакі́ма три книги, Мыта́рства, а̂мартоло́нъ Сотирі́а, и̂ различни поучителни собра́нїа. О̂тъ Цве́тка Панагю́рца, календа́ръ. О̂тъ Петра̀ Х. Бе́ровича букварь съ различни поуче́нїа, въ 1824. ле́то. О̂тъ А̂наста́са Стоя́новича, скаще́нное цве́тообра́нїе, и̂ли сто̀ и̂ четы́ре свяще́нны І̂сто́рїи и̂зъ ве́хтїатъ и̂ но́выатъ заве́тъ, въ 1825. Го-да, въ Бу́димъ. О̂тъ Васи́лїа Н. Не́новича, свяще́нная І̂сто́рїа церко́вна о̂тъ ве́тхї-етъ и̂ но́вы-етъ заве́тъ, въ 1825. ле́то, въ Бу́димъ. О̂тъ Петра̀ Сапуно́ва Тря́вненина, но́вый заве́тъ, сир. четыри те Е̂ваггелїа, въ 1828. ле́то, въ Букоре́щъ.

членове о и а. Защо́то между̀ о и отъ, и а и атъ, това̀ е̃ то́кмо различїе що се притꙋ́ра т. Про́чее членъ о, по́много е̃ оу҆потребителенъ о̂тъ отъ. И̂ на противъ атъ по̀ оу҆потребителенъ о̂тъ а. Мо́жатъ про́чее тїи два́ та члёнове о и атъ да о̂ста́натъ за пра́вилни до послѣ, поне́же са ра́вно оу҆потреби́телни и два́та. Но любопытствꙋвасе и и҆зыскꙋвасе тꙋ́ка, ко́й ли да е̃ по́правъ о̂тъ нихъ и да и҆ма нѣкое предпочте́нїе. А̂зъ за о члёнъ та́ко ще да рече́мъ. Болгарскїо ѧ̂зы́къ по е̂стествꙋ не е̃ и҆ма́лъ члёнове, защо́то е̃ о̂трасль о̂тъ Славе́нскїа, ко́й то ги нѣма, какво́то що видиме и въ дрꙋ́ги те ѧ̂-

ʼОтъ Хрꙋса́нда (ны́нѣ же Христа́ки) а̂рїѳме́тїка, въ 1833. лѣто, въ Бѣлиградъ. ʼОтъ Константї́на ʼОгна́новича Се́рба, Ї҆сто́рїа А̂ле́ксїа человѣка Бо́жїѧ, въ 1833. лѣто, въ Бꙋдимъ. Не́гли и дрꙋги не́кои, ко́и то неса̀ ми зна́ти. Чле́нъ о, мо́же да види се́кой въ Хрꙋса́ндова та а̂рїѳм. чле́нъ отъ, въ Х. Ї҆оакі́мовы те. Чле́нъ а, въ Цве́тковыатъ календа́ръ, и въ Сапꙋ́ново то е̂ва́нгелїе. Чле́нъ атъ, въ А̂настасовы те, и въ Бе́ровыатъ бꙋква́ръ. Чле́нъ етъ, въ Васі́лїева та (Н. Не́новича) Ї҆сто́рїа. И не то́кмо чле́нове те, но и дрꙋги мно́ги любопытни ра́боты мо́же да види не́кой въ предрече́ни те и҆зда́нїѧ, и да пра́ви сравне́нїе въ Болгарскїатъ ѧ̂зы́къ.

зыцы, които са проистекли отъ тоя истый источникъ Славенскій, като н. п. въ Русскіатъ, Сербскіатъ, и други, да ги нематъ. Но отъ где ли да ги е землалъ, то е намъ неизвестно (з). Но видисе да е подражалъ въ членове те други язицы. Осъ кой про-

(з) На Болгарскіатъ языкъ немаме ни едно списаніе старо отъ неколко стотины годины, или отъ онова време когато още не е была подпаднала Болгаріата подъ тиранское иго агаранское, ни то рукописно, ни то печатано (може быти и да се нахожда некаде таквая редкость, но Богъ знае въ каковъ ли е глубокъ ровъ закопана, щото вечно да остане незнаема, а камо ли мене да е знаема) отъ което бы могли да видиме каковъ е видъ ималъ въ постари те времена Болгарскіо языкъ, и какви ли му са были нынешни те многоразлични членове. Отъ колко то стары рукописны книги самь виделъ, не ми се е случило да видимъ ни една на простъ языкъ Болгарски писана, но сички те на Славенски. И отъ това заключавамъ, защо, понеже музы те (оученіе то) после по Турско то обладаніе оставили са со всемъ Болгаріата, зато и не видиме друга некоя внешна книга стара, или на Славенски, или на Болгарски писана, освень евангеліе, апостолъ, Psалтиръ, октоихъ, и други церковни книги, които са едва сохранили Болгаре те за ради Богослуженіе то.

чее языкъ сосѣдствуетъ най много Болгар-
скій языкъ; явно е защо сосъ Греческіатъ и
сосъ Турскіатъ. Но явно е и то, за що чле-
нове те е пріялъ отъ Греческіатъ, а не отъ
Турскіатъ. Грецы те прочее имать три чле-
нове правилны, мужескаго рода ὁ, женскаго

Къ великому моему сожалѣнію чулъ самь отъ едно-
го старца, защо на едно оудалено мѣсто (то
есть въ единъ скитъ подъ единъ монастыръ
Болгарски) намерували се колкото едни кола вес-
ма ветхи книги (Славенски ли са обаче былй,
йли Болгарски, не е извѣстно. Безъ сомнѣнія
требува да е имало между нихъ и некоя на про-
стый Болгарскій языкъ писана) отъ който да се
избави реченный старецъ да му не досаждатъ,
ископалъ единъ глубокъ ровъ въ йстыатъ скитъ,
и закопалъ ги тамо (защото отъ велико то бла-
гоговѣніе що ималъ къ нимъ, каквото самъ той
исповѣдуваше, не смѣалъ да ги изгори, или да
ги фърли просто на поляна та) о тщета нашего
народа! о невинная простота онаго старца! вой-
стину ако бы зналъ оный старецъ що са вре-
дели оніа книги, не бы ги ни закопалъ, но не-
вѣжество то що не чини! Такива антіки (древ-
ности) другите народи съ велики иждивенія и
трудове ги тръсатъ въ най темните и сокровен-
ните мѣста, а нашите единоплеменни ги зако-
пуватъ, като непотребни. Тако говори и списа-

й, срéднаго тò. Като н. п. *ἄνθρωπος* человѣкъ, *ὁ ἄνθροπος* человѣко. *γυνὴ* женà, *ἡ γυνὴ* женáта. *παιδίον* дѣтѣ, *τὸ παιδίον* дѣтѣто. Кой то двà члéна мꙋжескагѡ и срéднаго рóда, безъ всѧкое премѣнéніе прешлàй са и оу насъ, съ товà тóкмо различіе щото оу нихъ стоѧтъ члéновете предъ имената, à оу насъ по имената. Н. п. *ὁ ἄνθροπος*, вмѣсто да речéме о человѣкъ, мы говóриме че-

---

тель ѻный, който е ѿкрылъ и на свѣтъ издáлъ Іоáнна Ексáрха Бóлгарскаго: на стран. 17. „Ве„сма древній списокъ сего перевода на долго „бы остался погребеннымъ, вмѣстѣ (сир. вкꙋ„пѣ) съ нашимъ Іоанномъ, въ большомъ ко„личествѣ книгъ синодальной Московской би„бліотеки (именуемой также патріаршею риз„ницею), которую до селѣ ни одинъ изъ на„шихъ Библіографовъ не обозрѣлъ критиче„скимъ окомъ (исключая рукописей Грече„скихъ), естъ ли бы счастливый случай не „воскресилъ Іоанна и не исторгъ неоцѣнен„ныхъ его памятниковъ изъ рукъ забвенія. „Съ услажденіемъ воспоминаю годъ и часъ „(1813. Сентября 19.) въ которой открылъ я „сіе сокровище, собирая остатки нашей И„сторіи и языка для изданія Русскихъ досто„памятностей, порученнаго мнѣ общесвомъ „Исторіи и древностей Россійскихъ.

лоѣкъ о, и изоставаме токмо ъ-лтъ. τὸ παιδίον, вмѣсто да речеме то дѣтѣ, мы говориме дѣтето. И женскій родъ не знамъ какво не е сохранилъ истыатъ Гречески членъ и, но вмѣсто него употреблѧваме та. Като н. п. ἡ γυνὴ, вмѣсто да речеме женà и, мы говориме женàта. И то негли защото нашите имена женскаго рода по болшей части окончавватсе на а, като н. п. женà, водà, главà, рукà, ногà, и проч. За благогласіе земалъ е членъ та, женàта, водàта, главàта, и проч. Но ако не бы было тако, какво то азъ мнию, и може быти (което е и по вѣроѧтно) да са отъ своиатъ му источникъ, отъ Славенските мѣстоименіѧ, той, тѧ, тое, и со усѣченіемъ, тà то токмо женск. и средн. род. н. п. тѧ тà женà, женàта. Тое то дѣтѣ дѣтѣто. Но ако бы было тако, защо и мужескій родъ дасе не речè той человѣкъ, человѣкъ человѣкъ той. Но человѣко, или человѣкотъ, или человѣка, или человѣкатъ. Голѣмо е воистинну недоумѣніе за тоѧ членъ Но азъ за членъ о, паки тако мыслимъ, да е и той отъ тоеа исто то начало, отъ дето са и другите двàта та и то. Тако не отъ той мѣстоим. но отъ онъ. Вмѣсто рещи человѣкъ онъ, просто то обыкновеніе за крат-

кость и за леснотà изоставило є бꙋквата н, и говори человѣкъ о. (каквото що видиме и въ дрꙋги рѣчи да прави сокращеніе.) Вмѣсто прочее да речеме человѣкъ онъ, женà тая, дѣтè тое, мы сокративше говориме, человѣкъ о, жена та, дѣтè то. За тоя прочее членъ може быти да є тако произышелъ (нека разсꙋждава секой) но чꙋдно є за атъ членъ отъ де да є па той произышелъ, и влезналъ въ толко оупотребленіе. Азъ за него быхъ оставилъ да го етимологисатъ (произведатъ) негови те оупотребители, но понеже го пріимаме въ настоящата граммáтіка като за правиленъ, нꙋжда є да речеме и за него нещо, и да дадеме свое то и за него мнѣніе. Азъ мыслимъ, защо па той да є произышелъ отъ сами те родителни падежи Славенски. Защото и само то простолюдно произношеніе ми свидѣтелствꙋва, което говори человѣка, определенно съ членомъ, вмѣсто ὁ ἄνθρωπος, а человѣкъ ἄνθρωπος, безчленно за неопредѣленъ разꙋмъ. И паки волъ βοῦς, вола ὁ βοῦς. Попъ παππᾶς, попа ὁ παππᾶς. Тако и въ онія сꙋществителни именà що се оканчаватъ на ь, и на й. Като н. п. конь ἵππος, коня ὁ ἵππος. Царь βασιλεὺς, царя ὁ βασιλεὺς. Рай παράδεισος, рая ὁ παράδεισος. Край

ἄκρα, кра́ѧ *ἢ* *ἄκρα*. (и) проч. Ѿтъ предидꙋщи те про́чее примѣри, ко́й не познава, защо̀ то́й чле́нъ на а, и҆лѝ ѧ, е҆сть и҆стый родителный Славе́нскїй падѐжъ, съ това̀ то́кмо разли́чїе, що то вѣ нѣкои имена̀ о҆кс́їа та стоѝ на своѐ то си мѣсто, като человѣкъ человѣка, чле́нъ чле́на, кра́й кра́ѧ, зя́ть зя́та (то е҆сть зе́та) а҆ въ нѣкои про́сто то произноше́нїе премѣствꙋва ѧ҆, като во́лъ вола̀, ко́нь коня̀, ра́й раѧ̀, ца́рь царѧ̀, и҆ проч. Кой то про́сто то о҆быкнове́нїе во́ла, ко́нѧ, ра́ѧ, ца́рѧ произно́си. Ѿтъ различни те про́чее о҆конча́нїѧ Славе́нски те паде́жи мꙋжескаго ро́да, происхо́датъ и҆ различни два̀ чле́на а, и҆ ѧ. Ѧ҆ про́сто то о҆быкнове́нїе приложи́ло е҆ при ни́хъ и҆ е҆дно̀ т, та са произышлѝ но́ви чле́нове атъ и҆ ѧтъ, като человѣкъ человѣка человѣкатъ, конь ко́на ко́ѧтъ. Какво́то и҆ при о чле́нъ по нѣкои мѣста̀ прила́гатъ т, и҆ происхо́ди помѣстный чле́нъ отъ (какво́то се ви́ди и҆ на стран. 43). Доказꙋвасе про́чее ꙗ҆вно, защо́ и҆ то́й чле́нъ а, (и҆ ѧ) и҆ма своѐ то нача́ло о҆тъ

(и) По то́ѧ приме́ръ е҆ стана́ло и҆, мо́й *ἰδικός μου*, мо́ѧ *ὁ ἰδικός μου*, тво́й *ἰδικός σου*, тво́ѧ *ὁ ἰδικός σου*. Та́ко и҆ то́й то́ѧ, нѐ пра́вилно но подража́телно.

истаго своего̀ източника безъ никакво сомнѣніе. До тꙋка се говори токмо за единственното число, и за именителныатъ падежь на членове те, а за множесвенното число, и за другите падежи секой може да види на редатъ мꙋ, колко и каквѝ премѣненіа бываатъ въ нихъ. Кой ли во высе прочее определилъ отъ вышепоманꙋты те членове за правиленъ, той е добръ и пріатенъ. А безъ членове те нищо не бы вределъ Болгарскій языкъ, който съ таа токмо дарба се оукрашава помного отъ други те сродни немꙋ языцы. И гледаме го защо има некое преимꙋщество надъ нихъ съ тіа токмо лоши или добры членове. А колко бы былъ недостаточенъ и оукоренъ, ако не бы ималъ таа превосходна дарба. Тока довро що го има нашїо Болгарски языкъ отъ природата, или отъ вонъ послѣ привнесено и пріато, единъ отъ нынѣшни те списатели искаше да мꙋ го отиме развойнически, и да го остави като некой голъ человѣкъ, да се стыди послѣ отъ секого. Но той се види да не е (каквото и що не е) искренно чадо на-Болгарска та майка, защо то говори тако: „Ни единъ Славенскій народъ ги оупотреблава, сир. ни Росси, ни Серби, ни Ле„хи, ни Чехи, и проч. Защо бы ги пакъ

„Болгари оупотребляли, когѝ ꙗзыкъ не оу-
„крашꙗватъ но паче погрозенъ стрꙋватъ, за
„тѡ азъ ги за непотребни сꙋдихъ. Ѡбаче
„това всѐ кога добiеме Болгарска граммати-
„ка ще да се исправи и ꙗзыкъ оукрасѝ. А
„кога ли ще бꙋде не знамъ, но време треба
„да покаже, имали Болгарiа достойныхъ сы-
„новъ и родолюбцевъ." Но азъ пытамъ тако-
ваго, да ми докаже съ пооснователни дока-
зателства какво ли неꙋкрашенiе и каква гро-
зота произвождатъ тiа негови частицы въ
Болгарскiатъ ꙗзыкъ; защо єдинъ Болгаринъ
не може лесно да познае тоа недостатокъ (ка-
кво то се говори, защо секой лесно познава чꙋ-
жды те недостатки, а свой те или ѿтнюдъ и-
ли съ голема мꙋчность) види се защо въ не-
гови те оуши да произвождатъ грозота, поне-
же (по правда) не є сêлъ (цыцалъ) млеко
ѿтъ таа майка, но ѿтъ дрꙋга. А въ Бол-
гарски те оуста и оуши сладко є това мле-
ко, съ което изъ младенства са се воспитали,
като майчино (споредъ ѡбща та пословица
„сладко като майчино то млеко"). И ако бы
показала Болгарiа та достойны сынове, да со-
чинатъ граммати̇ка на свойатъ природный ꙗ-
зыкъ, такива ли сынове требꙋва да покаже;
който не да ѡблечатъ и оукрасатъ съ подо-

бры ѡдежди и оутвари майка си, но да и соблечатъ и тіа грозныте (що ги той нарича) и да ѧ ѡставатъ со всемъ гола; мене ми се чини, защо таковъ достоинъ (или подобре да речемъ недостоинъ) сынъ Болгарски не ще се появи скоро. И азъ быхъ молилъ таковаго попечитела за Болгарскіатъ языкъ, да советува подобре свойте соотечественницы да не бы се некой излагалъ да изостави нещо отъ техныатъ языкъ, неже ли да советува нашите да ѡставатъ това що го иматъ, защото имъ не ѡбещава да имъ даде, това що го нематъ. Въ тоѧ подлогъ весма прилично може да се прикачи таковому Есопова та басна, въ коѧто се представлява ѡнаѧ лисица, щото отъ некой случай изгубила си ѡпашката, и советовала и другите лисицы да си ѡтсечатъ ѡпашките, защо имъ са суетна тагота на животатъ. Но мы искренни чада Болгарски никогда да не дерзнеме да послушаме тоѧ зайй советъ, и да ѡбнажиме и ѡбезобразиме красота та на-нашіѧ Болгарски языкъ, който се оукрашава като съ некоѧ драгоценна оутварь съ членовете, и да возстанеме (каквото се пише) яко ѡтдоенное на матерь свою. Отъ вышеизложенны те доказателства и примери, секой види явно защо не-

согла́сїе то между Болгаре те господственно состойтсѧ съ членове те и въ глаго́лы те, и въ различни те произноше́нїѧ и окончанїѧ на-рѣчи́ те. Но като се произбе́ре и определай единъ общи чле́нъ, и едно̀ обще начертанїе на-глаго́ли те, дру́ги те ма́ли несогласїѧ ско́ро ще да прїиматъ согла́сїе и исправле́нїе. А кой ли членъ ще се определи за пишемыатъ ѧзыкъ, това̀ остава на разсужде́нїе то и испытанїе то на на́ши те оучени. Но азъ и за това̀ нещо давамъ свое́ то мнѣнїе. Добро̀ бы было̀ въ имени́телныатъ паде́жъ да оупотре́виме о-то, но нераздѣлно отъ име то (какво́-то що ги е оупотребилъ и полага́лъ Хрусанѳъ Па́вловичъ въ своѧ та арїѳме́тїка) да не производи смуще́нїе. Н. п. человѣкъ безчле́нно, человѣко съ членомъ, тако въ сички те имена̀ що се окончаватъ на дебе́ло ъ, а онїѧ що сѐ окончаватъ на та́нко ь, ако му се чуе гласо̀ въ произноше́нїе то, като ко́нь, оучитель, зе́ть, ка́мень, онѝ и кога́то се произно́сатъ сосъ чле́натъ паки тре́бува да имсе не изоставѧ ь-атъ, но тре́бува да се напи́сува, за да се чуе произноше́нїе то му, като н. п. ко́нь безъ чле́нъ, ко́ньо съ чле́нъ Тако и ка́меньо, оучи́тельо, деньо̀, зе́тьо, и проч. а царь, и други що окончаватъ на рь, тре́бува да го отлагатъ

когато са сосъ членатъ. Н. п. царь царо, а не царьо, тако и монастырь монастыро, пастыро, а не пастырьо, и проч. Защо се така и произносатъ. (ï) Тако и въ оніа существителни имена щосе окончаватъ на й, рай райо, край крайо, случай случайо, и проч. А въ прилагателни те имена, понеже они всегда се оканчаватъ на две ïй, или ый, въ нихъ трéбува да се исфърла последното то й всегда, и на негово место да се полага о-то н. п. сва-

---

(ï) Назначи защо некои единосложни имена, когато се произносатъ съ членатъ, снематъ оксіата отъ первыатъ слогъ, и търатъ я на вторыатъ кой то се произходи отъ членатъ, като н. п. страхъ страхо, светъ свето, прахъ прахо, градъ градо, грехъ грехо, оумъ оумо, и другы такива. Кой то и сосъ ятъ членъ, паки това исто то страдатъ, н. п. страхятъ, светятъ, прахятъ, градятъ, оумятъ, вълкятъ. Тако и сосъ членъ а. страхя, светя, прахя, рода (то есть родя, каквото що стои оу Сапуновото евангеліе „книга та народа Іисуса Христа") и за ради таа оксіа що не стои на место то си страда и члено на ятъ, и я, но не знамъ защо тако бывва, нека мысли всякъ. Но негли защо некои отъ нихъ въ Славенскій родит. падежь снематъ оксіа та на кончаемыатъ слогъ; като н. п. грехъ греха, а не греха, оумъ ума, и другы.

тїю, кро́ткїю, высо́кїю, и҆ проч. а҆ нѐ свѧтїйю, кро́ткїйю, высо́кїйю. Защо̀ когато се напише и҆́мето цѣло какво́то щоси стои въ Славен-ското, то̀ тогава си и҆́ма совершенъ е҆стест-венъ членъ въ себе (защо̀то сичките прила-гателни и҆мена̀ въ Славенскїатъ ѧзыкъ кога̀ стоѧтъ безъ оу҆сѣченїемъ въ словото, и҆́матъ непремѣнно таѧ и҆́стата сила, що а҆ и҆́матъ Греческите прилагателни съ членатъ заедно, а҆ когато са оу҆сѣчени тогава держатъ мѣсто за безчленни Гречески. Като н. п. свѧтый ὁ ἅγιος, свѧтъ ἅγιος. Блаженный ὁ μακάριος, блаженъ μακάριος. Какво́то що сви-дѣтелствуватъ и҆ слѣдующите примѣри. μακάριος ἀνὴρ, оу҆ насъ стои блаженъ мужъ, а҆ нѐ блаженный мужъ. ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαώθ. а҆ нѐ свѧтый, свѧтый, и҆ проч.) и҆ коѧ нужда да се притура о҆́ще е҆динъ членъ, и҆ли за да стане е҆динъ Болгарски, а҆ други Славенски; тако за и҆менителныатъ падежъ на-существителните и҆ прилагателны-те и҆мена̀ мужескаго рода. И҆ за родителны-атъ и҆ дателныатъ (к) требува да знаеме,

---

(к) На некои мѣста̀ а҆ко быхме оу҆потреблѧвали чистыатъ Славенски дателенъ падежь, много бы было̀ сладостно и҆ прїатно дѣло, като н. п. въ

защо̀ о̂ни̂ несѐ различа́ватъ съ дру́го ни́що о̂тъ и̂мени́телныатъ и̂ о̂тъ вини́телныатъ то́кмо съ частица́та на (ко́ато въ то́а слу́чай не е̂ предло́гъ, но почти̂ слу́жи роди́теленъ и̂ да́тѐленъ, като що са оу̂ Гре́цы те τε̃, и̂ τω̃) н. п. въ нарица́телни те су́ществи́телни и̂мена̀ и̂менит. градъ-градо̀. родит. и̂ дат. на градо̀. Та́ко и̂ въ дру́ги те на-ко́ньо, на-ца́ро, на ра́йо, и̂ проч. И̂ въ прилага́телни те кога̀ самостоа́телно се пола́гатъ въ сло́во то

со́бственни те и̂мена̀ кога̀ самѝ стоа́тъ, и̂лѝ се сопрага́ватъ съ нарица́телни те, и̂ въ дру́ги слу́чаи. Преда́доха го Лу́ку́ргу, (вм. на Лу́ку́рга) да го пока́же какво́ то то́й зна́е. Преда́де го царю̀ І̂оа́нну. Преда́дего мѣ́стному кна́зю. Сла́ва Бо́гу. Мо́леше се Бо́гу. Кога̀ то хо́ди̂ да се покло́ни живоно́сному Гро́бу Госпо́дню. Бо́гъ е̂ сотвори́лъ человѣ́ка по о̂бразу своему̀ и̂ по подо́бію. И̂ въ писма́та. О̂тда́тиса ку́ръ І̂оа́нну. Да вручи́тса ку́ръ Дими́трію. Благоро́дному и̂ почте́нному. Высокопреосвяще́ннѣйшему: и̂ дру́ги такива ті́тли. Не е̂ и̂зли́шно да назна́чиме защо про́стыю я̂зыкъ е̂ сохрани́лъ и̂ твори́телни паде́жи, като, о̂станѝ съ Бо́гомъ. Да е̂ съ Бо́гомъ. Съ Бо́гомъ и̂ со здра́віе. Ро́домъ е̂ Гре́къ. Бо́лгаринъ ро́домъ. Не́гли и̂ въ дру́ги не́кои. Но и̂ роди́теленъ чистъ да се оу̂потребла́ва не́каде добро̀ бы было̀!

йлѝ й со сѹществителни те се сопрагаватъ, н. п. на Болгарскїо, на Славенскїо, на высокїо, на нискїо. Йлѝ на Болгарскїо народъ, на Славенскїо ӥзыкъ, на высокїо домъ, на нискїо ѡ̆дръ, й проч. Но каквà бы благодать й сладость ймало, ако бы́хме полагали йстыатъ Славенски родителенъ падежь безъ никакво премѣненїе, когато сѹщесвително то йме, а наипаче собственно то сопражено съ прилагателно то, секой може да види ѿтъ слѣдѹющи те примѣри. Паматьтà на-сватаго Григорїа, вмѣсто на-сватѝ Григорїа. Пропобѣди те на-сватаго Їоанна Златоѹстаго, вм. на-скатѝ Їоаннъ Златоѹстъ. Повелѣнїе то на высокаго й державнѣйшаго нашего царà, вм. на-высокїо царь. Сладостьтà на-Славенскаго ӥзыка. Крѣпотьтà, йлѝ ӥкостьтà на-Болгарскаго народа. Йскѹство то на-Россїйскаго воинства, й въ дрѹги такива слѹчаи. (Много бы былò добрò ако быхме послѣдовали тоа примѣръ). А като са слѣдѹющи те, покрово на-высокїо домъ. Нозе те на-нискїо ѡ̆дръ, й проч. Такà да се произносатъ подобро бы былò, неже ли покрово на-высокаго дома, крака та на нискаго ѡ̆дра, й проч.

За йменителныатъ, родителныатъ, й дателныатъ падежи доказасе ѿтъ части каквò

мо́жатъ даси начерта́ватъ. Но да рече́ме и҆ за вини́телныатъ ма́ло не́що. Вини́теленъ какво́го се пока́зꙋва ѿтъ простолю́дното произноше́нїе не́мааме разли́ченъ ѿтъ и҆мени́телныатъ. Но то́й е҆ и҆стый и҆ роди́теленъ, и҆ да́теленъ, и҆ вини́теленъ, и҆ твори́теленъ, и҆ сказа́теленъ, какво́тосе ви́ди, ѿтъ слѣдꙋющите примѣри.

Дойдѐ є҆ди́нъ стра́ненъ человѣкъ.	и҆мен.	Безчле́нъ. за неопред. ра́зꙋмъ.
Оу҆мре́ло де гѐ на-є҆ди́нъ человѣкъ. . . .	родит.	
Да́дохме ми́лостынѧ на є҆ди́нъ человѣкъ.	да́телн.	
Оу҆би́ли вчера на поле́то є҆ди́нъ человѣкъ.	винит.	
Стави́хсе на пѫ́тятъ съ є҆ди́нъ человѣкъ. .	творит.	
Разгова́рамесе за є҆ди́нъ стра́н. человѣкъ.	сказат.	

Дойде́си вче́ра ѿтъ пѫтъ человѣко. . . .	и҆мен.	Съ чле́нъ. за ѡ҆предѣле́нъ. ра́зꙋмъ.
Кѫ́щата на-человѣко.	р҇одит.	
Да́доха ми́лостынѧ на человѣко. . . .	дателн.	
Вче́ра дове́доха человѣко.	винит.	
Разговара́хме се дово́лно сосъ человѣко. .	сказат.	
Прика́зꙋваме за человѣко.	творит.	

(Та́ко и҆ а҆ко бы сосъ дрꙋги не́кой чле́нъ былй.) и҆ мо́же да се прꙋмѣ́ва въ сло́вото то́кмо ѿтъ ра́зꙋматъ. Като н. п. оу҆би́ли вче́ра на полѐто є҆ди́нъ стра́ненъ человѣкъ, *ἐφόνευσαν χθὲς εἰς τὸν κάμπον ἕνα ξένον ἄνθρωπον*. Но това̀ мꙋ́чно мо́же да прꙋмѣ́е є҆ди́нъ новонача́ленъ оу҆чени́къ, защо̀то доклѐ не прꙋмѣ́е кои́са глаго́ли преходи́телни кои́ нѝ, не щѐ да мо́же ѿтню́дъ да впеча́ти

понѧ́тїе то на-и҆менителныѧ и҆ на-винителныѧ падежь. Понеже това, дойде є҆динъ человѣкъ, и҆ оу҆вихаедин ъ человѣкъ, токмо ѿтъ два та предидущи глаголи, дойде и҆ оу҆виха може да се различава винителныѧ ѿтъ и҆менителныатъ. Но колко є҆҆ мѫчно докле да докаже нѣкой дѣйствїе то на-преходителни те глаголи на є҆дно малолѣтно дѣте, на което мѫчно може да се докаже и҆ що є҆ глаголъ. А҆ ако бы и҆мали падежи те различни ѡ҆кончанїѧ като Гречески те ἄνθρωπος, ἀνθρώπȣ, ἀνθρώπῳ, ἄνθρωπον, ἄνθρωπε. И҆ли поне като Славенски те, человѣкъ, человѣка, человѣку, человѣка, человѣче, человѣкомъ, человѣцѣ. Они бы сами возбуждали вниманїе то на-любопытныѧ дѹхъ человѣчески, и҆ли сами со себе бы доказували, и҆ выкали като со́съ нѣкой гласъ, человѣкъ (а҆зъ самъ и҆менит.) человѣка (а҆зъ родител. защо то се ѡ҆кончавамъ не на ъ но на а.) человѣку (а҆зъ дателенъ, защо и҆мамъ на крайатъ у) человѣка (а҆зъ винителенъ, ако и҆ да самъ подобенъ съ родителныатъ) человѣче (а҆зъ звателенъ, защо кто се промѣнѧ́ка на че) человѣкомъ (а҆зъ творителенъ) человѣцѣ (а҆зъ сказателенъ). И҆ сїтъ тїа различни ѡ҆кончанїѧ не ѡ҆щутително се научува дѣте то, не токмо на различни те падѐ-

жи, но и на различното знаменованіе на-разуматъ. Мы прочее въ неопредѣленныатъ разумъ, сирѣчь когато се произносатъ имената безчленно, понеже немаме различни окончаніа въ падежите, нема нищо да чиниме тогава, и требува да подклонаваме своята вола и неволею подъ неизбѣжната нужда. Но когатосе произносатъ съ членовете за-опредѣленъ разумъ, защо баремъ тогава да не облегчиме (облесниме) знаменованіето на-разуматъ въ словото; като н. п. въ слѣдующійй примѣръ, съ единъ или съ другіатъ членъ. Какво се именува това животно попыта, стражатъ, или попыта стражо. Който стражатъ и стражо въ той случай несѐ познаватъ именителни ли са или винителни, защо можатъ да содержаватъ и двата разумы, вижль отъ Греческото. *Πῶς ὀνομάζεται τοῦτο τὸ ζῶον; ἠρώτησεν ὁ φύλαξ.* Именит. Който не е, а истинный разумъ е слѣдующійй. *Πῶς ὀνομάζεται τοῦτο τὸ ἐράσμιον ζῶον; ἠρώτησε τὸν φύλακα.* И понеже благовременно ни се представлаватъ три членове различни въ мужескіатъ родъ въ единственното число, а и трите равно употребителни въ Болгаріата, мене ми се чини да е добро да се расположатъ тіа три те членове, ка-

то щоса̀ ра́вно оу҆потреби́телни въ трѝ раз-ли́чны паде́жи, и҆ да се оу҆потребла́ватъ въ пи́шемыатъ ѧ҆зы́къ, кой то бе́зъ всѧ́каго со-мнѣнїѧ ще ни слꙋ́жатъ за по́големо и҆зѧсне́нїе въ ра́зꙋматъ, и҆ защо̀ да се небоспо́лзꙋ-ваме ѿтъ ни́хъ; и҆ всѧ́комꙋ ще да бꙋ́де оу҆-го́дно, защо̀ то се неꙋничтожа́ва на-ни́кого помѣстныю чле́нъ, но съ това̀ то́кмо разли́-чїе, защо̀ є҆ди́нъ ще се оу҆потребла́ва въ и҆ме-ни́телныатъ паде́жъ, а҆ дрꙋгъ въ вини́телны-атъ, а҆ тре́тїй въ роди́телныатъ. И҆ ко́лко то за настоѧ́щата Грамма́тїка, а҆́зъ, какво́ то що ви́ди се́кои, оу҆потреби́хъ въ и҆мени́телны-атъ о, като на́й при́искренъ и҆ пра́виленъ, и҆ ѿтъ и҆мени́теленъ паде́жь ѿтъ мѣстоиме́нїе то ѻ҆́нъ (и҆лѝ ѿтъ Гре́чес. ὁ) произыше́лъ, какво̀ то що се доказа̀ простра́нно и҆ вѣ́рно на стран. 43. а҆ а, и҆ атъ, като що са̀ ѿтъ ко́свенныте паде́жи Славе́нски произышлѝ, а, оу҆потреби́хъ въ роди́телныатъ, ѩ҆́коже прили́чно є҆́сть, а҆ атъ въ вини́телныатъ и҆ въ да́телныатъ. И҆ като зелмѧ́хъ тїѧ трѝ разли́чны чле́на, кога̀ тре́бꙋва да преведе́мъ слѣдꙋющее ѿтъ Гре́че-ски на Бо́лгарски, *πῶς ὀνομάζεται τȣ̃το τὸ ἐράσμιον ζῶον; ἠρώτησεν τὸν φύλακα.* Така̀ го преве́димъ. Какво̀ се и҆менꙋ́ва това̀ любе́зно живо́тно; попыта̀ стра́жатъ. Какво̀

то и҆ що го и҆́мамъ пребе́дено во взаимноѹ-чи́телны те (а҆ллилодїдактíчески те) та́блицы. А҆ слѣ́дѹющее, така̀. *Πῶς ὀνομάζεται τὄτο τὸ ἐράσμιον ζῶον; ἠρώτησεν ὁ φύλαξ.* Какво̀ се и҆менѹ́ва това̀ любе́зно живо́тно; попыта̀ стра́жо. и҆ проч. и҆ та́ко въ мѹ́жескаго ро́да и҆мена̀ сосъ о-то ѿличе́вамъ и҆мени́телныатъ паде́жь ѿтъ дрѹгите, а҆ сосъ а, роди́телныатъ (а) ѿтъ да́телныатъ и҆ ѿтъ вини́-

(а) Поне́же на дрѹ́го мѣ́сто (то є҆́сть въ пе́рво то примѣча́ніе, и҆ зри̑ та́мъ) ре́кохъ, защо̀ роди́телныо паде́жь въ бездѹ́шны те ве́щи ра́венъ є҆ съ да́телныатъ, а҆ то́кмо во ѡ҆дѹшевле́нны те ѡ҆конча́васе на а. Въ таки́ва слѹ́чаи, за да се различа́ва роди́телныо ѿтъ да́телныатъ, а҆ не́когашъ, и҆ ѿтъ вини́телныатъ, кога́ то сто̀и съ предло́гъ на, ѹ҆потреби́хъ го се́каде съ черти́ца (пра́чица) междѹ̀ части́цата на, и҆ междѹ̀ и҆́ме то. Като н. п. *ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ ὀρανὸ, ὅπὸ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, ὀνομάζεται ἀνατολή.* Ѻна́а страна̀ на-небо́ то, де́го и҆згре́ва со́лнце то, и҆менѹ́ва се восто́къ. Това̀ кога́се речѐ и҆ така̀ по Гре́чески, *ἐκεῖνο τὸ μέρος εἰς τὸν ὀρανὸν, ὅπὸ ἀνατέλλει,* и҆ проч. ѹ҆ на́съ па́ки и҆сто та́ко се прево́ди, ѻна́а страна̀ на небо́ то, и҆ проч. и҆ пе́рво то и҆ вто́ро то, на небо́ то, не мо́же про́чее да се разѹмѣ́е, коѐ є҆ *τὸ ὀρανὸ,* коѐ *εἰς τὸν ὀρανόν.* За това̀ ѹ҆потреби́хъ та́а черти́ца се́каде да се

телныатъ ѿтъ дрꙋгите. Въ мꙋжескїатъ прочее родъ не ѡстава ни єдинъ падежъ да совпада съ дрꙋги, й да се не распознава, защо йменит. йма членъ о. родит. междꙋ частицата на, чертица. Дателныо йма на, безъ черта. Винит. само атъ, а на нема, по което се разлычава ѿтъ дателныатъ. Звател. всегда є различенъ. Тако й въ множеств. число. Именителныо се разлинава сосъ правописанїето, защото се всегда пише съ и. а винит, (декато ѡбаче се прїима ы) сосъ ы. родит. съ чертицата. Дател. съ на. Звател. ѿтъ разꙋматъ. Й въ дрꙋгите двата рода, (като ꙋпотребихъ чертицата въ родит.) ѡстава токмо винит. и звател. да се различаватъ по разꙋмꙋ ѿтъ йменит. (м). Това є

познава родителныо падежь да не производи сомненїе въ разꙋматъ. Но виждь й дрꙋгъ єдинъ родит. падежь въ к. Анастасовото цвѣтособранїе. На стран. аі. редъ 10. „Двамата тѣйзи братьѧ принесли Богꙋ жертва, сиречь, Каинъ ѿ плодовети на земѧта" то єсть *ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς*. Това є могло бы се преведе й тако, ѿтъ земните плодове, за да ѿбегнеме ѿтъ тоѧ родит. падежь.

(м) Членовете йли са ѿтъ дрꙋги некой ѧзыкъ по подражанїю прїѧти, йли ѿтъ йстите Славенски

прочее моето мненіе за сичките тѣ преизложни, но мнѣніе токмо, а не непреложно опредѣленіе, (защото други може да разсуждава подобре нещата, и може да изложи и подобро мнѣніе.) а когато и други изложатъ своите мнѣнія, и покажесе друго подобро и по основателно, готовъ самъ и азъ да подклонимъ шіята си подъ правдата (но не подъ самомнѣніето) и да послѣдувамъ подоброто и поправкото. (н)

мѣстоименія претворени (каквото що изложихъ въ предварившемъ пространно свое то о томъ мнѣніе), какво былй да былй, по настоящемъ пріяли са въ языкатъ такова естество да са членове, непремѣнно като що са на Грецыте нихните, а не мѣстоименія. За то и мы трѣбува да ги имаме и употреблѧваме като за членове, а не ни за мѣстоименія, ни за частицы.

(н) Отъ осемьте части слова що ги има майката Славенскій языкъ, на Болгарскіатъ не достаетъ една, сир. причастіето, защото го нема. (и зри о томъ въ 27. примѣч.) а вмѣсто него има друга една, членатъ, щото а нема Славенскій, и быватъ паки осемь части слова и въ Болгарскіатъ. Христаки Павловичъ, притворилъ е причастіе въ Болгарскіатъ языкъ, не употребително, но за нужда измышлено по подражанію на Славенските причастія, каквото що се види яв-

Часть пространна за правописанїето, и разделенїе на-писмената, и друго що се обыкновенно оупотреблаватъ въ секоа граммматїка като н. п. изасненїа на-секоа часть слова, разделенїа, подразделенїа, параграфы, перво, второ, трето, и проч. (Които са по много должность на-оучителите, нежели на-

но въ Арїдметиката мѹ, надписанїето тако „кой-„то и на светъ сега перво издава а, помощь „земав от любоѹченныте единородны, и на „стран. 4. редъ 4. „начнав от деснатa стра-„на и дав секомѹ чинѹ по три цифры„ и на „стран. 57. редъ 2. имающи еднаквы знамена-„тели“ и на стран. 111. редъ 3. тѹрив снова „число на върх а“ и подолѹ редъ 9. и скачаа „от върх на върх„ и на стран. 112. редъ 21. „притѹрив и неделите„ и на стран. 113 редъ „8. „после извадив из Їѹл.“ и дрѹги многи такива примери може секой да види въ неа. Но азъ не можехъ да се согласимъ да положимъ часть слова въ азыкатъ, коато нито въ простолюдното произношенїе се оупотреблава на сегашното време, нито дрѹгъ некой списатель а е оупотребилъ. Причастїето да имаме въ азыкатъ, ако не въ глаголемыатъ, поне въ пишемыатъ, секой знае колко е добро и потребно. Но ако последѹватъ и дрѹги некои повышши отъ мене тоа Христакїевъ примеръ, и привнесатъ това подражателно и притворено причастїе въ своите списанїа и въ

граммáтїка та) не йзложи́хъ за двѣ̀ причи́ны: пе́рво, защóто настоѧ́щее моѐ состоѧ́нїе не допȣщáва ми да се простирамъ пóмного, а҃ вто́ро, защòто взаимноȣчи́телно то оу҆че́нїе предиде пре́дъ граммáтїка та, и҆ ра́зȣмѣ́васе защò тáмо полȣчáватъ новоначáлни те довóлно понѧ́тїе за писменà та, и҆ за раздѣле́нїе то

граммáтїки те (каквò то щò сочинѧ́ва совре́менно и҃ слове́сный кѵ́ръ А҆настáсъ Стоѧ́новичъ є҆днà граммáтїка да и҆здадѐ скóро на Бóлгарскїатъ ѩ҆зы́къ) мóже по вре́мени да се ȏпредѣлѝ и҃ прилóжи и҆ тáѧ чáсть граммати́ческа въ граммáтїки те, и҆ да ȏстáне за послѣдорóдны те. Кóлко то за причáстїѧ та щò произхóдатъ ȏтъ чи́сти Славе́нски глагóли, каквóто и҆ ни́хъ щò є҆ оу҆потреблавáлъ Христáки въ А҆рїѳме́тїка та си, като ȏкончавáющъ-ща, начинáющъ, стоѧ́щъ, скáчȣщъ, и҃ на ѧ, полагáѧ, собирáѧ, претворѧ́ѧ, и҃ дрȣ́ги таки́ва, добрò є҆ да ги оу҆потреблѧ́ваме. И҆ а҆зъ ȏбавлѧ́вамъ защò, макáръ и҃ да не положи́хъ тáѧ чáсть въ граммáтїка та си, щѐ да̀ ги оу҆потреблѧ́вамъ се́каде, де́като є҆ нȣ́жда не́гли бы, и҆ дрȣ́ги не́кои подражáли нáшїатъ сосъ Христáки приме́ръ, и҆ ковéло бы се по вре́ме и҃ причáстїе то прáвилно въ пи́шемыатъ ѩ҆зы́къ, не́гли и҆ въ глагóлемыатъ, за да и҆збе́гнеме ȏтъ непрїѧ́тностьтà, и҆ ȏтъ многообикалѧ́телно то писȣвáнѣ и҆ говоре́нѣ.

имъ, и за просо́дїата (гласоударе́нїе то), и за други потре́бни що се каса́тъ до тая часть грамматі́ческа. И при то́мъ и правописа́нїе-то на-Бо́лгарскїа ѧзыкъ види се да е̃ весма̀ кра́тко и ма́ло, що то мо́жатъ новоначаланите почтѝ съ е̂днò то́кмо ô̂быкнове́нїе и оупотребле́нїе на-склоне́нїата, да научатъ да правопи́шатъ. За то и изложи́хъ то́кмо коре́нны те ре́чи щосе пи́шатъ съ ы, и други по́нуждни пра́вилца. За исты те двѣ̀ причи́ны ô̂ставихъ и сочине́нїе то (коне́чната часть грамматі́ческа, Сунтаξїсъ) поне́же настоящата грамма́тїка не ô̂бѣща́ва соверше́нна грамма́тїка, но то́кмо е̂ди́нъ ô̂пытъ на Бо́лгарската грамма́тїка. И а̂ко прїиме до́бръ оуспѣхъ, мо́же втори путь и да се допо́лни и попра́ви. Грамматі́чески те ре́чи ô̂ставихъ какво́то що са въ Славе́нски те грамма́тїки бе́зъ да ги прево́димъ и толкувамъ на про́сто (какво́то що мы́слятъ не́кои), за мно́ги благосло́вны причи́ны. Защò, каквò, или за коя причи́на да проме́нимъ паде́жь, или склоне́нїе, или наре́чїе, или мѣстоиме́нїе; и проч.

Въ про́чемъ а̂зъ и̂махъ неизбѣжна до́лжность да се потрудимъ по возмо́жности мое́й да изло́жимъ настоящи те грамматі́чески

пра́вила, собра́въ ѿтъ различны но́вы и̑ ве́тхи Славе́нски грамма́тїки, за да мо́жатъ на́шинте є̑динопле́менни да разꙋмѣ́атъ пе́рво на сво́йатъ приро́дный ꙗ̑зы́къ що є̑ грамма́тїка, и̑ дасе ѿпознаꙗ́тъ и̑ содрꙋ́жатъ съ мꙋ́зы те, какво́ то що пра́ватъ си́чки те наро́ди на сега́шно то вре́ме. И̑ пото́мъ да постꙋпꙋ́ватъ во и̑зꙋче́нїе и̑ на-чꙋ́жди ꙗ̑зы́цы, който тога́ва ле́сно се наꙋчꙋ́ватъ, кога́то разпознае не́кой пе́рво на сво́йатъ ꙗ̑зы́къ пра́вила та, сир. ѿнова̀ хꙋдо́жество, съ кое то се ле́сно и̑ ѿснова́телно оу҆́чи се́кой ꙗ̑зы́къ. И̑ вы̀, ѽ любе́знїи є̑динопле́менни Бо́лгари, прїими́те ма́лый се́й мо́й трꙋ́дъ со оу҆се́рдїемъ, и̑ подража́йте дрꙋ́ги те наро́ди въ наꙋ́ки те. За да ѿбодри́те и̑ мое то, и̑ на-дрꙋ́ги те на́шн є̑динопле́менни сочини́тели и̑ списа́тели оу҆се́рдїе, да се про́стре и̑ на дрꙋ́ги поле́зны и потре́бны за на́шїатъ ро́дъ списа́нїа и̑ прево́ды. Стига веке да се ѿбно́си на́ше то и̑ме Бо́лгарско съ вели́ко поноше́нїе поси́чки те наро́ди. Какво́то що гово́ри и̑ сочини́тельо на-житї́е-то на-свꙗта́го А̑ле́ксїа человѣ́ка Бо́жїа, въ предисло́вїе то. „Си́чки наро́ди Славе́нскаго „пото́мства, дне́сь въ цѣ́ла Е̑vро́па и̑ въ сло́„во и̑ въ дѣ́ло са сла́вни, кромѣ̀ ва́съ Бо́л„гаровъ, кой то сте со всѐ наза́дъ ѿстана́ли.“

Не ѐ ли воистиннꙋ велико стыдъ нам да о-станеме ние най назадъ; нѐ отъ дрꙋга некоа возбранителна причина, но токмо отъ наше то нелюбоꙋчение. Въ това исто то владѣние, и подъ това иго живеатъ и Грецы те, защо да не придобиваме и ние това оучение на своиатъ природный ѩзыкъ въ наше то си о-течество, кое то придобиватъ они; кой ни возбранява; до кога заблꙋждение! До кога невѣжество! До кога сонъ глꙋбокий! Оти-га толкова спавание, що ѐ спавала наша та Болгаріа доболни вѣкове. Оббꙋдетесе понѐ отъ тꙋка на тамъ. Подражайте всй добрый примѣръ на-тіа родолюбцы що настоꙗватъ за просвѣщение то своихъ единоплеменныхъ, и прилѣжаватъ за напечатаніе то на-потреб-ни те книги, съ кой то требꙋва да бꙋде на-чало то. Тѣхно то намѣреніе не ѐ да се оу-строи токмо едно оучилище, и да се внесѐ оучение то токмо въ нихно то отечество, но иматъ велико любородіе да се распростре и по сичка та Болгаріа това добро дѣло. За-то и издаватъ на свѣтъ перво взаимноꙋчи-телны те таблицы, кой то оупотреблꙗва днесь сичка почти Европа, и сичка Греціа, потомъ и настоꙗща та, грамматіка, а слѣдователно и дрꙋги потребны книги. Воистиннꙋ нихна-

та памать ще да остане безсмертна въ нашити послѣдородны, защото бывать виновни и предводители на-това добро и свято дѣло.

Здравствуйте.

1834. Августа 20.

Грамматїка Болгарска.

ЧАСТЬ ПЕРВАѦ.

За єтѵмологїа та или художнослoвїе то.

Вступленїе.

Єтѵмологїа єсть наука, коѧ то ны оучи да познаваме различїѧ та на-рѣчи те, и една отъ друга право да ги раздѣлѧваме, и сѣкоѧ на своѧ та и часть съ разсужденїе да относиме.

Глава Перваѧ

За части те на-слово то.

Части на-слово то въ Славеноболгарскїатъ языкъ са осмь.

склан́ѧемы.
- и́мѧ,
- чле́нъ,
- мѣстоиме́нїе,
- глаго́лъ.

несклан́ѧемы.
- нарѣ́чїе,
- предло́гъ,
- сою́зъ,
- междуме́тїе.

За и́ме то.

Послѣ́дуватъ на и́ме то пе́ть. Ро́дъ, ви́дъ, начерта́нїе, число̀, и̂ паде́жъ.

ро́дове са три̂.
- му́жески, человѣ́къ (до́бръ)
- же́нски, жена̀ — (добра̀)
- сре́денъ, дѣтѐ — (добро̀)

ви́ди два̀.
- первообра́зенъ дре́во.
- произво́денъ древа́нъ (дъ́рвенъ).

начерт. двѐ.
- про́сто сла́венъ.
- сложе́нно просла́венъ.

числа̀ двѐ.
- є̂ди́нственно человѣ́къ.
- мно́жественно человѣ́цы.

па́де́жи пе́ть.	Имени́теленъ.
	роди́теленъ.
	да́теленъ.
	вини́теленъ.
	зва́теленъ.

За чле́натъ.

Послѣдȣватъ на чле́натъ ро́дъ, число́, и паде́жь.

Число единственно.

	мȣж.	жен.	сред.
Имени́теленъ:	о	та	то.
роди́теленъ:	а и́ли атъ.	—	—
да́теленъ:	атъ.	—	—
вини́теленъ:	атъ.	—	—

Число множественно.

имени́т.	те . . .	те (а) . .	та (б)

Та́ко и въ си́чките паде́жи, какво́то са и въ еди́нственното число́ же́нскій, и сре́днiй ро́дъ.

(а) Членъ те, въ же́нскіатъ родъ, не́кои го пи́шатъ сосъ ѣ тѣ, да разли́чествȣва отъ мѫжескіатъ ро́дъ, но поне́же не сѐ чȣе ѣ въ наро́дното про-

За склоненїе то на-имена та.

Славенобо́лгарска та грамматїка има четы́ри то́кмо склоне́нїѧ.

Склоне́нїе пе́рвое.

На пе́рвото склоне́нїе се кло́натъ си́чки те имена мꙋжески и же́нски, кой то се окончаватъ на а, и ѧ.

Приме́ри.

на-пе́рво то склоне́нїе.

Пе́рвый.

Число́ единственно.

и.	Воево́да та.	и.	Вода та.
р.	на-воево́да та.	р.	на-вода та.

изноше́нїе, азъ го оставихъ и оупотреблявахъ какво́ то се произно́си. Та́ко го е оупотреблявалъ и Христаки Па́вловичъ. А Пе́тръ Х. Бе́ровичъ е оупотребилъ и въ три́ те ро́дове тѣ. А К. Анаста́съ Стоѧ́новичъ ти, какво́ то се види въ цвѣтособра́нїе то мꙋ, на стран. 1. Їсто́рїа а. „Въ пѧтыатъ день (т. е. направилъ Богъ) жи-„во́тни ти, и фаркова́ти ти: сирѣчь рыбы ти и „птицы ти. Въ ше́стыатъ си́чки ти земне́нни „живо́тни."

(б) Назначи защо члѣнъ та въ прилага́телны те имена сре́днѧго ро́да ра́венъ е съ мꙋжескїатъ и же́нскїатъ, н. п. дѣца́ та, добри те дѣца, а не добри та дѣца.

д.	на воево́да та.	д.	на вода̀ та.
в.	воево́да та.	в.	вода̀ та.
з.	воево́до.	з.	водо̀.

Число множественно.

и.	Воево́ды те,	и.	Воды̀ те,
р.	на-воево́ды те,	р.	на-воды̀ те,
д.	на воево́ды те,	д.	на воды̀ те,
в.	воево́ды те,	в.	воды̀ те,
з.	воево́ды.	з.	воды̀.

Примѣръ вторый.

Число єдинственно.

и.	Землѧ̀ та,	Пꙋсты́нѧ та,
р.	на-землѧ̀ та,	на-пꙋсты́нѧ та,
д.	на землѧ̀ та,	на пꙋсты́нѧ та,
в.	землѧ̀ та,	пꙋсты́нѧ та,
з.	землѐ.	пꙋсты́не.

Число множественно.

и.	Землѝ те,	Пꙋсты́ни те,
р.	на-землѝ те,	на-пꙋсты́ни те,
д.	на землѝ те,	на пꙋсты́ни те,
в.	землѝ те,	пꙋсты́ни те,
з.	землѝ.	пꙋсты́ни.

Примѣръ третїй.

Число единственно.

и.	Стїхїа та,	Сȣдїѧ та,
р.	на-стїхїа та,	на-сȣдїѧ та,
д.	на стїхїа та,	на сȣдїѧ та,
в.	стїхїа та,	сȣдїѧ та,
з.	стїхїе.	сȣдїѥ.

Число множественно.

и.	Стїхїи те,	Сȣдїи те,
р.	на-стїхїи те,	на-сȣдїи те,
д.	на стїхїи те,	на сȣдїи те,
в.	стїхїи те,	сȣдїи те,
з.	стїхїи.	сȣдїи.

1. По первыатъ примѣръ се клонатъ слȣга̀, велмо́жа, владыка, сатана̀, па́па, пїѧница, позна́нница, ю̆ноша, чича̀, стрика̀, (и̂ ва́рварски те паша̀, ваша̀,) и дрȣги таквыѧ.

„Та́ко и̂, рыба, ба́ба, жа́ба, колыба, глава̀, трава̀, гри́ка, копри́ва, нога̀, дȣга̀, вла́га, тали́га, бѣда̀, рȣда̀, жа́жда, ꙗ̆года, ко́жа, мре́жа, грыжа, госпожа̀, коза̀, ри́за, рѣка̀, рȣка̀, мȣка, мотыка, пила̀, метла̀, жи́ла, моги́ла, зима̀, мома̀, ꙗ̆ма, ба́лсама, жена̀, лȣна̀, ра́на, годи́на, ли́па, рѣпа, ка́рпа, гора̀, кора̀, мѣра, сѣки́ра, роса̀, коса̀, клю́са, заве̇са.

пата̀, (врата̀, ѹ҆ста̀, кои̂то са ѹ҆потребителни и҆ є҆ди́нственно и҆ мно́жественно, ѿтно́сатсе и҆ на тре́тото то склоне́нїе) лопа́та, бѫха̀, снѣха̀, мѹха̀, па́зѹха, ѡ҆вца̀, пти́ца, лиси́ца, ла́стовица, лѹча̀, тѹ́ча, дѹша̀, гѹ́ша, сѹ́ша, чере́ша, пи́ща, кѫ́ща, ле́ща, кѫлчи́ща.

„Та́ко и҆ ѿтъ ѡ҆ні́ѧ не́кои щосѐ ѡ҆конча́ватъ въ Славе́нско то на ь, а҆ по про́сто на а. н. п. це́рковь це́рква, свекро́въ свекѫ́рва, дще́рь дще́рка, (и҆лѝ дѫщера̀) ко́кошь коко́шка, сѣ́нь сѣ́нка ба́снь ба́сна, не́гли (бе́лкимъ) и҆ дрѹ́ги нѣ́кои таки́ва.

„Та́ко и҆, бѹ́ка, ботѹ́ша, маймѹ́на (кои̂то по не́кои места̀ се произно́сатъ мѹ́жески ро́дъ, бѹ́къ, ботѹ́шъ, маймѹ́нъ, и҆ тоги́ва принадлежа́тъ второ́мѹ склоне́нїю) не́гли и҆ дрѹ́ги не́кои щѡ̀ и҆змѣна́ватъ ро́дове те.

„Отъ кѫ́ща, мно́жественно кѫ́щи споре́тъ пра́вило то, а҆ кѫща̀ по места̀ непра́вилно.

„Мома̀ зва́телныатъ и҆́ма мо́ме, а҆ нѐ мо́мо. Не́гли и҆ дрѹ́го не́кое.

„Отъ рѹка̀ и҆ нога̀, мно́жественно рѫ́це, но́зе, ѿтъ двои́ственно то число̀ Славе́нско, а҆ нѐ рѹ́ки, но́ги, но пра́вилно мо́жатъ и҆ така̀ да сѐ кло́натъ.

„Така̀ и҆ си́чки те со́бственни и҆мена̀, щосѐ ѡ҆конча́ватъ на нечи́сто а, н. п. Ї҆ѹ́да, Лѹка̀,

ѳома̀, мі́на̀, соса́на, е҆ле́на, варва́ра, рокса́ндра, богоро́дица, ма́рѳа, кои то не прі́иматъ чле́нъ.

„Дрꙋжи́на, то́кмо въ е҆ди́нственното число̀ е҆ ꙋ҆потреби́телно, за мно́жественъ ѡ҆ба́че ра́зꙋмъ (като що выкаме, и҆мамъ си вѣ́рны дрꙋжи́на, то є҆сть дрꙋга́ре), и҆ прі́има чле́натъ та на-же́нскїа ро́дъ. н. п. дрꙋжи́на та ми ѡ҆тидо́ха, тако́ва е҆ и҆, бра́та та ми (таки́ва са не́гли и҆ тї́а прилага́телни малцы́на, множи́на) назначѝ ѡ҆ба́че, защо̀ дрꙋжи́на и҆ бра́та, кога́ тосе произно́сатъ съ прилага́телните и҆мена̀, ѡ҆ста́ватъ е҆ди́нственныатъ чле́нъ та на-же́нскїа ро́дъ, и҆ прі́иматъ мно́жественныатъ те на-мꙋжескїа пра́вилно, какво́то що и҆мъ зна́чи и҆ ра́зꙋмо, н. п. вѣ́рни те ми дрꙋжи́на, любе́зни те ми бра́тїа (бра́та) коѐ то бы̀ было̀ по́право, а҆ко высе рекло̀ вѣ́рна та ми дрꙋжи́на, любе́зна та ми бра́тїа (като що свидѣ́телствꙋва и҆ ста́ра та пѣ́снь, коа то гово́ри е҆ди́нственно „дрꙋжи́но вѣ́рна зго́ворна“) защо̀ то Славе́нски се произно́си, бра́тїа, е҆ди́нственно така̀, любе́зная моа̀ бра́тїа, за мно́жественъ ра́зꙋмъ, а҆ мно́жественно, любе́знїи моѝ бра́тїе, и҆ гла́съ и҆ ра́зꙋмъ мно́жественъ.

2. По вто́рыатъ примѣ́ръ се кло́натъ ба́на, ды́на, са́бла, бꙋ́ра (кое то се гово́ри по про́сто и҆ бꙋ́ра) во́ла, врона̀, свина̀ (кое то и҆ма

звáтелныꙗтъ на ньо, свúньо, споретъ пéрвыꙗтъ примѣ́ръ, а нè свúне споретъ вторыꙗтъ).

„Тáко и благостына, гордына, мылостына, сватына, (коѐто окончáнїе на ына, не е ѝко оупотребúтелно въ прóстыꙗтъ ѧзы́къ, а вмѣ́сто нéго въ нѣ́кои ймена се оупотреблява окончáнїето на ь, благость, гóрдость, свѧ́тость).

„Тáко и богúна, Влахúна, Грекúна, Кнагúна, Сербкúна, рабына, и дрꙋги такúва.

3. По трéтїатъ примѣ́ръ се клóнатъ Астронóмїа, Геогрáфїа, канцелáрїа, скúнїа, фїлосóфїа, и дрꙋги такúва.

„Такà и сички те сóбственни щосѐ оконча́ватъ на чи́сто, захáрїа, Исáїа, Їеремі́а, марі́а, софі́а, Болгáрїа, Германїа, Їтáлїа, Россі́а, Сéрбїа (кои́то не прїи́матъ члéнъ).

„Такà и, вѣтíа, мóлнїа, скорпі́а, шíа, змїа̀ (коѐто по мѣстѫ се говóри зма̀ непрáво, или сокращéно отъ змїа̀ зма̀, и приложéно а зма̀).

На пéрвото склонéнїе принадлежáтъ и слѣ́дꙋющи те ймена̀, кои то са тóкмо въ мнóжественното число̀ оупотребúтелни, гáщи, грѫди, (грꙋди, или пéрси Славéнски) гꙋслы, клéщи, мóщи, нóщки, нóжицы, сáни, (или шлáйни) сáжды. И броеницы и ꙋслы, по нéкои ме-

єта се оу҆потреблѧ́ватъ и҆ є҆ди́нственно бро
ница, и҆ѕла.

На това̀ склоне́нїе принадлежа́тъ и҆ ѡ҆нї
нарица́телни и҆мена̀, щосѐ ѡ҆канча́ватъ въ Сла
ве́нско-то на ей, и҆ ѣй, а по про́сто на а, и҆ли
на ѧ, и҆ зна́чатъ нѣкое достоинство, н. п.
а҆рхїере́а, і҆ере́а, фарїссе́а, саддꙋке́а, (Назоре́
не мо́же да се речѐ Назоре́а) злодѣѧ, прелюбо
дѣѧ, чародѣѧ, вмѣсто а҆рхїере́й, і҆ере́й, фарї
се́й, саддꙋке́й, злодѣй, прелюбодѣй, чародѣй
и҆ прїи́матъ чле́натъ на-же́нскїа ро́дъ, а҆ко и
да са со всѣмъ мꙋ́жески, н. п. кога́то дой
дѐ а҆рхїере́ата (коѐто дꙋмаме и҆, влады́ката)
да слꙋжи лїтꙋргїа. Кога́то дойдѐ і҆ере́ата
(коѐто дꙋмаме по́по) да вѣнча. Кога́то с
похвалѝ фарїссе́ата (коѐто є҆ по́право а҆ко бы
се дꙋма́ло и҆ пиcꙋва́ло, кога́то се похвалѝ фа
рїссе́й) и҆, злодѣѧта не мысли що щѐ да го
сре́тне, но бе́зъ размышле́нїе ѡ҆ти́ка на своѐ то
злодѣѧнїе. И҆, въ ста́рыатъ зако́нъ побива́ха
съ ка́менье прелюбодѣѧта, си́чки тѣ тїѧ спо-
редъ примѣратъ на воевода́та и҆ сꙋдї́ѧта,
а҆ко и҆ да са ѡ҆нѝ ѡ҆бщи ро́дъ, си́р. мо́жатъ да
са и҆ же́нски и҆ мꙋ́жески, н. п. то́й и҆ тѧ́ вое-
во́да, то́й и҆ тѧ сꙋдї́ѧ, а҆рхїере́й, фарїссе́й,
и҆ і҆ере́й, не мо́жатъ ни́когашъ да бꙋ́датъ
же́нски ро́дъ. А҆ злодѣ́й, и҆ прелюбодѣ́й и҆ дрꙋ-

гите, правать женските злодѣйца или злодѣйка, прелюбодѣйца или прелюбодѣйка, и прочаѧ. Тїѧ обаче можать поправилно да се клонать на второто склоненїе като собственните имена безчленно, сир. като матѳей, ϊероѳей, мардохей, и прочаѧ. Не представлѧвать обаче това измененїе когато са безъ членъ, което представлѧвать когато са съ членатъ (каковъ былъ да былъ) н. п. другъ разумъ представлѧва това, ἦλθεν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ, ὁ ἱερεὺς, καὶ, ὁ φαρισσαῖος, καὶ, ὁ κακοῦργος и прочаѧ, а другъ, ἦλθεν ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ, ὁ ἱερεὺς, καὶ, ὁ φαρισσαῖος, καὶ, ὁ κακοῦργος, и проч. за това е нужно да прїиматъ единъ членъ, който може да ни опредѣлѧва разуматъ, и да представлѧва онова що мыслиме, та или женски или мужески былъ, не требува да мариме, защото ако быхмесе смущавали за тоѧ членъ че е женски а не мужески родъ, требуваше праведно да се смутиме понапредъ за владыката, за воеводата, за пашата, за судїѧта, за бащата, и за други такива (които, совсѣмъ що са мужески, не токмо, що прїиматъ женскїатъ членъ, но понѣкои мѣста въ Болгарїата сопрѧгаватсе и съ прилагателни на-женскїа родъ, като н. п. що говоратъ, Тѫрновската войвода, Видинската

пашà, Ло́вченската владыка, кое то е̃ весмà противно на грамматіческите правила) та послѣ за архіерéата, фаріссéата, злодѣата, и за другы таквыя. А щò да речéме за слѣдующите; тіѧ, совсѣмъ щосà и онѝ мужески, пріимат членатъ на срéднія ро́дъ, краищáта, градищата, пѫтищата, трапищата, и проч. А не видиме ли ощe защò па на противъ товà, прилагáтелните на-срéднія ро́дъ когáто се сопрѧгáватъ со сѹществѝтелни си, пріиматъ членатъ на-мужескія ро́дъ, като н. п. высо́ките древесà, кро́тките дѣцà, и въ числит. четыри тè, петь тè чувства тѣлéсни, вмѣсто высо́ките древесà, кро́тките дѣцà; тіѧ са сè противни на грамматіческите правила, но що мо́жеме да чиниме когáто е̃ ѩзыко ни въ неизвѣстни временà сáмъ пріѧлъ такива непрáвилности, кои то не пріиматъ исправлéніе, илѝ ако пріиматъ исправлéніе въ грамматіката, тіà тогáва не щè да бѹде веке грамматіка на-Бо́лгарскія ѩзыкъ, но граммáтіка на-новоизмысленъ и неѹпотреблѧемь ѩзыкъ.

Склонéніе вто́рое.

На вто́рото склонéніе се склонѧватъ сѝчките именà на мужескія ро́дъ, щосè окончáватъ на ъ, ь, й, и о.

Примѣри.

на-второто склоненіе.

Первый.

Число единственно.

и.	Апостоло,	Потоко,
р.	на-апостола, (1) (*)	на-потокатъ,
д.	на апостолатъ,	на потокатъ,
в.	апостолатъ-ола,	потокатъ,
з.	апостоле.	поточе.

Число множественно.

и.	Апостоли те,	Потоцы те,
р.	на-апостоли те,	на-потоцы те,
д.	на апостоли те,	на потоцы те,
в.	апостоли те,	потоцы те,
з.	апостоли.	потоцы.

(*) Потребните примѣчанія (назначенія) щосе изискуваха да се положатъ неизбѣжно въ таа граматіка секое на приличното си мѣсто, не положихасе на редътъ за двѣ причины, перво да не смущаватъ зреніето и умътъ на-новоначалнии те, а второ, понеже са много, щеха да произведатъ голѣмо безчиніе въ чинныатъ редъ грамматіческии, и за това се положиха на крайатъ съ приличните нумера, който обича да ги глѣда тамо.

Примѣръ вторый.

Число єдинственно.

и.	Старецо,	до́мо,
р.	на-ста́рца-реца,	на-до́матъ,
д.	на ста́рецатъ,	на до́матъ,
в.	ста́рецатъ,	до́матъ,
з.	ста́рче.	до̂ме.

Число множественно.

и.	Ста́рцы те,	до́мове те,
р.	на-ста́рцы те,	на-до́мове те,
д.	на ста́рцы те,	на до́мове те,
в.	ста́рцы те,	до́мове те,
з.	ста́рцы.	до́мове.

Примѣръ третїй.

Число єдинственно.

и.	Кра́йо,	Григо́рїй,
р.	на-кра́йатъ,	на-григо́рїа,
д.	на кра́йатъ,	на григо́рїа-григо́рїю.
в.	кра́йатъ,	григо́рїа,
з.	кра́ю.	григо́рїе.

Число множественно.

и.	Кра́йове те, =	(Кра́ища та) (2)
р.	на-кра́йове те, =	— —

д. на крайове те, = — —
в. крайове те, = — —
з. крайове. (крайща).

Число единственно.

и.	Матоей,	Марко,
р.	на-матоеа,	на-марка,
д.	на матоеа-матоею.	на марка-марку.
в.	матоеа,	марка,
з.	матоее.	марко.

1. По первыатъ примѣръ се клонатъ Аггелъ, діаволъ, разумъ, шаранъ, (шафранъ единств. токмо) риторъ, потиръ, обржчъ, соборъ, потопъ поясъ, совѣтъ, кївотъ, и други такива.

„И собственни те Богъ, Господь, Римъ, Океанъ, Фаворъ, Сіонъ, Дунавъ, Египетъ, Нилъ, и други такива (единственно токмо и безчленно.

„Тако и учитель учители, мучитель, избавитель, мытарь, крастель, и други такива.

„Тако и пророкъ, мученикъ, свещенникъ, четвертокъ, петокъ, (песокъ единствен. токмо) облакъ, повлакъ, урокъ, данокъ, волкъ, ракъ, (множеств. рацы, а не раки, като щосе употреблява по некои места неправо).

„Бу́къ бу́ки непра́вилно (и̂ требу́ваше и̂ли̂ о̂тъ бу́ка да се произведѐ множеств. число̀ бу́ки, и̂ли̂ да сѐ речѐ бу́къ бу́кове, като лу́къ лу́кове, а̂ не́ бу́ки като ра́ки, защо́то не́ма примѣ́ръ за не́го).

„Та́ко и̂ кожу́хъ кожу́си, пасту́хъ пасту́си, мето́хъ мето́си, патріа́рхъ-рси, і̂ера́рхъ-рси, по́прагъ по́прази, возду́хъ, за́духъ, перду́хъ, жени́хъ (не́гли и̂ дру́ги не́кои) не са оу̂потребителни въ мно́жественното число̀.

„Такà и̂ близне́цъ близнецы̀, жре́цъ жрецы̀, шве́цъ швецы̀ (не́гли и̂ дру́ги не́кои такива на ецъ).

2. По вто́рыатъ примѣ́ръ се кло́натъ творе́цъ, пѣве́цъ, коне́цъ, коле́цъ, лове́цъ, чете́цъ, (четцы̀, а̂ко и̂ да стои̂ въ Славе́нското чтецы̀ о̂тъ чте́цъ, мо́же о̂ба́че и̂ такà дасѐ оу̂потребля́ва), свате́цъ, ю̂не́цъ, теле́цъ, за́ѧцъ за́йцы (коѐто се гово́ри помѣстà и̂, за́ѧкъ за́ѧцы, катò о̂̈блакъ о̂̈блацы) пе́рвенецъ, младе́нецъ, брата́нецъ (коѐто се гово́ри по Славя́нски брата́ничъ) се́стринецъ, самоде́ржецъ, и̂ дру́ги такива.

„Та́ко и̂ о̂ні́ѧ щосѐ не о̂конча́ватъ на ецъ, а̂ принадлежа́тъ на то́ѧ примѣ́ръ, коте́лъ котлѝ, пете́лъ-тлѝ, о̂ре́лъ-рли, копе́нъ-пнѝ, ръже́нъ-жнѝ, свъ́рделъ свъ́рдли (и̂ли̂ свръ́дли), шъ́р-

колъ щѫркли (или щрѫкли), лакоть-кти, ноготь-гкти, левъ лви, оремъ-рми, робъ рби, коверъ-ври, и други такива. (овесъ токмо единств).

„Тако и сичките единосложни, волъ волове, одръ одрове, градъ градове, йдъ йдове, столъ столове, сватъ сватове, братъ братове, носъ носове, лостъ лостове, трупъ трупове, клинъ клинове, млинъ млинове, членъ членове, богъ богове (погански) врагъ врагове, (или врази) прагъ прагове, рогъ рогове, сынъ сынове (кое то въ звател. единств. е употребително и сыне, и сынко), брегъ брегове, ножъ ножове, ежъ ежове, врѫхъ врѫхове, грѣхъ грѣхове, духъ духове, прахъ прахове, пухъ (то есть пердухъ, единственно токмо) плѫхъ (мышъ големъ) плѫхове, грошъ грошове, кошъ кошове, брошъ (не е употребително множественно) лукъ лукове, освень перстъ персти (или прѫстъ прѫсти по просто) негли и други некои такива. Назначи, защо отъ тія некои въ множественно то число и-матъ двояко окончаніе като градове и градища, трапове и трапища, а пѫтъ (токмо пѫтища множ. (негли и други некои. Назначи и това, защо въ некои имена отъ тія, въ множественно то число некои снематъ ок-

сїи те на пóдолныатъ слóгъ, като щоса слѣдующи те, о҃дръ о҃дрове ѡ҆дрóве, столóве, достóве, ножóве, грошóве (а҆ дрꙋги нѣкои говóратъ, ножéве, грошéве, кошéве) нѣгли и҆ въ дрꙋги нѣкои.

„На вторыатъ (и҆ на пéрвыатъ) примѣръ принадлежáтъ и҆ слѣдꙋющи те непрáвилни, мꙋжъ мꙋжїе (и҆лѝ мѫжѣ, и҆лѝ мѫжѣ) трѫнъ тѫрнѣ (ѿтъ тéрнїе сокращéнно, и҆ сосъ члéнъ тѫрнѣ то, като былїе то былѣ то є҆дѝнственно) лѝстъ, лѝстїе и҆лѝ, лѝстье, и҆лѝ лѝстове (коѐто є҃ оу҆потребѝтелно, и҆, листò, множ. листѝ, и҆ зрѝ въ трéто то) стрáжъ стрáжїе и҆лѝ стрáжове, прѫтъ прѫ́тїе (и҆лѝ прѫтье) кóлъ кóлїе (и҆лѝ кóлье) мышъ мы́шїе (и҆лѝ склонен.) мышье) и҆лѝ мышове, и҆лѝ мышки (ѿтъ мы́шка, коѐ то се ѿнóси на пéрво то склонéнїе въ жéнскїатъ рóдъ). И҆ брáтъ брáтїа (и҆лѝ брáтьа) и҆лѝ брáтове.

„Тáко и҆ ѿтъ ѡ҆нїа нѣкои щосѐ ѡ҆кончáватъ на ь, цáрь цáрове (и҆лѝ цáрїе, ѿтъ коѐ то є҃ произишлò царѣ сокращéнно, и҆ по нѣкои тóкмо места̀ є҃ оу҆потребѝтелно) пáстырь пáстыри, и҆лѝ пáстырїе (и҆лѝ пáстыре по прóсто) монасты́рь монасты́ри, и҆лѝ монасты́ре, кнѧ́зь кнѧ́зове, и҆лѝ кнѧ́зи, зéть зéтьове (и҆лѝ зéтове) о҃гнь ѡ҆гнїóве, дóждь дóждове (и҆лѝ дѫждовѐ) фїль (слóнъ) фїльове, гóлꙋбь гóлꙋбїи

(йлѝ гѫ́лѫбь гѫ́лѫбье) ка́мень ка́меніе (йлѝ ка́менье) ко́рень ко́реніе (йлѝ ко́ренье) а̑ пла́мень пла́мени, ма́ло ѿ оу҆потреби́телно мно́жественно.

„Таки́ва сѧ й слѣ́дꙋющи те кокоша́ръ (йлѝ кокошка́ръ) свинѧ́ръ, говеда́ръ, конѧ́ръ, воловáръ, ô вчáръ, телчáръ, ꙗ́бꙋкáръ, черешáръ, крꙋшáръ, сливáръ, гроздáръ, кацáръ, лозáръ, пѫдáръ, краставичáръ, воденичáръ, грѫнчáръ, й дрꙋ́ги таки́ва, кой то мо́жатъ да ймат двоѧ́ко ô кончáніе въ мно́жественно то число̀, сир. кокошáри й кокошáре, свинѧ́ри й свинѧ́ре, говедáри й говедáре, й проч. (като Бо́лгари й бо́лгаре, й проч.).

„Назначѝ во ѿбще, защо̀ Бо́гъ, Госпо́дь, Дꙋ́хъ свѧты́й, свѧтáѧ Тро́ица, свѧтáѧ Богоро́дица, й си́чки те со́бственни ймена̀ нико́гашъ не пріймат члѣ́нъ, но склонѧ́ватсе ка̀то по Славе́нски, съ това̀ то́кмо разли́чіе, щото родительный йма части́ца на, н. п. ймени́телен Бо́гъ, Госпо́дь, Дꙋ́хъ свѧты́й, свѧтáѧ Тро́ица, свѧтáѧ Богоро́дица, Іwáннъ, пе́тръ пáвелъ, григо́рій. Роди́теленъ на-бо́га, на-го́спода, на-дꙋ́ха свѧтáго, на-свѧтáѧ тро́ица; на-свѧтáѧ богоро́дица, на-іwáнна, на-пе́тра, на-пáвла, на-григо́ріа. Дáтеленъ (непремѣ́нно като роди́телныатъ по про́сто, йлѝ) богꙋ̀, го-

споду, духу сватому, сватѣй троицѣ, сватѣй богородицѣ, їωанну, петру, павлу, григорію. Винителенъ бога, господа, духа сватаго, свату̂ю троицу, свату̂ю богородицу, їωанна, петра, павла, григоріа.

„Нарицателни те кога то стоатъ заедно со собственни те въ слово то, тогава ни то ѽни пріиматъ членъ, като н. п. кога то прати Богъ аггела своего Гавріила да благовѣсти пречистѣй дѣвѣ, Маріи. Когато оубиха пророка Захаріа. царь Александръ говореше на воини те си. Зінонъ філософъ поучаваше. Въ тіа примѣри не можеме правилно да речеме аггелатъ свой Гавріила, пророкатъ Захаріа, царо Александръ, філософо Зінонъ, грѣшатъ прочее кои то ги оупотреблаватъ така.

„Богъ, когато значи единаго истиннаго Бога, токмо въ единственно то число се клони, а кога еллинскаго нѣкоего, като Діа, Кронa, Ермiа, и други, и множественно се клони, и пріима членъ въ множественно то число, н. п. богове те ызычески, лжжливи те еллински богове, тако и духъ, когато значи духа сватаго, а иначе и множ. духове.

„А собственни те имена, щото представлаватъ вещи бездушны, като Ѳаборъ, Дунавъ, Океанъ, Римъ, Віенна, Парижъ, едни отъ

нихъ некогашъ пріиматъ членъ, а некогашъ не, защото можеме да речеме и, когато преминахме, ніе, Дунаво бешесе разиграл, и Дунавъ, беше се разигралъ, и въ винителенъ падежь тако, когато преминахме Дунаватъ, и Дунавъ, и, Океано е едно пространно море, и, Океанъ е, кои то или сосъ членъ, или безъ членъ се произносатъ, всегда йстыатъ определенъ разумъ иматъ, но не можеме по тоа примеръ да речеме и, Римо е единъ старъ големъ градъ, или Віенна та се выка по Турски Бечь, или Ѳаворо е една высока гора, но Римъ е, Віенна се выка, Ѳаворъ е, и това выва негли, защото тіа по болшей части определаватъ се сосъ нарицателни те имена, Римъ Віенна сосъ градъ, Океанъ сосъ море, Дунавъ сосъ река, Ѳаворъ сосъ гора, Патмосъ сосъ островъ, и проч. иначе же можеха да пріиматъ негли, сички те членъ. Тако иследующи те прилагателни (или причастіа) въ единственно то число насредніа родъ не пріиматъ простіатъ членъ, но Славенски се произносатъ безъ усеченіе, кое то има иста та сила на-членатъ. Н. п. следующее, предидущее, будущее, пришедшее, настоащее, градущее, защото, не можеме да речеме добре, следующе то, предиду-

ще то, бѹдѹще то и проч. А въ множест-
но то число и въ трите роды говориме
брѐ, слѣдѹющи те, и проч. тако и въ ед
ственно то число на-мѹжескїа и женскїа ро
слѣдѹющїй или-щїо, слѣдѹюща та, настоящ
или-щїо, настояща та, и проч.

„Тѹка принадлежи да речеме и за сл
дѹющите дателны падежи, кои то ще да оу
потребляваме чисто по Славянски. Като, т
ка̀ бывa по болшей части, *ὅτω γίνεται ὡ*
ἐπὶ τὸ πλεῖςον, по крайнѣй мѣрѣ *τὀλάχι*
ςον, по тамошнемѹ обычаю, *κατὰ τὴν συ*
νήθειαν τῦ τόπυ, по воли твоей да бѹд
κατὰ τὸ θέλημά σε νὰ γένῃ. И въ дрѹ
ги такива слѹчаи.

3. По третїатъ примѣръ се склонявать
гной гноюве, рой ройове, зной знойове, ло
лойове (кое то се говори по мѣста и, лой т
жен. род.) змей змейове. (рай, и иней, и по
кой, и жребїй, негли и дрѹги некои, токмо
единственно са оупотребителни). А ирой, по
рой, прибой, побой, слѹчай, оулей, лишай
множественно ирои, порои, прибои, побои
слѹчаи, оулеи лишаи. Славїй или славей или
славїйче, множ. славїи, или славїйчета (кое т
по некои мѣста се дѹма и славякъ славацы)

„Тако и собственни те Георгій, Григорій, Василій, Димитрій Юлій (кесарь) Юлій (мѣсяцъ) Іаннуарій, февруарій (и други те мѣс.) Філоѳей, Матѳей, Андрей, Моисей, Марко, Петко, Стойко, Христо, и други такива.

„Назначи во обще защо простолюдно то обыкновеніе произноси собственни те имена въ множественно то число така, Григоріевцы, Василіевцы, Георгіевцы, Марковцы, Петковцы, Іовановцы, но това употребленіе не требува дасе пріима за правилно безъ нужда, а въ нужда, можатъ дасе употреблаватъ, споретъ пословица та „нужда законъ измѣнава“.

Склоненіе третіе.

На трето то склоненіе се клонатъ сички те имена на-женскіа родъ, кой то се окончаватъ на ь, и насредніа родъ на е, и на о.

Примѣри.

на-трето то склоненіе.

Первый.

Число единственно.

и.	Радость та, (3)	Поле то,
р.	на-радость та,	на-поле то,

Д.	на радостѣ тà,	на полѐ то,
В.	радостѣ тà,	полѐ то,
З.	рáдосте.	пóле.

Число множественно.

И.	Рáдости те,	Полѣта та, (4)
Р.	на-рáдости те,	на-полѣта та,
Д.	на рáдости те,	на полѣта та,
В.	рáдости те,	полѣта та,
З.	рáдости.	пелѣта.

Примѣръ вторый.

Число единственно.

И.	Лицѐ то,	Брѣтище то,
Р.	на-лицѐ то,	на-брѣтище то,
Д.	на лицѐ то,	на брѣтище то,
В.	лицѐ то,	брѣтище то,
З.	лицѐ.	брѣтище.

Число множественно.

И.	Лицà та,	Брѣтища та,
Р.	на-лицà та,	на-брѣтища та,
Д.	на лицà та,	на брѣтища та,
В.	лицà та,	брѣтища та,
З.	лицà	брѣтища

Примѣръ третїй.

Число єдинственно.

Знáменїе то,	Ѿденѣ то, (5)
на-знáменїе то,	на-ѿденѣ то,
на знáменїе то,	на ѿденѣ то,
знáменїе то,	ѿденѣ то,
знáменїе.	ѿденѣ.

Число множественно.

Знáменїѧ та,	Ѿденѣта та,
на-знáменїѧ та,	на-ѿденѣта та,
на знáменїѧ та,	на ѿденѣта та,
знáменїѧ та,	ѿденѣта та,
знáменїѧ,	ѿденѣта.

Примѣръ четвертый.

Число єдинственно.

Єстество̀ то,	Дѫрво̀ то-йлѝ	дрéво то,
на-єстество̀ то,	на-дѫрво̀ то, на	— —
на єстество̀ то,	на дѫрво̀ то, на	— —
єстество̀ то,	дѫрво̀ то,	— —
єстество̀.	дѫрво.	дрéво.

Число множественно.

Єстества̀ та,	Дѫрва̀ та-йлѝ	древесá та,
на-єстества̀ та,	на-дѫрвá та. на	— —

д. на єстествата, на дървата, на — —
в. єстествата, дървата, — —
з. єстества. дърва древеса

1. По пéрвыатъ примѣрѣ се склонявa
мúлость, крóтость, благость, свя́тость, г
ресть, корысть, болѣзнь (коѥ то се говóри
прóсто бóлесть) кóсть, лéсть, ось, жáлост
младость, стáрость, хубость, чéсть, влáст
мысль, лѣторасль, вéщь, пéщь, нóщь, дéбр
длань, ръ́шь, прóлѣть, єсень, студь, крóв
множ. крóви (или кръвь кърви). Пéрсть,
пáмять (пáметь) и любóвь, и зáрахь, тó
мо єдúнственно са употребúтелни, нéгли
дрýги нéкои.

„Прóсто то обыкновéніе мнóго имена
променúло отъ това склонéніе, сир. отъ ь
а, и склоня́ва ги по примѣру на-пéрво
склонéніе н. п. цéрковь говóри цéрква, (и
чéрква, или цьрква) свекрóвь свекърва, м
терь мáйка, бáснь басна (или васна) сѣ
сѣнка (или сéнка) вóшь въшка, кóкошь к
кóшка, дщéрь дщéрка, (или дщера), нéгли
дрýги нéкои. И на протúвъ отъ пéрво
склонéніе отъ а на ь н. п. отъ свещà свѣщ
нéгли и дрýги нéкои.

„Тýка принадлежáтъ и нéкои сомнúтел
въ рóдовете. Кáкто н. п. кáлъ, пéпелъ, кáр

прáхъ, вéчеръ, защóто по єднѝ мѣстà се произнóсатъ жéнски родъ, а по дрꙋги мꙋжески. п. п. калъ тà и кало̀ (или калѫтъ спорет по местныатъ членъ) пепелъ тà и пепело̀, варъ тà и варо̀, прахъ тà и прахо̀, вечеръ тà и вечеро̀, негли и дрꙋги нѣкои, а потьтà сѣкаде жéнски рóдъ.

„Тáко и срéдните те мꙋле, телѐ, шꙋле, пиле, мóре, ѩре, магáре, ждребѐ, слѣме, ôрлѐ, момчѐ, момѝче, внꙋче, кꙋче, ѿроче, птѝче (фтѝче) кáче, царчѐ, грѫнчѐ, бравчѐ, скорчѐ, (и варв. парчѐ) светчѐ, гóлꙋбче, прѫстенче, и Гѫрчѐ, Бóгарче, Ѳрѫбчѐ, Тꙋрчѐ, Ôврéйче, Ôрменлѝйче, кой то са кꙋпно и оу̂малѝтелни и ѩзы́чески.

„Тáко и слѣдꙋющите, що то ймать мнóжественното число̀ различно ôтъ предидꙋщите, врéме времена̀, врéме времена̀, плéме племена̀, ѝме ѝмена̀, а нѐ врéмета, врéмета, плéмета, ѝмета, нѣгли и дрꙋги нѣкои такива.

2. По твóрыатъ примѣръ се склонѧватъ, сéрдце, (сѫрце) ѩйцѐ, сóлнце (слѫнце) и дрꙋги.

„И оу̂малѝтелните словцѐ, крилцѐ, колцѐ, перцѐ, селцѐ, дрѫвцѐ, пѝленце, телéнце, ждребéнце, ѩгненце, ѩренце, детéнце, и дрꙋги такива.

„Тáко и сокрóвище, пóприще, сóнмище, влагáлище, тóржище, вмѣстúлище, училище, сѫдилище, мѫчилище, ôгнúще, пладнúще, ленúще, бѫнúще, и уничижúтелни те, женúще детúще, рачúще, носúще, главúще, ножúще (ôтъ нóжъ) ножúще (ôтъ ногà, като книжúще ôтъ книга), тѣлúще и дрѫги.

3. По трéтïатъ примѣръ се склонявать копïѐ, крещéнïе, вознесéнïе, успéнïе, богоявлéнïе, срѣтенïе, благовѣщенïе, прощéнïе, прошéнïе, люблéнïе, стоянïе, ядéнïе, ходéнïе, спавáнïе, ôтъ кой то прóсто то ôбыкновéнïе произнóси нéкои сокращéнно на ѣ, вмѣсто ïе. н. п. люблéнïе любéнѣ. Стоянïе стоянѣ, бѣганïе беганѣ, поянïе поянѣ, (а ôтъ пѣнïе пéине по мѣстà) ядéнïе яденѣ, пïéнïе пïенѣ, питïѐ питѣ, (като що говóриме ястѣ и питѣ, ôтъ ястïе и питïѐ) ходéнïе ходéнѣ, спáнïе (илù спавáнïе) спанѣ илù спавáнѣ, а грóздïе грóзде (илù грóздѣ прáвилно).

4. По четвéртыатъ примѣръ се склонявать божествò, рождествò, торжествò, сѫровствò, господство, содрѫжество, человѣчество, мѫжество, старѣйшинство, владычество, царство, мѫчителство, домостроителство, ôтечество, прелюбодѣйство, бѫйство, искѫство, вдовствò,

робство̀, кꙋмство̀, побра́тимство̀, мꙋжи́чьство̀, и̂ дрꙋги.

„Тако и̂ крило̀, блю́до, число̀, чре́во, бя̀рдо, бла́то, жа́ло, жи́то, мѣсто, тѣсто, мони́сто, точи́ло, гнѣздо̀, зе́рно, ребро̀, село̀, чело̀, реше́то, а̂ карми́ло, и̂ зла́то, и̂ сребро̀, то́кмо е̂ди́нственно са оу̂потреби́телни, не́гли и̂ дрꙋги не́кои.

„Та́ко и̂ слѣдꙋющи те, кои̂ то мо́жатъ да и̂̂матъ по двѣ̀ о̂конча́нія въ мно́жественното число̀, н. п. тѣло тѣла и̂ тѣлеса̀, сло́во слова̀ и̂ словеса̀, не́бо не́ба и̂ небеса̀, чꙋдо чꙋда и̂ чꙋдеса̀, (а̂ о̂тъ ко́ло то́кмо колеса̀, а̂ нѐ и̂ кола̀, защо́то кола̀ зна́чи по про́сто колесни́ца, и̂ли̂ колело̀ колела̀ по мѣста̀).

„Та́ко и̂ слѣдꙋющи те непра́вилни о̂ко о̂чи, оу̂хо оу̂ши, а̂ не о̂ка оу̂ха, (слав. и̂ о̂чеса̀ оу̂шеса̀ пра́ватъ, като сло́во словеса̀) ра́мо ра́мена а̂ не ра́ма, перо̀ пе́рья (и̂ пера̀ по мѣста̀) листо̀ листа̀ (кое̂ то е̂ прешло̀ въ сре́денъ ро́дъ о̂тъ ли́стъ мꙋж. ро́дъ) не́гли и̂ дрꙋги не́кои таки́ва.

„На това̀ склоне́ніе принадлежа́тъ и̂ слѣдꙋющи те, кои̂ то са то́кмо во мно́жественно то число̀ оу̂потреби́телни, оу̂ста̀, врата̀, кола̀, не́гли и̂ дрꙋги не́кои. Назначи̂ о̂ба́че защо̀ по не́кои мѣста̀ и̂ е̂ди́нственно се оу̂потре-

бавават тако, врата единств. враты множественно. кола единств. колы множ. (а по мѣста неправилно кола единств. колья паки множ.) а оуста, тая и тія оуста единств. и множ. и когато кола и врата се склонават единств. и множ. принадлежат первомꙋ склоненію, а оуста, въ единств. числѡ первомꙋ, а въ множ. третіемꙋ.

Глава вторая.

За прилагателни те имена.

Склоненіе четвертое.

На четверто то склоненіе се склонават сички те прилагателни имена, кои то по Славенски се ѡкончават во ѡбще на ый и ій съ различны предидꙋщи бꙋквы, и со оусѣченіемъ на ъ, а по просто претварат послѣдна бꙋква и на о.

Примѣри.

на-четвертото склоненіе.

Число единственно.

	мꙋж.	жен.	сред.
и.	сватыо, (6)	ствата та,	свато то,
р.	на-сватыя,	на-свата та,	на-свато то,

Д.	на сватыатъ,	на сватата,	на сватото,
В.	сватыатъ,	сватата,	сватото,
З.	сватый.	сватаа.	сватое.

Число множественно.

И.	свати те,	сваты те,	свати те,
Р.	на-свати те,	на-сваты те,	на-свати те,
Д.	на свати те,	на сваты те,	на свати те,
В.	сваты те,	сваты те,	свати те,
З.	сватіи.	сватыа.	сватаа.

Со усѣченіемъ.

Единственно.

И.	сватъ или свети,	свата-света,	свато-свето,
Р.	на-сватъ-свети,	на-свата-света,	на-свато-свето,
Д.	на сватъ-свети,	на свата-света,	на свато-свето,
В.	сватъ-свети,	свата-света,	свато-свето,
З.	сватый-свети.	сватаа-света.	сватое-свето.

Множественно.

И.	свати-свети,	сваты-светы,	свати-свети,
Р.	на-свати-свети,	на-сваты-светы,	на-свати-свети,
Д.	на свати-свети,	на сваты-светы,	на свати-свети,

в. сва́ты-светы̀, сва́ты-светы̀, сва́ти-свѣтѝ,
з. сваті́и-свѣтѝ, сваты́ѧ-светы̀, сватаа́ - свѣ-
тѝ.

„Такà се склонáватъ сúлный, мúрный, слѣ-
пый, стáрый, млáдый, трѹ́дный, вóлный, гóр-
дый, твéрдый, прáздный, тóлстый, достóй-
ный, прѣ́сный, тѣ́сный, червéный, жéлтый, чéр-
ный, бѣ́лый (а̂ сúній и҆зéмлется ѿтъ тѹ́ка,
защóто въ ѹ҆сѣчéніе то се пише сосъ ь н. п.
сúнь, сúнѧ, сúньо, като що говóриме сúнѧ та
воà, и҆лѝ сúньо то цвѣ́тье цъвтéше.) Голѣ́-
мый, дебéлый, гóлый, бóсый, и҆ дрѹ́ги.

Тáко и҆ на ій, като благíй, ѹ҆бóгій, дра-
гíй, дрѹгíй, нагíй, дóлгій, мнóгій (7) бóжій,
врáжій, рúжій, крóткій, крѣ́пкій, велúкій, мáл-
кій, тáжкій, глѹбóкій, тéнкій, цáрскій, Бóл-
гарскій, Славéнскій, Сéрбскій, Грéческій, Тѹ́р-
скій, людскій, кѹ́чешкій, и҆ ѹ҆малúтелни те нú-
сечкій нúсечокъ, высóкій высóчокъ, малéчкій
малéчокъ, хѹ́бавечкій хѹ́бавечокъ, тéнечкій тé-
нечокъ, (и҆ дрѹ́ги такúва мнóго.) Ѿвчій,
лóвчій, лóшій, (коѐто се говóри по мѣстà и҆
лóшавый, и҆ со ѹ҆сѣчéніемъ лóшавъ, а̂ лошáвъ
по мѣстà вмѣ́сто болнáвъ) нúщій, сѹхíй, глѹ-
хíй, вéтхій, тúхій, лúхій, и҆ дрѹ́ги такúва.

„Тáко и҆ ѻ҆нíѧ що сѫ̀ непрáвилни въ Сла-
венс. защóто прáватъ родúтелныатъ падéжь

мена ѧ, а не на а. Н. п. го́рній го́рнаго, до́лній до́лнаго, внѣшній внѣшнаго, и про́чаѧ, кои то про́сто то обыкнове́ніе не различа́ва отъ пе́рви те що сѐ оконча́ватъ на ый, но пра́вилно си́чки те приѹподобля́ва на еди́нъ приме́ръ, а не́кои отъ ни́хъ различно произно́си, н. п. внѣ́шній, гово́ри во́нкашній, внѹ́тренній въ̀трешній или вне́трешній, и про́чаѧ. (8)

„По то́ѧ приме́ръ се склоня́ватъ и разсѹди́телни те (сравні́телни те) и превосходи́телни те имена̀, кои то се различа́ватъ отъ положи́телни те то́кмо со слѣдѹющи те части́цы по̀, и на́й. Н. п. дебе́лый-дебе́лыо, по́дебелыо, на́йдебелыо, бе́лыо по́белыо, на́йбелыо. Та́ко и со ѹсѣче́ніемъ, бе́лъ, по́белъ, на́й бе́лъ (9) мо́жеме обаче не́когашъ да ѹпотребля́ваме и чи́сти те Славе́нски превосходи́телни, н. п. пе́рвѣйшій, вмѣсто на́й пе́рвый, высоча́йшій, вмѣ. на́й высо́кій, и про́чаѧ.

„Тѹ́ка принадлежа́тъ и оте́чественни те и притяжа́телни те прилага́телни. Н. п. Петро́въ, Па́вловъ, Попо́въ, Сі́моновъ, кои то не са̀ дрѹ́го ни́що, то́кмо ѹсѣ́чени отъ соверше́ни те прилага́телни притяжа́телни. Н. п. Петро́вый Петро́въ, Па́вловый Па́вловъ, Попо́вый Попо́въ, и про́чаѧ. И и́матъ разли́чіе то́кмо по това̀, защо́то тія пріи́матъ чле́нъ и кога́то се

оу̑си́чатъ, н. п. ѿтъ Петро́вый-Пе́тровыю, а со оу̑сѣче́нїемъ Пе́тровъ Пе́трово ко́нь. Па́вловый-Па́вловыю, и̑ Па́вловъ Па́вловѡ, та́ко и̑ Ѡтоа́новъ-Ѡтоа́новѡ, и̑ Ї̑ова́новъ-Ї̑ова́новѡ, и̑ проч. И̑ ко́лко, то ѿпредѣла́ва ра́зꙋматъ, Пе́тровыю и̑ Па́вловыю безъ оу̑сѣче́нїемъ, то́лкова и̑ Пе́трово и̑ Па́влово (ко́нь) со оу̑сѣче́нїемъ. Таки́ва.са и̑ ѿні́а що сѐ ѿканча́ватъ на евъ и̑ на инъ. Н. п. ѿтъ А̑леѯі́й-А̑ле́ксїевъ, Гео́ргїевъ, Васі́лїевъ, Дими́трїевъ, Матѳе́евъ, предте́чевъ, царе́въ, ѿтце́въ, стрѣлце́въ, и̑ проч. и̑ ѿтъ Ѳеодо́ра-Ѳеодо́ринъ, А̑нна-А̑ннинъ, варва́ра-варва́ринъ, сестрà-се́стринъ, те́та те́тинъ (приттажа́телно, сир. ὁ τῆς θείας. а̑ тети́нъ, ко̀то по мѣстà се гово́ри и̑ лѣльи́нъ ὁ θεῖος) лѣлà лѣльинъ, стри́на-стри́нинъ, на́на-на́нинъ, ба́ба-ба́бинъ, и̑ дрꙋ́ги таки́ва. а̑ отъ чичà трѣбꙋваше да се начерта́е чи́чинъ (коє́то е̑ и̑ оу̑потреби́телно по мѣстà) а̑ не чи́човъ, ви́дисе да се произво́ди ѿтъ чи́чо, като ма́рковъ ѿтъ ма́рко, та́ко и̑ ѿтъ влады́ка влады́ковъ и̑ влады́чинъ, и̑ пр. Не́кои начерта́ватъ злоꙋпотреби́телно и̑ ѿтъ Пе́тровъ Пе́тревъ, Па́бловъ Па́блевъ, и̑ проч.

„Та́ко и̑ же́нски те, и̑ сре́дни те по примѣ́рꙋ начетве́рто то склоне́нїе се склона́въ н. п. Пе́трова та, Па́блова та женà. множ. Пе́тро-

Пе́тровы те Па́вловы те жены̀. Пе́трово то Па́влово то дѣтѐ, и̂ пр. Та́ко и̂ Васíлїева та, Матѳе́ева та, и̂ Се́стрина та, А̂́ннина та, Васíлїево то, Матѳе́ево то, се́стрино то, А̂́ннино то, и̂ про́чаѧ.

Примѣри.

За три те ѡ̂конча́нїѧ на-му̂жескїа ро́дъ.

Число ѥ̂динственно.

и.	Пе́трово,	А̂ле́ксїево,	А̂́ннино,
р.	на-Пе́троватъ,	на-А̂ле́ксїеватъ,	на-А̂́ннинатъ,
д.	на Пе́троватъ,	на А̂ле́ксїеватъ,	на А̂́ннинатъ,
в.	Пе́троватъ,	А̂ле́ксїеватъ,	А̂́ннинатъ,
з.	Пе́тровъ.	А̂ле́ксїевъ.	А̂́нниnъ.

Число множественно.

и.	Пе́трови те,	А̂ле́ксїеви те,	А̂́ннини те,
р.	на-Пе́трови те,	на-А̂ле́ксїеви те,	на-А̂́ннини те,
д.	на Петрови те,	на А̂ле́ксїеви те,	на А̂́ннини те,
в.	Пе́тровы те,	А̂ле́ксїевы те,	А̂́ннины те,
з.	Пе́трови.	А̂ле́ксїеви.	А̂́ннини.

„А̂ ѡ̂нíѧ що се ѡ̂конча́ватъ на ичъ, тíѧ са по бо́лшей ча́сти несвланѧ́еми въ Бо́лгарскїатъ ѧ̂зыкъ. И̂ поне́же всегда̀ стоѧ́тъ со со́бственни те (сир. совъ оте́чески те си) и̂мена̀ въ сло́во то, за то̀ и̂ мно́го рѣ́дко прїи́матъ чле́нъ,

н. п. Геѡ́ргїй Васїлїевичъ, Васїлїй Геѡргїевичъ, Стоѧнъ Їова́новичъ, Їова́нъ Стоѧновичъ, и прочаѧ.

„Но кога́то се слꙋчи да се склонѧ́ватъ, тога послѣдꙋватъ примѣратъ на-собственни тѣ имена̀, н. п.

и. Геѡ́ргїй Васїлїевичъ,

р. на-Геѡ́ргїа Васїлїевича,

д. на Геѡ́ргїа Васїлїевича, или Геѡ́ргїю Васїлїевичꙋ,

в. Геѡ́ргїа Васїлїевича,

з. Геѡ́ргїе Васїлїевичъ. Та́ко и Їова́нъ Стоѧ́новичъ, и Стоѧ́нъ Їова́новичъ, и проч. А въ же́нскїатъ ро́дъ со всѣмъ не са̀ ѹпотреби́телни. (10)

„А ѡнїѧ же́нски имена̀ що се ѡконча́ватъ на ца, като Па́вловица, Геѡ́ргїевица, Стоѧ́новица, Їова́нновица, Пе́тковица, тїѧ не зна́чатъ дщѐрь па́влова, и геѡ́ргїева, и стоѧ́нова, но жена̀.

„Та́ко и ѡнїѧ що се произво́датъ ѿтъ земли̇ те, ца́рства та, епархїи те, градища та, и села̀ та, или се нари́чатъ ѧзычески, склонѧ́ватсе се́кое на прили́чно то мꙋ склоне́нїе, н. п. ѿтъ Россїа рꙋссїа́нинъ, ѿтъ Афрїка афрїка́нинъ (или афрїка́нецъ) ѿтъ Еѵро́па еѵропе́анинъ (или еѵропе́ецъ) ѿтъ Іта́лїа італїа́нинъ (или

ралїа́нецъ) ѡ̂тъ Немці́а не́мецъ, ѡ̂тъ Ри́мъ римла́нинъ, ѡ̂тъ Мо́ска моско́вецъ, ѡ̂тъ Венеці́а венецїа́нецъ, ѡ̂тъ Болга́рїа бо́лгаринъ, ѡ̂тъ Се́рвїа се́рбинъ, ѡ̂тъ Влахі́а вла́хъ, ѡ̂тъ Бѣлигра́дъ бѣлигра́децъ, га́бровецъ, те́рновецъ, тре́вненецъ, самоко́вецъ, кестенди́лецъ, ко́тленецъ, казанла́чанинъ, пазарджи́чанинъ, ѡ̂тъ кой то про́сто го ѡ̂быкнове́нїе по бо́лшей ча́сти и̂ по Ту́рски пронзно́си. н. п. стамболлі́а, фїлїбелїа, є̂дренелі́а, пазарджиклі́а, га́бровалїа, казанлаклі́а, бу́корешлі́а, со́фїалїа, самоковлі́а, и̂ проч. (11).

Примѣ́ръ за ѡ̂ні́а що се ѡ̂конча́ватъ на инъ.

є̂динственно.

н.	Бо́лгаринъ,
р.	на-бо́лгарина,
д.	на бо́лгаринатъ, и̂ли̂ бо́лгарину,
в.	бо́лгаринатъ,
з.	бо́лгарине.

множественно.

н.	Бо́лгари те,	и̂ли̂	=	ре те,
р.	на-бо́лгари те,	—	=	ре те,
д.	на бо́лгари те,	—	=	ре те,
в.	бо́лгари те,	—	=	ре те,
з.	бо́лгари.	—	=	ре.

Тáко и҆ Россïáнинъ, Персïáнинъ, Ѻлавáнинъ, Ѹ҆гропéанинъ, сéлꙗнинъ, волꙗ́ринъ, Хрïстïáнинъ, а҆ Тꙋ́рчинъ, множеств. и҆́ма тꙋ́рцы (като ѿтъ тꙋ́ркъ, а҆ не тꙋ́рчи), и҆ вáрварски те дꙋшмáнинъ, бахчевáнинъ, пехлива́нинъ, и҆ проч. коꙗ́то сичкитѣ мóжатъ да се клóнатъ прáвилно на втóро то склонéнïе, а҆ жéнски те, Бóлгарка, Россïáнка, Ѥ҆вропеáнка, сéлꙗнка, хрïстïáнка и҆ проч. на пéрво то, а҆ срéдни те, Бóлгарче, Гърчѐ, Ѻржвчѐ, І҆талïáнче, францꙋ́зче, сéлꙗнче, хрïстïáнче градинáрче и҆ проч. на трéто то.

„Отъ предизложéнны те прóчее примѣ́ры, покáзꙋвасе ꙗ҆́вно, защò каквѝ былѝ да былѝ и҆менà та въ Бóлгарскïатъ ꙗ҆зы́къ, ѿнóсатсе тóкмо въ четыри тѐ предположéни склонéнïꙗ, а҆ нѐ въ пóмного, и҆ всꙗ́кое и҆́ме мóже да се клóни прáвилно и҆ лéсно по ѻ҆нíа примѣ́ры.

За числи́телни те и҆менà.

Число ѥ҆динственно.

	м.	ж.	ср.
и.	Ѥ҆ди́ныо и́нъ,	ѥ҆днà та,	ѥ҆днò то,
р.	на-ѥ҆ди́ныа,	на-ѥ҆днà та,	на-ѥ҆днò то,
д.	на ѥ҆ди́ныатъ,	на ѥ҆днà та,	на ѥ҆днò то,
в.	ѥ҆ди́ныатъ.	ѥ҆днà та.	ѥ҆днò то.

Звáтелный лишáетсꙗ.

Число множественно.

Ѻ҆́бщо и҆ на трѝ те ро́дове.

н. Ѥ҆днѝ те, *) — — —
р. на-ѥ҆днѝ те, — — —
д. на ѥ҆днѝ те, — — —
в. ѥ҆дны̀ те. — — —

звательный лишаѥтсѧ.

м. И҆ со оу҆сѣче́нїемъ.

н. Ѥ҆ди́нъ,
р. на-ѥ҆дного̀,
д. на ѥ҆дного̀, и҆лѝ ѥ҆дномꙋ̀,
в. ѥ҆дного̀, та́ко и҆ ѥ҆днѧ̀, ѥ҆дно̀, като пе́рви те.

множ. Ѻ҆́бщо и҆ на трѝ те ро́дове.

н. Ѥ҆днѝ, — — — —
р. на-ѥ҆днѝ, — — — —
д. на ѥ҆днѝ, — — — —
в. ѥ҆дны̀. — — — —

---

*) Ѥ҆днѝ, злоупотреби́телно се оупотребла́ва мно́жественно, но ра́зумо му ѥ҆ за вмѣсто не́кои. Като н. п. това̀, ѥ҆днѝ ѿтъ ни́хъ ѿтидо́ха, а҆ дру́ги ѡ҆стана́ха, мо́же да се речѐ пра́вилно и҆, не́кои ѿтъ ни́хъ, и҆ проч.

Та́ко и̂

	муж.	жен.	сред.
и.	Два̀ та, (12)	двѣ̀ те,	двѣ̀ те,
р.	на-два̀ та,	на-двѣ̀ те,	на-двѣ̀ те,
д.	на два̀ та,	на двѣ̀ те,	на двѣ̀ те,
в.	два̀ та.	двѣ̀ те.	двѣ̀ те.

звательнъ нѣма.

		жен. и̂ сред. ро́дъ.
и.	Трѝ те = тройца та, (13)	три тѐ,
р.	на-трѝ те = тройца та,	на-три тѐ,
д.	на трѝ те = тройца та,	на три тѐ,
в.	трѝ те = тройца та.	три тѐ.

	муж.	И̂ на трѝ те ро́ди ѡ̂бщо.
и.	Четво́рица та,	четыри тѐ,
р.	на-четво́рица та,	на-четыри тѐ,
д.	на четво́рица та,	на четыри тѐ,
в.	четво́рица та.	четыри тѐ.
	Та́ко и̂	та́ко и̂
и.	Пети́на та,	петь тѐ,
р.	на-пети́на та,	на-петь тѐ,
д.	на пети́на та,	на петь тѐ,
в.	пети́на та.	петь тѐ.

Та́ко и̂ шести́на та, седми́на та, ѡ̂сми́на-та, и̂ девети́на та въ му́жескїатъ то́кмо ро́дъ

а̂ десети́ната та не мо́жеме да рече́ме. И̂ шесть тѐ, седмьтѐ, ô смьтѐ, деветьтѐ, десеть тѐ и̂ до сто̀ и̂ на трѝ те ро́ди ő бщо, та́ко и̂ сто тѐ, двѣстете, три́стата, че́тыри-тѐ сто́тинъ, петь тѐ сто́тинъ, шесть тѐ сто́тинъ, до хїля́да. Та́ко и̂ хїля́дата, двѣ́те хі́лядьı, до сто тѐ хі́лядьı, хїля́дата хі́лядьı (сир. мїлї-о́нъ) си́чки те ті́я са ő бщи и̂ на трѝ те ро́ди.

За чинни те числители.

Кой то се склоня́ватъ непремѣ́нно по примѣ-ратъ на-прилага́телни тѐ.

мꙋж.	жен.	сред.
Пе́рвый-ыо,	пе́рвая-ва та,	пе́рвое-во то,
вторы́й-ыо,	втора́я-ра та,	второ́е-ро то,
тре́тїй-їо,	тре́тїя-та та,	тре́тїе-то то,
четве́ртый-ыо.	четве́ртая-рта та	четве́ртое-рто то.
пя̀тый-ыо,	пя́тая-та та.	пя́тое-то то,
шесты́й-ыо,	шеста́я-та та,	шесто́е-сто то,
седмы́й-ыо,	седма́я-дма та,	седмо́е-дмо то,
ô смы́й-ыо,	ô сма́я-сма та,	ô смо́е-смо то,
девя́тыо-ыо,	девя́тая-та та,	девя́тое-то то,
деся́тый-ыо,	деся́тая-та та,	деся́тое-то то,
є̂дина́десетый-ыо,	— —	— —
двана́десетый-ыо.	— —	— —

двадесетыю, тридесетыю, четыридесатыю, патдесатыю, шестдесатыю, седмдесатыю, осмдесатыю, деведесетыю, сотый - сотыю, двусотый - тыю, — —
тристотныю, — —
четыристотныю, петстотныю, шестьстотныю, и проч. тысащный, или хіладныю, двехіладныю, трихіладныю, и проч. міліонный - ыю, двуміліонный-ыю петміліонный-ыю и проч.

Глава третіа.

За склоненіето на-мѣстоименіата.

Мѣстоименіата въ Болгарскіатъ языкъ са различни, каквото и въ Славенскіатъ, и суть слѣдующите.

Азъ, ты, онъ, себе, самъ, самъ себе, самичакъ, самсамненечакъ, кой, кой то, некой, некойси, никой, секой, кой да е, кой былъ, кой былъ да былъ, що, щото, що дае, що было, що было да было, нещо, нещоси, нищо, той, тойзи, този, мой, мойси, твой, твойси, свой, свойси, чій, чій то, нечій, ничій, нашъ, вашъ, оный (или онай или онзи), оноговый - оноговъ, неговый - неговъ, тоговый - тоговъ, нихный - нихенъ, тѣхный - тѣхенъ.

Послѣдуватъ на мѣстоимѣніето родъ, видъ, начертаніе, число, падежь, лице, и склоненіе.

Лични мѣстоименія.

на-общія родъ.

Число единственно.

И.	Азъ или я, (14)	ты,	— —
Р.	на-мене, (15)	на-тебе,	на-себе,
Д.	мене, ми,	тебе, ти,	себе, си,
В.	мене, ме,	тебе, те,	себе се, (16)

Звателенъ лишаетъ.

Число множественно.

И.	Мы или ніе, (17)	вы, или віе,	— —
Р.	на-насъ,	на-васъ,	— —
Д.	намъ, ни,	вамъ, ви,	— —
В.	насъ, ны,	васъ, вы,	— —

Звателенъ лишаетъ.

Онъ.

	м.	ж.	ср.
И.	Онъ,	она,	оно,
Р.	на-него,	на-нея,	на-него,
Д.	на него, нему, му,	на нея, ней, й,	на него, нему, му,
В.	него, го. (18)	нея, я.	него, го.

Множественно.

и.	Ôнѝ,	ôны̀,	ôнѝ,
р.	на-нѝхъ,	на-нѝхъ,	— —
д.	на нѝхъ, нѝмъ, ӥмъ,	на нѝхъ, нѝмъ, ӥмъ,	— —
в.	нѝхъ, ги.	нѝхъ, ги.	— —

Число единственно.

	м.	ж.	ср.
и.	Ôный, (19)	ôна́ѧ,	ôнова̀ (или ô-нóва.)
р.	на-ôногóва,	на-ôна́ѧ,	на-ôнова̀,
д.	на ôногóва,	на ôна́ѧ,	на ôнова̀,
в.	ôногóва.	ôна́ѧ.	ôнова̀.

Число множественно.

и.	Ôнíѧ,	ôны́ѧ,	ôнíѧ,
р.	на-ôнíѧ,	на-ôны́ѧ,	на-ôнíѧ,
д.	на ôнíѧ,	на ôны́ѧ,	на ôнíѧ,
в.	ôны́ѧ.	ôны́ѧ.	ôнíѧ.

Са́мъ.

Число единственно.

	м.	ж.	ср.
и.	Са́мъ-мыю,	сама̀-та,	само̀-то,
р.	на-са́мъ-мыа,	на-сама̀-та,	на-само̀-то,
д.	на са́мъ-мыатъ,	на сама̀-та,	на само̀-то,
в.	са́мъ-мыатъ.	сама̀-та.	само̀-то.

Число множественно.

и.	Сáми-те,	сáмы-те,	сáми-те,
р.	на-сáми-те,	на-сáмы-те,	на-сáми-те,
д.	на сáми-те,	на сáмы-те,	на сáми-те,
в.	сáмы-те.	сáмы-те.	сáми-те.

„Тáко й самсамúчкїй, самсамненéчкїй, непремѣнно като прилагáтелни те въ четвéрто то склонéнїе.

Кóй.

Число единственно.

	м.	ж.	ср
и.	Кóй,	коѧ,	коѐ,
р.	на-когò,	на-коѧ,	на-коѐ,
д	на когò, комȣ̀,	на коѧ,	на коѐ,
в.	когò.	коѧ.	коѐ.

Число множественно.

и.	Кои̇̀,	кои̇̀,	кои̇̀,
р.	на-кои̇̀,	на-кои̇̀,	на-кои̇̀,
д.	на кои̇̀,	на кои̇̀,	на кои̇̀,
в.	кои̇̀.	кои̇̀.	кои̇̀.

„Тáко й кóй то, коѧ то, коѐ то, кои̇̀ то, съ товà тóкмо различїе що ôставà то-то й въ трù те рóдове, й въ двѐ те числà непремѣнáемо. Назначù й товà, защò тȣ̀ка то-то

не є̈ чле́нъ, но части́ца коѧ́ то се оу҆потребла́ва въ возноси́телни те мѣстоиме́нїѧ и҆ и҆менà, като н. п. кога́то пыта не́кой, та ѿговáрьме, чі́й; чі́йто, кóй; кóй то, що; щото, дѐ, и҆ли гдѣ, и҆ли де́ка; де́то, де́като, какво̀: каквóто, кóлкавъ; кóлкавъ то, защо̀; защо̀ то и҆ проч. (*)

„Та́ко и҆ сложе́нни те, койдаѐ, койбы́лъ, койбылъдабы́лъ, не́кой, не́койси, секой, и҆ проч.

(*) Сапу́новъ се ви́ди да не є̈ позна́лъ че въ то́ѧ слꙋ́чай товà то не є̈ чле́нъ, но части́ца несклонѧ́ема. И҆ поне́же є̈ мысли́лъ да є̈ чле́нъ, за да го сохранѝ пра́виленъ и҆ въ мно́жеств. число̀, та́ко го́ є̈ оу҆потреби́лъ въ є҆ва́нгелїе то си, въ главà 21, стї́хъ 12. ѿ матѳ. „И҆ и҆згóни си́чките койте прода́ваха, и҆ кꙋ́пꙋваха въ че́ркова“ вмѣсто който прода́ваха. Въ та́ѧ йста та главà мóже да ви́ди не́кой довóлны таки́ва при́мѣры, и҆ дрꙋ́ги любопы́тны превóды, като що̀ є̈ преве́дено и҆ въ главà 9. стї́хъ 8. а҆ като ви́дѣха нарóды те чꙋ́дѣхаса, и҆ просла́виха бóга, когóто да́де та́квась власть на человѣцы те. Вмѣсто, и҆ просла́виха бóга, кóй то да́де власть“ и҆ проч. такà є̈ преве́дено, не́гли защо̀ въ Гре́ческо то стои, *καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην.* Но и҆ да стоѝ та́ко въ Є҆ллинско то, въ прóстыатъ Гре́чески превóдъ стоѝ, *ὁ ὁποῖος ἔδωκε,* а҆ не *τὸν ὁποῖον ἔδωκε.*

Тóй.

Число единствено.

	м.	ж.	ср.
и.	Тóй, тóѧ,	тáѧ,	товà,
р.	на-тогóва, —	на-тáѧ,	на-товà,
д.	на тогóва, — и томȣ́ва,	на тáѧ,	на товà,
в.	тòгóва. —	тáѧ.	товà.

Число множествено.

и.	Тíи, или тíѧ,	тíѧ,	тíѧ,
р.	на-тíѧ,	на-тíѧ,	на-тíѧ,
д.	на тíѧ,	на тíѧ,	на тíѧ,
в.	тíѧ.	тíѧ.	тíѧ.

Мóй.

Число единствено.

	м.	ж.	ср.
и.	Мóй (и състъ члéнъ) йо,	моѧ̀ та,	моè то,
р.	на-мóйа-óйатъ,	на-моѧ̀ та,	на-моè то,
д.	на мóйатъ,	на моѧ̀ та,	на моè то,
в.	мóйатъ.	моѧ̀ та.	моè то.

Число множествено.

и.	Мои те,	Тáко и къ другите рó-дове.	—	—	—
р.	на-мои те,		—	—	—
д.	на мои те,		—	—	—
в.	мои те.		—	—	—

„Тáко и мóй си, твóй, твóй си, свóй, свóй си.

Чíй.

Число єдинственно.

	м.	ж.	ср.
н.	Чíй,	чïà,	чïè,
р.	на-чíй,	на-чïà,	на-чïè,
д.	на чíй,	на чïà,	на чïè,
в.	, чíй.	чïà.	чïè.

Множественно чïй и на три те рóдове. Тàко и чíй то, нéчïй, нúчïй.

Нáшъ.

Число єдинственно.

	м.	ж.	ср.
н.	Нáшъ-ïо,	нáша та,	нáше то,
р.	на-нáшïа-атъ,	на-нáша та,	на-нáше то,
д.	на нáшъ-ïатъ,	на нáша та,	на нáше то,
в.	нáшъ-ïатъ.	нáшата.	нáше то.

Число множественно.

н.	Нáши те,	— —	— —
р.	на-нáши те,	— —	— —
д.	на нáши те,	— —	— —
в.	нáши те.	— —	— —

„Тáко и вáшъ, а дрýги те тогóвыо, онóгóвыо, нúхныо, тѣхныо, склонявáтсе прáвиа-

но по примѣратъ на-четвѣрто то склоненіе на-прилагателни те имена.

„Тука принадлежатъ и вопросителни те и отвѣщателни те, каковъ, каква, какво. Таковъ, таквая, (или такава) такова (кое то е неправилно но употребително, и трѣбуваше да се речѣ такова) множ. таквія (или такива) общо и на три те родове. Онаковъ, онакава, онакова. И сложенни те нѣкаковъ, никаковъ, сѣкаковъ, и колкавъ, колкава, колкаво, толкавъ, толкава, толкаво, и колкавечокъ, колкавечка, колкавечко, и проч. що, що е да е, що было, що было да было, нѣщо, нѣщоси, нищо. и проч.

Глава четвертая.

за Глаголатъ.

Глаголо е часть слова склоняема (или лучше рещи начертаваема) и изъявява дѣйствіе или страданіе, или срѣдно нѣщо.- Послѣдуютъ же глаголу, наклоненіе, залогъ, родъ, видъ, начертаніе, число, лицѣ, время, и сопряженіе.

„Понеже существителныю глаголъ есмь, употреблявасе по болшей части сосъ други те глаголи въ прешедши те времена, и нарічасе спомогателенъ, (каквото и глаголъ щемъ,)

защо́то пома́га на дру́ги те глаго́ли да на-
черта́ватъ не́кои времена̀, затова̀ се изла́гае
пе́рво то́й, като ну́жденъ, а по то́мъ на ре́дъ
дру́ги те.

Спряже́ніе.

На спомога́телныятъ глаго́лъ есмь (20.)

Наклоненіе изъявително.

Врема настояще.

Число единственно.	Число множественно.
есмь-самъ,	есмы-сме (или смы,)
еси-си,	есте-сте,
есть-е (21);	су́ть-са (22).

Прешедшее несоверше́нное.

бе́хъ (23),	бе́хме,
бе́ше ты̀,	бе́хте,
бе́ше о́нъ-на̀-но̀,	бе́ха.

Врема прешедше.

Ч. е.	Ч. м.
бы́лъ, ла̀, ло̀ самъ,	были́ сме,
бы́лъ, ла̀, ло̀ си,	были́ сте,
бы́лъ, ла̀, ло̀ е,	былѝ са.

Непредѣлное совершенное.

быдо́хъ,	быдо́хме,
быдѐ ты̀,	быдо́хте,
быдѐ о́нъ, на̀, но̀.	быдо́ха.

Врема будущее.

многокра́тное.

Ч. е. Ч. м.

ще (24) самъ (25), ще смѐ,
ще сѝ, ще стѐ,
ще ѐ, ще сѫ̀.

Будущее еднократное.

ще бы́демъ-бѫ́демъ (26), ще бы́деме-бѫ́деме,
ще бы́дешъ-бѫ́дешъ, ще бы́дете-бѫ́дете,
ще бы́де-бѫ́де, ще бы́датъ-бѫ́датъ.

Наклоненїе повелително.

Врема настоащее.

не́ка самъ, не́ка сме,
бы́вай - не́ка си, бы́вайте-не́ка сте,
да бы́ва- не́ка ѐ, да бы́ватъ-не́ка са.

Будущее.

бѫ́ди-бу́ди, бѫде́те-быде́те,
да бѫ́де, да бѫ́датъ-бы́датъ.

Наклоненїе сослагателное.

Врема настоащее.

а̂ко самъ, й, а̂ко да самъ, а̂ко сме-а̂ко да сме,
а̂ко си, — — — а̂ко сте, — —
а̂ко ѐ, — — — а̂ко са. — —

Наклоненїе неопредѣленное.

Бы́ти (оу̂потребит. то́кмо, мо́же бы́ти.)

Преходѧщее и҆ прешедшее.

Ч. е.	Ч. м.
а҆ко бе́хъ,	а҆ко бе́хме,
а҆ко бе́ше ты̀,	а҆ко бе́хте,
а҆ко бе́ше ѻ҆́нъ, на, но,	а҆ко бе́ха.

Давнопрошедшее.

а҆ко самъ былъ, ла̀, ло̀,	а҆ко сме были̇̀,
а҆ко си былъ, ла̀, ло̀,	а҆ко ѥ҆сте были̇̀,
а҆ко е҆̆ былъ, ла̀, ло̀.	а҆ко са были̇̀.

„Ту́ка мо́же да причи́сли не́кой, и҆, а҆ко бе́хъ бы́лъ, и҆, а҆ко бы́хъ бы́лъ.

Бꙋдꙋщее.

а҆ко бѫ́демъ-бꙋ́демъ,	а҆ко бѫ́деме-бꙋ́деме,
а҆ко бѫ́дешъ-бꙋ́дешъ,	а҆ко бѫ́дете- —
а҆ко бѫ́де-бꙋ́де.	а҆ко бѫ́датъ- —

Дрꙋго́ бꙋд.

а҆ко щемъ бы̀,	а҆ко щеме бы̀,
а҆ко щешъ бы̀,	а҆ко щете бы̀,
а҆ко ще бы̀.	а҆ко щатъ бы̀.

Причастїе (75.)

Ѻ҆́бщо на си́чки те ро́дове.

Бꙋ́дꙋки (по Се́рбски) и҆ли̇̀ бꙋ́дꙋчи (по Рꙋ́сски.)

„Дрꙋ́гите глаго́ли си́чките са почти̇̀ пра́вилни въ Бо́лгарскї́атъ ѩ҆зы́къ, и҆ ѻ҆тно́сатсе въ четы́ри то́кмо разли́чни сопрѧже́нїѧ, на

амъ, емъ, имъ, й ѧмъ, н. п. дáвамъ, біемъ, хóдимъ, бáнѧмъ (*) на-кой то вторó то лицè бесмà прáвилно й лéсно се начертáва ако променишъ мъ ôтъ пéрво то лицè на шъ, н. п. дáвамъ, дáвашъ, біемъ, біешъ, хóдимъ, хóдишъ, тáко й трéто то се начертáва ако й-зоставишъ тóкмо мъ ôтъ пéрво то лицè, н. п. дáвамъ-дáва, біемъ-біе, хóдимъ-хóди, бáнѧмъ-бáнѧ, (28) й прóчаѧ.

Примѣръ первый.

Сопраженїе первое.

За сичкитѣ ôнїѧ глагóлы щѣ се ôкончáватъ на амъ, на-кой то вторó то лицè начертáва на ашъ, а трéто то на а.

Залогъ дѣйствителный.

Наклоненїе изѧвителное.

Времѧ настоѧщее.

ед.	дȣмамъ,	бдѝгамъ (29),
	дȣмашъ,	бдѝгашъ,
	дȣма.	бдѝга.

(*) Тáко й Сéрбинъ Вȣкъ Стефáновичъ въ своѧ та Сéрбска Граммáтіка, йздáннаѧ оу Вíенна въ 1814. лѣто. Тóкмо три сопражéнія йма на амъ, ем, имъ, карамъ, ѕремъ, творимъ.

мн.	дȣ́маме,	вди́гаме,
	дȣ́мате,	вди́гате,
	дȣ́матъ.	вди́гатъ.

Времѧ преходѧщее.

ед.	дȣ́махъ,	вди́гахъ,
	дȣ́маше ты̀,	вди́гаше ты̀,
	дȣ́маше о̑нъ, на̀, но̀.	вди́гаше о̑нъ, на̀, но̀.
мн.	дȣ́махме,	вди́гахме,
	дȣ́махте,	вди́гахте,
	дȣ́маха.	вди́гаха.

Прешедшее.

ед.	дȣма́лъ, ла, ло (30) самъ,	вдига́лъ, ла, ло самъ,
	дȣма́лъ, ла, ло си,	вдига́лъ, ла, ло си,
	дȣма́лъ, ла, ло е̑.	вдига́лъ, ла, ло е̑.
мн.	дȣма́ли сме,	вдига́ли сме,
	дȣма́ли сте,	вдига́ли сте,
	дȣма́ли са.	вдига́ли са.

Давнопрешедшее.

ед.	дȣма́лъ, ла, ло, бе́хъ,	вдига́лъ, ла, ло, бе́хъ,
	дȣма́лъ, ла, ло бе́ше ты̀,	вдига́лъ, ла, ло, бе́ше ты̀,
	дȣма́лъ, ла, ло бе́ше о̑нъ, на, но.	вдига́лъ, ла, ло бе́ше о̑нъ, на̀, но̀.

мн.	дꙋма́ли бе́хме, дꙋма́ли бе́хте, дꙋма́ли бе́ха.	бдига́ли бе́хме, бдига́ли бе́хте, бдига́ли бе́ха.

Непредѣлное первое (оучащателное.)

ед.	дꙋма́хъ (31), дꙋма̀ ты̀, дꙋма̀ о҆́нъ, на̀, но̀.	бдига́хъ, бдига̀ ты̀, бдига̀ о҆́нъ, на̀, но̀.
мн.	дꙋма́хме, дꙋма́хте, дꙋма́ха.	бдига́хме, бдига́хте, бдига́ха.

Непредѣлное второе (є҆днократное.)

ед.	продꙋма́хъ (32), продꙋма̀ ты̀, продꙋма̀ о҆́нъ, на̀, но̀.	бдигна́хъ, бдигна̀ ты̀, бдигна̀ о҆́нъ, на̀, но̀.

Непредѣлное третїе.

ед.	продꙋма́лъ, ла, ло са́мъ, продꙋма́лъ, ла, ло си. продꙋма́лъ, ла, ло є҆́.	бдигна́лъ, ла, ло самъ, бдигна́лъ, ла, ло си. бдигна́лъ, ла, ло є҆́.
мн.	продꙋма́ли сме, продꙋма́ли сте, продꙋма́ли са.	бдигна́ли сме, бдигна́ли сте, бдигна́ли са.

Непредѣлное четвертое.

ед.	продꙋмáлъ, ла, ло бѣ́хъ,	вдигнáлъ, ла, ло б
	продꙋмáлъ, ла, ло бѣ́ше ты̀,	вдигнáлъ, ла, ло б
	продꙋмáлъ, ла, ло бѣ́ше о̑нъ, нà, нò.	вдигнáлъ, ла, ло б о̑нъ, нà,
мн.	продꙋмáли бѣ́хме,	вдигнáли бѣ́хме,
	продꙋмáли бѣ́хте,	вдигнáли бѣ́хте,
	продꙋмáли бѣ́ха.	вдигнáли бѣ́ха.

Бꙋдꙋщее первое (многокрáтное.)

ед.	ще да дꙋ́мамъ,	ще да вдѝгамъ,
	ще да дꙋ́машъ,	ще да вдѝгашъ,
	ще да дꙋ́ма.	ще да вдѝга.
мн.	ще да дꙋ́маме,	ще да вдѝгаме,
	ще да дꙋ́мате,	ще да вдѝгате,
	ще да дꙋ́матъ.	ще да вдѝгатъ.

Бꙋдꙋщее второе (еднокрáтное.)

ед.	ще да продꙋ́мамъ,	ще да вдѝгнемъ,
	ще да продꙋ́машъ,	ще да вдѝгнешъ,
	ще да продꙋ́ма.	ще да вдѝгне.
мн.	ще да продꙋ́маме,	ще да вдѝгнеме,
	ще да продꙋ́мате,	ще да вдѝгнете,
	ще да продꙋ́матъ.	ще да вдѝгнатъ.

Бꙋдꙋщее третїе (многократное.)

ед.	дꙋма̀ щемъ (33),	вдига̀ щемъ,
	дꙋма̀ щешъ,	вдига̀ щешъ,
	дꙋма̀ ще.	вдига̀ ще.
мн.	дꙋма̀ щеме,	вдига̀ щеме,
	дꙋма̀ щете,	вдига̀ щете,
	дꙋма̀ щатъ.	вдига̀ щатъ.

Бꙋдꙋщее четвертое (еднократное,)

ед.	продꙋма̀ щемъ,	вдигна̀ щемъ,
	продꙋма̀ щешъ,	вдигна̀ щешъ,
	продꙋма̀ ще.	вдигна̀ ще.
мн.	продꙋма̀ щеме,	вдигна̀ щеме,
	продꙋма̀ щете,	вдигна̀ щете,
	продꙋма̀ щатъ.	вдигна̀ щатъ (34) и (35.)

Наклоненїе повелително,

Время настоящее.

ед.	дꙋ́май,	вди́гай,
	да дꙋма.	да вди́га.
мн.	дꙋ́майте,	вди́гайте,
	да дꙋматъ.	да вди́гатъ.

Время непредѣлное.

ед.	продꙋ́май,	вдигнѝ (36),
	да продꙋма.	да вди́гне,

мн.	продꙋмайте, да продꙋматъ.	вдигнѣте, да вдигнатъ.

Наклоненїе желателное (йли сослагателное) й подчинителное (37.)

Врема непредѣлное.

ед.	дано продꙋмахъ, дано продꙋмаше ты, дано продꙋмаше ѻнъ, на, но.	дано вдигнехъ, дано вдигнеше ты, дано вдигнеше ѻнъ, на, но.
мн.	дано продꙋмахме, дано продꙋмахте, дано продꙋмаха.	дано вдигнехме, дано вдигнехте, дано вдигнеха.

„Тако й въ подчинителното то, ако продꙋмахъ, ако вдигнехъ непремѣнно.

По той примѣръ се начертаватъ зимамъ (йли земамъ) давамъ, познавамъ, плювамъ, писꙋвамъ, минꙋвамъ, разꙋмѣвамъ, легамъ, прощавамъ, казꙋвамъ; вѣнчавамъ, ѻтварамъ, затварамъ, свършꙋвамъ, нарѣдꙋвамъ, послѣдꙋвамъ, ѻсѣдлꙋвамъ, ѻставамъ (йли ѻстанꙋвамъ) помазꙋвамъ, собирамъ, йзбирамъ, забирамъ, пробирамъ, пребирамъ, разбирамъ, ѻтбирамъ, прибирамъ, тако й ѻтъ чисти те Славенски нѣкои, кои то можатъ да ймать двой-

но ôкончánїе въ прóстыатъ ѩзыкъ, н. п. ôтъ раздроблáю раздроблáвамъ йлй раздрóбвамъ, премѣнáю премѣнáвамъ, йлй промéнȣвамъ, раздѣлáю раздѣлáвамъ, склонáю склонáвамъ йлй склóнȣвамъ, ôскорблáю ôскорблáвамъ йлй ôскóрбȣвамъ, ôбавлáю ôбавлáвамъ йлй ôбáвȣвамъ, ôзлоблáю ôзлоблáвамъ йлй ôзлóбȣвамъ, й дрȣги такива многое множество. Йзвáждатсе ôтъ тȣка, знáмъ й ѩ̈мъ, кой то се ôтнóсатъ на второ то сопряжéнїе, защóто второ то й трéто то лицè прáватъ на ешъ, й е, знáмъ, знáешъ, знáе, ѩмъ, ѩ̂дешъ, ѩ̂дè, затовá се дȣматъ й, знáемъ, ѩ̂дéмъ, за радй второ то й трéто то лицè.

„Тáко й срéдни тѣ, сир. кой то несà оу̑потребйтелни въ страдáтелныатъ залóгъ, н. п. лѣтȣвамъ, зимȣвамъ, знáмъ, бываамъ, бѣгамъ, почйвамъ, оу̑мйрамъ, воскрéснȣвамъ, стáвамъ, пáдамъ, сѣднȣвамъ, й дрȣги такива що принадлежáтъ здѣ (38.)

Залогъ страдателный.

Страдáтелни те глагóли (въ Бóлгарскїатъ ѩзыкъ) начертáватсе непремѣнно въ сйчки те временà, каквó то й дѣйствйтелни те, съ товà тóкмо разлйчїе що ймъ сè притȣра ѥдно се (39) йлй предъ нйхъ йлй по нйхъ споретъ

потрéба та. Н. п. глагóли дѣйствителнïи дꙋмамъ, вдигамъ, слáгамъ, като прïиматъ при себе се, дꙋмамсе, вдигамсе, слáгамсе, бываттъ страдáтелни. И затовáсе неизложихa ѡсóбни ѡбрази за нихъ, защо сéкой мóже да ги начертáва лéсно безъ никаква погрѣшность ако притꙋрa, каквóто що рéкохме, при всáкое лицè, и числò, и врéме се, н. п. дꙋмамсе, дꙋмашсе, дꙋмасе, и множ. дꙋмамесе, дꙋматесе, дꙋматсе, тáко и въ преходáщее, дꙋмахсе, дꙋмашесе ты, дꙋмашесе ѡнъ, нà, нò. Дꙋмахмесе, дꙋмахтесе, дꙋмахасе. Тáко и дꙋмáлъ самъ се, и дꙋмáлъ бехъ се, (илù дꙋмáлъ сè самъ, дꙋмáлъ се бехъ, илù и предъ глагóлатъ, азъ самъ се дꙋмáлъ, азъ бéхъ се дꙋмáлъ) по тóй нáчинъ и дрꙋги те сички те временà се начертáватъ. Тáко и вдигамсе, и слáгамсе, и проч. (40)

„Такá се начертáватъ и ѡнïа глагóли що ги нарúчатъ Граммматïкописáтели те возврáтни (*μέσα ῥήματα*) ѡглéдꙋвамсе, пременꙋвамсе, срамꙋвамсе, поминꙋвамсе, и дрꙋги такива що принадлежáтъ на товà сопрѧжéнïе.

„Тáко и ѡнïа що ги нарúчатъ ѡбщи (*ἐπίμεσα*) расхóждамсе, нáдамсе (надѣюсѧ) и дрꙋги.

Примѣръ вторый.

Сопряженїе второе.

За сичкитѣ онїя глаголи що сѐ окончаватъ на емъ, на-който второто лицѐ се начертава на ешъ, а третото на е.

Залогъ дѣйствителный.

Наклоненїе изявително.

Время настоящее.

ед.	пишемъ, пишешъ, пише.	біемъ, біешъ, біе.
мн.	пишеме, пишѣте, пишатъ.	біеме, біете, біятъ.

Время преходящее.

ед.	писехъ, пишеше ты, пишеше онъ, на, но.	біехъ, біеше ты, біеше онъ, на, но.
мн.	пишехме, пишехте, пишеха.	біехме, біехте, біеха.

Прешедшее.

ед.	писа́лъ, ла, ло самъ,	би́лъ, ла, ло самъ,
	писа́лъ, ла, ло, си,	би́лъ, ла, ло си,
	писа́лъ, ла, ло, ё.	би́лъ, ла, ло ё.
мн.	писа́ли сме,	би́ли сме,
	писа́ли сте,	би́ли сте,
	писа́ли са.	би́ли са.

Давнопрешедшее.

ед.	писа́лъ, ла, ло бе́хъ,	би́лъ, ла, ло бе́хъ,
	писа́лъ, ла, ло бе́ше ты̀,	би́лъ, ла̀, ло бе́ше ты̀,
	писа́лъ, ла, ло бе́ше о̀нъ, на̀, но̀.	би́лъ, ла, ло бе́ше о̀нъ, на̀, но̀.
мн.	писа́ли бе́хме,	би́ли бе́хме,
	писа́ли бе́хте,	би́ли бе́хте,
	писа́ли бе́ха.	би́ли бе́ха.

Непредѣлное первое.

ед.	писа́хъ, (41)	би́хъ,
	писа̀ ты̀,	бы ты̀,
	писа̀ о̀нъ, на̀, но̀.	бѝ о̀нъ, на̀, но̀.
мн.	писа́хме,	би́хме,
	писа́хте,	би́хте,
	писа́ха.	би́ха.

Непредѣлное второе.

ед.	написа́хъ,	—	—	—
	написа̀ ты,	—	—	—
	написа̀ о҃нъ, на̀, но̀.	—	—	—
мн.	написа́хме,	—	—	—
	написа́хте,	—	—	—
	написа́ха.	—	—	—

Непредѣлное третїе.

ед.	написа́лъ, ла, ло самъ,	—	—	—
	написа́лъ, ла, ло си,	—	—	—
	написа́лъ, ла, ло е҃.	—	—	—
мн.	написа́ли сме,	—	—	—
	написа́ли сте,	—	—	—
	написа́ли са.	—	—	—

Непредѣлное четвертое.

ед.	написа́лъ, ла, ло бе́хъ,	—	—	—
	написа́лъ, ла, ло бе́ше ты̀,	—	—	—
	написа́лъ, ла, ло бе́ше о҃нъ, на̀, но̀.	—	—	—
мн.	написа́ли бе́хме,	—	—	—
	написа́ли бе́хте,	—	—	—
	написа́ли бе́ха.	—	—	—

Бꙋдꙋщее первое.

ед.	ще пи́шемъ,	ще біемъ,
	ще пи́шешъ,	ще біешъ,
	ще пи́ше,	ще біе.
мн.	ще пи́шеме,	ще біеме,
	ще пи́шете,	ще біете,
	ще пи́шатъ.	ще біатъ.

Бꙋдꙋщее второе.

ед.	ще напи́шемъ,	— — —
	ще напи́шешъ,	— — —
	ще напи́ше.	— — —
мн.	ще напи́шеме,	— — —
	ще напи́шете,	— — —
	ще напи́шатъ.	— — —

Бꙋдꙋщее третїе.

ед.	писа̀ щемъ,	бѝ щемъ, (42)
	писа̀ щешъ,	бѝ щешъ,
	писа̀ ще.	бѝ ще.
мн.	писа̀ щеме,	бѝ щеме,
	писа̀ щете,	бѝ щете,
	писа̀ щатъ.	бѝ щатъ.

Бꙋдꙋщее четвертое.

ед.	написа̀ щемъ,	— — —
	написа̀ щешъ,	— — —
	написа̀ ще.	— — —

мн.	написа̀ щеме,	— — —
	написа̀ щете,	— — —
	написа̀ щатъ.	— — —

За бꙋ́дꙋщее пѧ́тое и шесто́е писа́лъ быхъ, и написа́лъ быхъ, зрѝ примѣ́ч. 35.

Наклоненїе повелителное.

Времѧ настоѧщее.

ед.	пишѝ, да пи́ше.	бі́й, да бі́е.
мн.	пише́те, да пи́шатъ.	бі́йте, да бі́ѧтъ.

Непредѣ́ланое.

ед.	напишѝ, да напи́ше.	— — — — — —
мн.	напише́те, да напи́шатъ.	— — — — — —

Наклоненїе желателное и подчинителное, изѧви́сѧ въ пе́рво то сопрѧже́нїе.

Времѧ непред. кога́то̀ напи́шехъ, дано̀ напи́шехъ, а̀ко напи́шехъ, и проч. като продꙋмахъ.

„Така́ се начерта́ватъ рѣ́жемъ, лѫ́жемъ, мо́жемъ, мѧ́жемъ, дре́мемъ, мыемъ, жні́емъ (и-лѝ жне́мъ) выемъ, шіемъ, спіемъ, піемъ, сꙋ-

чемъ (то ѐсть цыцамъ) сѹ́чемъ (то ѐсть кóнцы или дрѹго нѣщо) плáчемъ, тѝчемъ (тѫрчимъ) смѣемъ (то ѐсть имамъ смѣлость) грѣемъ, старѣемъ, блéемъ, младѣемъ, бѣлѣемъ, чернѣемъ; червенѣемъ, стрижéмъ, бодéмъ, берéмъ, перéмъ, дерéмъ, печéмъ, течéмъ, влечéмъ,

Страдателный залогъ,

изявися въ пéрвото сопряжéнїе.

„Такà се начертáватъ и смѣемсе, грѣемсе, мáемсе, мыемсе, бїемсе, перéмсе, кѫнéмсе, печéмсе, и дрѹги такива.

Примѣръ третїй.

Сопряженїе третїе.

За сичките óнїя глагóлы що се окончáватъ на имъ, на-кой то вторó то лицѐ се начертáва на ишъ, а трéто то на и.

Залогъ дѣйствителный.

Наклоненїе изявителное.

Время настоящее.

ед.	сáдимъ,	нóсимъ,
	сáдишъ,	нóсишъ,
	сáди.	нóси.

мн.	сáдиме, сáдите, сáдатъ.	нóсиме, нóсите, нóсатъ,

Преходащее.

ед.	сáдехъ, сáдеше ты̀, сáдеше о̆нъ, нà, нò.	нóсехъ, нóсеше ты̀, нóсеше о̆нъ, нà, нò.
мн.	сáдехме, сáдехте, сáдеха.	нóсехме, нóсехте, нóсеха.

Прешедшее.

ед.	сади́лъ, ла, ло самъ, сади́лъ, ла, ло си. сади́лъ, ла, ло ѐ.	носи́лъ, ла, ло самъ, носи́лъ, ла, ло си, носи́лъ, ла, ло ѐ.
мн.	сади́ли сме, сади́ли сте, сади́ли са.	носи́ли сме, носи́ли сте, носи́ли са.

Давнопрешедшее.

ед.	сади́лъ, ла, ло бéхъ, сади́лъ, ла, ло бéше ты̀, сади́лъ, ла, ло бéше, о̆нъ, нà, нò.	носи́лъ, ла, ло бéхъ, носи́лъ, ла, ло бéше, ты̀, носи́лъ, ла, ло бéше, о̆нъ, нà, нò.

мн.	сади́ли бе́хме,	носи́ли бе́хме,
	сади́ли бе́хте,	носи́ли бе́хте,
	сади́ли бе́ха.	носи́ли бе́ха.

Непредѣлное первое.

ед.	сади́хъ, (34)	носи́хъ,
	садѝ ты̀,	носѝ ты̀,
	садѝ о҆́нъ, на̀, но̀.	носѝ о҆́нъ, на̀, но̀.
мн.	сади́хме,	носи́хме,
	сади́хте,	носи́хте,
	сади́ха.	носи́ха.

Непредѣлное второе.

ед.	насади́хъ,	— —
	насадѝ ты̀,	— —
	насадѝ о҆́нъ, на̀, но̀.	— —
мн.	насади́хме,	— —
	наса́ди́хте,	— —
	насади́ха.	— —

Непредѣлное третїе и четве́ртое, насади́лъ самъ, и҆ насади́лъ бе́хъ, като сади́лъ са́мъ, и҆ сади́лъ бе́хъ прешéдшее и҆ давнопреше́дшее, начертава́ютсѧ непремѣнно.

Будущее первое.

ед.	ще са́димъ,	ще но́симъ,
	ще са́дишъ,	ще но́сишъ,
	ще са́ди.	ще но́си.

мн.	ще са́диме,	ще но́симе,
	ще са́дите,	ще но́сите,
	ще са́датъ.	ще но́сатъ.

БȢдȢщее второе.

ед.	ще наса́димъ,	— —
	ще наса́дишъ,	— —
	ще наса́ди.	— —
мн.	ще наса́диме,	— —
	ще наса́дите,	— —
	ще наса́датъ.	— —

БȢдȢщее третїе.

ед.	садѝ щемъ,	носѝ щемъ,
	садѝ щешъ,	носѝ щешъ,
	садѝ ще.	носѝ ще.
мн.	садѝ щеме,	носѝ щеме,
	садѝ щетѐ,	носѝ щете,
	садѝ щатъ.	носѝ щатъ

БȢдȢщее четвертое

ед.	насадѝ щемъ,	— —
	насадѝ щешъ,	— —
	насадѝ ще.	— —
мн.	насадѝ щеме,	— —
	насадѝ щете,	— —
	насадѝ щатъ.	— —

За бꙋ́дꙋщее пѧ́тое и҆ ше́стое сади́лъ бы́хъ, и҆ насади́лъ бы́хъ, зрѝ примѣч. 35

Наклоненїе повелително.

Времѧ настоѧщее.

ед.	садѝ, да са́ди.	носѝ, да но́си.
мн.	саде́те, да са́датъ.	носе́те, да но́сатъ.

Непредѣлное.

ед.	насадѝ, да наса́ди.	— — / — —
мн.	насаде́те, да наса́датъ.	— — / — —

Наклоненїе желателное и҆ подчинително, и҆зѧви́сѧ къ пе́рво то сопрѧже́нїе.

Времѧ непредѣлное.

ед.	дано̀ наса́дехъ	а҆̂ко наса́дехъ,
	дано̀ наса́деше ты́,	— —
	дано̀ наса́деше о҆̂нъ,	— —

на̀, но̀.

мн.	дано̀ наса́дехме,	а҆̂ко наса́дехме,
	дано̀ наса́дехте,	— —
	дано̀ наса́деха.	— —

Также и страдателный залогъ изяви ся въ перво то спряженіе.

„Така се начертаватъ видимъ, косимъ, просимъ, мушимъ, душимъ, пишимъ, теглимъ, любимъ, излазимъ, влазимъ, оучимъ, мучимъ, броимъ, товаримъ, пазаримъ, обиходимъ, грѣшимъ, плашимъ, вадимъ (извраждамъ) вадимъ (поимъ) служимъ, судимъ, трошимъ, влачимъ, рѣшимъ, облачимъ, молимъ, сѣдимъ, ходимъ, лежимъ, тужимъ, мыслимъ, ржжимъ, стоимъ, тжрчимъ, жалимъ, спимъ, тако и боимсе, чудимсе, звѣримсе, боримсе, черкимсе, стыдимсе, молимсе, двоеумимсе и други такива.

Примѣръ четвертый.

Спряженіе четвертое.

За сичките оніа глаголы що се окончаватъ на ямъ (44) на-кой то второ то лицѐ се начертава на яшъ, а трето то на я.

Залогъ дѣйствителный.

Наклоненіе изявително.

Времѧ настоѧщее.

ед.	ба́нямъ, (45) ба́няшъ, ба́ня.	оправя́мъ, оправя́шъ, оправя́.

мн.	ба́нѧме, ба́нѧте, ба́нѧтъ.	о̂пра́вѧме, о̂пра́вѧте, о̂пра́вѧтъ.

Преходѧщее.

ед.	ба́нѧхъ, ба́нѧше ты̀, ба́нѧше о̃нъ, нà, нò.	о̂пра́вѧхъ, о̂пра́вѧше ты̀, о̂пра́вѧше о̃нъ, нà, нò.
мн.	ба́нѧхме, ба́нѧхте, ба́нѧха.	о̂пра́вѧхме, о̂пра́вѧхте, о̂пра́вѧха.

Прешедшее.

ед.	банѧ́лъ, ла, ло самъ, банѧ́лъ, ла, ло си, банѧ́лъ, ла, ло е̃.	о̂правѧ́лъ, ла, ло самъ, о̂правѧ́лъ, ла, ло си, о̂правѧ́лъ, ла, ло е̃.
мн	банѧ́ли сме, банѧ́ли сте, банѧ́ли са.	о̂правѧ́лисме, о̂правѧ́листе, о̂правѧ́ли са.

Давнопроше́дшее.

ед.	банѧ́лъ, ла, ло бе́хъ, банѧ́лъ, ла, ло бе́ше ты̀, банѧ́лъ, ла, ло бе́ше о̃нъ, нà, нò.	о̂правѧ́лъ, ла, ло бе́хъ, о̂правѧ́лъ, ла, ло бе́ше ты̀, о̂правѧ́лъ, ла, ло бе́ше о̃нъ, нà, нò.

мн.	вана́ли ве́хме,	о̑права́ли ве́хме,
	вана́ли ве́хте,	о̑права́ли ве́хте,
	вана́ли ве́ха.	о̑права́ли ве́ха.

Непредѣлное первое.

ед.	вана́хъ,	о̑права́хъ,
	вана̀ ты̀,	о̑права̀ ты̀,
	вана̀ о̑́нъ на̀, но̀.	о̑права̀ о̑́нъ, на̀, но̀.
мн.	вана́хме,	о̑права́хме,
	вана́хте,	о̑права́хте,
	вана́ха.	о̑права́ха.

Непредѣлное второе.

ед.	о̑вана́хъ,	о̑прави́хъ,
	о́вана̀ ты̀,	о̑правѝ ты̀,
	о̑вана̀ о̑́нъ, на̀, но̀.	о̑правѝ о̑́нъ, на̀, но̀.
мн.	о̑вана́хме,	о̑прави́хме,
	о̑вана́хте,	о̑прави́хте,
	о̑вана́ха.	о̑прави́ха.

Непредѣлное тре́тїе и̑ четве́ртое, о̑вона́лъ самъ, о̑прави́лъ самъ, о̑вана́лъ ве́хъ като прешедшее и̑ давнопреше́дшее.

Бꙋдꙋщее первое.

ед.	ще ва́намъ,	ще о̑пра́вамъ,
	ще ва́нашъ,	ще о̑пра́вашъ,
	ще ва́на.	ще о̑пра́ва.

мн	щє ба́нѧмє,	щє о̂пра́вамє,
	щє ба́нѧтє,	щє о̂пра́вѧтє,
	щє ба́нѧтъ.	щє о̂пра́вѧтъ.

Бȣдȣщєє второє.

єд.	щє о̂ба́нѧмъ,	щє о̂пра́вимъ,
	щє о̂ба́нѧшъ,	щє о̂пра́вишъ,
	щє о̂ба́нѧ.	щє о̂пра́ви.
мн.	щє о̂ба́нѧмє,	щє о̂пра́вимє,
	щє о̂ба́нѧтє,	щє о̂пра́витє,
	щє о̂ба́нѧтъ.	щє ѧ̂пра́батъ.

Бȣдȣщєє трєтїє.

єд.	банѧ̀ щємъ,	о̂правѧ̀ щємъ,
	банѧ̀ щєшъ,	о̂правѧ̀ щєшъ,
	банѧ̀ щє.	о̂правѧ̀ щє.
мн.	банѧ̀ щємє,	о̂правѧ̀ щємє,
	банѧ̀ щєтє,	о̂правѧ̀ щєтє,
	банѧ̀ щѧтъ.	о̂правѧ̀ щѧтъ.

Бȣдȣщєє чєтвєртоє.

єд.	о̂банѧ̀ щємъ,	о̂прави̇̀ щємъ,
	о̂банѧ̀ щєшъ,	о̂прави̇̀ щєшъ,
	о̂банѧ̀ щє.	о̂прави̇̀ щє.
мн.	о̂банѧ̀ щємє,	о̂прави̇̀ щємє,
	о̂банѧ̀ щєтє,	о̂прави̇̀ щєтє,
	о̂банѧ̀ щѧтъ.	о̂прави̇̀ щѧтъ.

За бѹ́дѹщее пѧ́тое и҆ шестóе ванáлъ быхъ, ѡ̂правáлъ быхъ, ѡ̂ванáлъ быхъ, ѡ̂правѝлъ быхъ, зрѝ примѣчáнїе 35.

Наклоненїе повелителное.

Времѧ настоѧщее.

ед.	вáнѧй, да вáнѧ.	ѡ̂прáвѧй, да ѡ̂прáвѧ.
мн.	вáнѧйте, да вáнѧтъ.	ѡ̂прáвѧйте, да ѡ̂прáвѧтъ.

Непредѣлное.

ед.	ѡ̂вáнѧй, да ѡ̂вáнѧ.	ѡ̂правѝ, да ѡ̂прáви.
мн.	ѡ̂вáнѧйте, да ѡ̂вáнѧтъ.	ѡ̂правéте, да ѡ̂прáватъ.

Наклоненїе желателное и҆ подчинително.

И҆зѧвѝсѧ въ пéрво то сопрѧжéнїе, тáкожде и҆ страдáтелный залóгъ.

Времѧ непредѣлное.

ед.	данò ѡ̂вáнѧхъ, данò ѡ̂вáнѧше ты̀, данò ѡ̂вáнѧше ѻ҆́нъ нà, нò.	данò ѡ̂прáвехъ, данò ѡ̂прáвеше ты, данò ѡ̂прáвеше ѻ҆́нъ, нà, нò.

мн.	дано̀ ѻ҆ба́нахме,	дано̀ ѻ҆пра́вехме,
	дано̀ ѻ҆ба́нахте,	дано̀ ѻ҆пра́вехте,
	дано̀ ѻ҆ба́наха.	дано̀ ѻ҆пра́веха.

Та́ко и҆ въ подчини́телно то а҆ко ѻ҆ба́нахъ, а҆ко ѻ҆пра́вехъ.

„Така̀ се начерта́ватъ тарка́лямъ, фъ́рлямъ, ѻ҆ста́вямъ, забра́вямъ, препра́вямъ, разва́лямъ, лю́лѧлъ, ва́лямъ, ѻ҆бика́лямъ, забика́лямъ, и҆ страда́телни те и҆ возвра́тни те, ва́нямсе, тарка́лямсе, фъ́рлямсе, лю́лямсе, ва́лямсе, кла́нямсе, и҆ дру́ги такива.

Назначеніе 1. За непра́вилны те глаго́лы.

„Непра́вилни глаго́ли почтѝ несѹществѹ́ватъ въ Бо́лгарскіатъ ѧ҆зы́къ (какво́то щосе доказа̀ простра́нно на стран. 124. и҆ въ примѣча́ніе 28.) защо́то ѻ҆ні́ѧ щоса̀ непра́вилни въ Славе́нскіатъ, като вѣмь, дамъ, и҆мь, хощѹ̀, сѣжѹ̀, стою̀, и҆дѹ̀, хождѹ̀, е҆млю (и҆лѝ и҆ма́ю) граждѹ̀, рѣхъ, и҆ дрѹ́ги не́кои, по Болга́рски различно сѧ произно́сатъ ѿтъ Славе́нски те защо́то за вѣмь, ѹ҆потребля́вaсе зна́мъ (и҆лѝ зна́емъ) за дамъ, да́вамъ, и҆мъ, па́ки и҆мъ (и҆лѝ и҆ме́мъ) хощѹ̀ ще́мъ, сѣжѹ̀ сѣди́мъ, стою̀ стоимъ, и҆дѹ̀ и҆демъ, хождѹ̀ хо́димъ, е҆м-

аю фа́щамъ, гра́дꙋ йдемъ (йлй дохо́ждамъ) а̂ ръхъ ре́кохъ, не є̑ оу̑потреби́телно й въ Бо́лгарскїатъ въ настоѧщее вре́мѧ. Кой то сички те, каквото що се види о̂тъ о̂конча́нїѧ та ймъ претва́ратсе въ пра́вилны, й о̂тно́сатсе се́кой въ подобаю́щее своѐ сопраже́нїе, йзе́млаютсѧ то́кмо ймъ, щото въ повелйтелно то наклоне́нїе во вто́ро то лицѐ стра́да непра́вилность, каквото й Славе́нскїо, зашо́то не гово́риме йди, споретъ примѣратъ на-сопраже́нїе то мꙋ, но йждь (йлй йшъ по про́сто) й вйждь (йлй вйшъ по про́сто) о̂тъ вйдимъ. Й дръшъ, о̂тъ держи́мъ, не́гли й дрꙋги.

Назначе́нїе 2. За безли́чны те глаго́лы.

„Безли́чни глаго́ли се нари́чатъ о̂нїѧ, що то́ не́матъ пе́рво й вто́ро лицѐ но то́кмо въ тре́то то се начерта́ватъ, като н. п. подова́етъ (коѐ то се оу̑потребла́ва попро́сто подоба́е) прила́чествꙋетъ прили́ча, тре́вꙋва, мо́же, дъждитъ (ва́ли до́ждь, йлй ка́пе до́ждь, йлй йде до́ждь) снѣжи́тъ (ва́ли снѣгъ, йлй ка́пе снѣгъ) греми́тъ гърми̂, довлѣетъ сти́га, до́ста, воли̂, мръкнꙋва йлй мръкнꙋвасе. Й страда́телни, свѣтвасе, слꙋча́васе, дꙋмасе, гово́рисе, злоблачи́се й дрꙋги таки́ва. Кой

то се начертáватъ въ сичките времена̀ тóкмо въ трéтото лицѐ каквóто и̂ личните, н. п. настоѧ́щее гѫ́рмѝ, преходѧ́щее гѫрмѐ ще, прешéдшее гѫрмѣ́ло е҃, давнопрешед. гѫрмѣ́ло бéше, непредѣлное пéрвое гѫрмѣ̀, непредѣл. вторóе грѫмна̀, (и̂лѝ погѫрмѣ̀) непредѣл. трéтїе грѫмна́ло е҃, непред. четвéртое грѫмна́ло бéше, бꙋ́дꙋщее пéрвое ще гѫрмѝ, бꙋ́дꙋщее вторóе ще грѫмне (и̂ли ще погѫрмѝ) бꙋдꙋщее трéтїе гѫрмѣ̀ ще, бꙋдꙋщ. четвер. грѫмна̀ ще, бꙋдꙋщ. пѧ́тое гѫрмѣ́ло бы, бꙋдꙋщ. шестóе грѫмна́ло бы. (Тóй глагóлъ гѫрмѝ ѹ̂потреблѧ́васе нéкогашъ и̂ за личенъ, като що са̀ слѣдꙋющите примѣри, да ме грѫ́мнешъ (и̂лѝ да ма грѫ́мнешъ ты̀ мéне) и̂, грѫ́мнасе пꙋ́шка, вмѣсто пꙋкна̀ пꙋ́шка, и̂ грѫмна́хъ, сир: фѫрла́хъ пꙋ́шка, и̂, гѫрма́тъ, вмѣ. фѫ́рлѧтъ (пꙋ́катъ пꙋ́шки, и̂ дрꙋ́ги таки́ва) си́чките безли́чни глагóли не са̀ ѹ̂потреби́телни въ си́чките времена̀, като н. п. подобáе, коѐто е҃ ѹ̂потреби́телно тóкмо въ настоѧ́щее врéмѧ ѹ̂ Бóлгарете, а̂ въ дрꙋ́гите времена̀ о̂тъ трéбꙋва, трéбꙋваше, требꙋва́ло [illegible] ще трéбꙋва, и̂ проч. займа. Таки́ва са и̂ слѣдꙋющите страда́телни, кои̂то се произнóсатъ всегда̀ неразда̀лено съ да́телныатъ падéжъ. Дрéмемисе, ѩдéмисе, пїéмисе, спа́вамисе, (и̂лѝ

спи́мисе) влю́вамисе, га́димисе, и̓ съ части́цата та не, не хо́димисе, не седи́мисе, не рабо́тимисе не ду́мамисе, и̓ дру́ги таки́ва.

Глава пѧтаѧ.

За наречїето.

Наречїето е̓ часть сло́ва нескланѧема, и̓ споретъ различїето на-о̓нїѧ о̓бстоѧтелства, кой то и̓зобража́ватъ наречїѧта, полу́чуватъ и̓ о̓ни различно наименова́нїе. И̓ зна́чатъ,

1. Вре́ме. Днесь, нынѣ, сега̀, о̓де́ве, о̓то́чки, то́чка, дру́ги пу́ть, па́ки (па́къ, па̀) веке, вечъ, вече, всегда̀, се́когажь, оу́тре, въ дру́гидень, вче́ра, за́вчера, ча́съ по́часъ, завча́съ, то́ѧчасъ, а̓́бїе, и̓звеена́шъ, ка́сно, доцна̀, ра́но, ско́ро, вѫ́рже, чѫвръ́сто, кога̀, кога́то, дре́вле (оу̓ ста́ро вре́ме) додѐ, доклѐ, не́когашъ, ни́когашъ, тога̀, тогда̀, тога́ва, тоги́ва, тога́съ, по́слѣ, поди́ръ, се́тне, на́поконъ, ла́ни, по́лани, до годи́на̀, ле́тоска, е̓сеньска, проле́тоска, зимо́ска, добе́чера, о̓да́вна, о̓тко́лѣ, и̓спѫ́рво, су́тра, пре́жде, напреди̓̀, ве́черъ, за́ранъ, дена̀, де́нѧмъ, нощѧ̀, но́щѧмъ, сно́щи, сноще́ска, (и̓ли̓̀ нощесъ) поле́ка, вѫ́рзо, заба́вно, внеза́пу, напра́сно, рѣдко, че́сто и̓ дру́ги.

2. Мѣсто, гдѣ, (дѐ, де́ка) ту́ка, ту́ва, та́мо, вну́тръ (вне́тре и̓ли̓̀ вѫ́тре) во́нъ (вѫ́нъ

йли вонка) горе, долу, близу, далече (далеко) отсреща, одонатъ, одокатъ (йли отсжтъ одвжтъ) отзадъ, отпредъ, задъ, предъ, назатъ, напредъ, надесно, налеко, дето, декато, отъ секаде, камо (като камого) камъ (като камъ да видимъ) секаде, никаде (нийде) некаде, нейде, нохнамъ, нохвамъ (йли) на тамъ на самъ) дома, (йли оу дома) около, наоколо, околобржсъ, между, помежду, посредъ, насредъ, й други.

3. Качество. Какво, какъ, каквото, тако (така йли тжй) онака, йначе (йнакъ, друго жче) добре, зле, разумно, паметно, полезно, тайно, явно, (на яве) напрасно, право, криво, всуе, тщетно, туне, трудно, лесно, мучно, благо, горко, сладко, страшно, весело, радостно, наполу, доболно, мирно, тихо, опако, наопако, оустремително, напрасно, сурово, нечаянно, дружески, мужески (мжшки) детински, женски, наустъ, (наусъ) йзъ оустъ, седешкомъ, тжрчешкомъ, лежешкомъ, ходешкомъ, мижешкомъ, мжлчешкомъ. (*)

---

*) Назначи во обще, защо отъ сички те почти прилагателни имена происходи наречіе качества, кое то согласува со средніатъ родъ, н. п. отъ злый-зло, йли зле, отъ тихій-тихо, й проч.

4. Количество, (ѿпредѣлѐнно). Ѥднáшъ, двáшъ, трѝшъ, четырѝшъ, ѝлѝ ѥдѝнъ пѫтъ, двà пѫти, три пѫти, петь пѫти, ѝ до стò, двѣсте пѫти, хїлѧда пѫти, ѝ проч. (Неопредѣлѐнно), мнóго пѫти, нѣколко, мнóго, мáло (мáлко) тóлко, кóлко, пóлно, прáзно, довóлно, многокрáтно, ѥднокрáтно, согѫбо, двóйно, трóйно, (дóста, ѝ стѝга, вмѣ. довóлно) ѥще (ѿще) ѝ дрѫги.

5. Порѧдокъ. Нáйнапрешъ, пѐрво, (пѫрво) пѐрво ѝ пѐрво, оу҆парвóй, потóмъ, пáки (пáкъ) ѿще, нарѐдъ, прóчее, нáйпослѣ, слѣдователно.

6. Собрáнїе. Вкѫпѣ, зáедно, нáедно, вѐдно, на кѫпъ, всенарóдно, ѡ҆бщенарóдно, всѣдомóвно, совокѫпно, собóрно, во ѻ҆бще, ѻ҆бщо, громáдно (стадовѝдно, гроздовѝдно).

7. Повелѣнїе. Ѥла, ѥлáте:

8. Ѝзѧтїе. Кромѣ, ѡ҆свѐнь, тóкмо, рáзвѣ, вѐзъ.

9. Оу҆подоблѐнїе. Ꙗ҆ко, ꙗ҆коже, (каквóто) тáко, тáкожде, като, подóбно, тóчно, ѝсто, непремѣнно.

10. Ѝзаснѐнїе. То ѥ҆сть, сѝрѣчь, като, на примѣръ.

11. Ꙗ҆зычески. Ѥллински, Грѐчески, Сѵрски, Рѝмски, Латїнски, Ѥврѐйски, Славѐнски,

Нѣмски, Італїански, Тѵрски, Болгарски, Влашки, Арменски.

12. Оувѣренїе. Воистиннѵ, истинно, наистина, отъ истина, за правда, поистинѣ, право, ей, ей богѵ, тако.

13. Отрицанїе. Не, ни, нито, нето, нити, отнюдъ, ни мало, никакъ.

14. Запрещенїе. Не, ни, никакоже, (по Тѵрски сакънъ) не дей, (не дѣй) не мой, не дерзай.

15. Напряженїе. Зѣло, весма, много, яко, чрезвычайно, силно, стегнато, цврьсто.

16. Ослабленїе. Едва (едвамъ) еле.

17. Разсѵжденїе. Нежели, по, най, помного, наймного, посилно.

18. Сомненїе. Почти, токо речи, около, до, негли (белкимъ) може быти, божемъ (гїове).

19. Вопросителни. Защо; где; де; дека; отъ дека; кѫде; на кѫде; кога; какво; докога; така ли.

20. Разность или раздѣленїе. Особно, на единѣ, раздѣленно, (Тѵрски, башка, по башка, набашка) и проч.

Глава шестаѧ.

За предлогатъ.

Предлогъ ѥсть часть слова нескланѧема, и полагаетсѧ предъ другите части слова раздѣлно или совокупно.

Болгарскій ѩзыкъ има тіѧ исты те предлозы, кои то има и майката му Славенскій, и суть, слѣдующи те двадесѧть.

Оу, отъ, изъ, во, со, на, надъ, о, или об, по, подъ, предъ, при, до, ко, за, вос, нис, рас, пре, про (*)

Глава седмаѧ.

За союзатъ.

Союзъ ѥсть часть слова нескланѧема, коѧ то показува взаимно соотвѣтствованіе на-по-

---

*) Во, оупотреблѧвасе и въ, когато се полага предъ рѣчи кои то започинатъ отъ согласна буква, н. п. въ церква, въ кѫщи. Также и со-съ, съ тебе съ мене (а некогашъ и сосъ.) Також де и вос-воз. возблагодарихъ, возрадовахсѧ. И ко-къ. къ богу, и нис-низ. низвергохъ, низринухъ, рас-раз. раздробихъ, разнесохъ. Тука принадлежи и кодъ (отъ ко) кодъ мене, кодъ него, кой-то не ѥ равно оупотребителенъ секаде.

на́тїѧ та, и̂ ча́сти тѣ на-перїо́датъ, и̂ли̂ и̂ са́ми те перїо́ды соедина́ва.

Союзи те споредъ различно то своѐ знаменова́нїе, разли́чни и̂ и̂мена̀ са полꙋ́чили. И̂ сꙋ́ть,

1. Сопрѧга́телни. И̂, та, же, а̂.

2. Раздѣли́телни. И̂ли̂, ли, нито, нето.

3. Сослага́телни, и̂ли̂ подчини́телни. (Ко́и то не́кои граммати́кописа́тели оу̂сло́вни нари́чатъ) а̂́ще, а̂ко, а̂ко ли, а̂ко бы, не бы, да, да бы.

4. Противи́телни. Но, поне (тꙋ́рски барем̃ъ) а̂ко и̂, (макáръ греч.) о̂бáче.

5. Винословни. Бо, и̂бо (защо̀, защо́то) ради, заради, поне́же, оу̂бо, защо́то.

6. Недоꙋмѣтелни. Е̂да̀, е̂да́ли, дали̂, и̂ли̂, (и̂ тꙋ́рски а̂джевъ.)

7. Заключи́телни (*συμπερασματικοὶ*) оу̂бо, про́чее.

Предло́зи, воз, низ, раз, пре, про. Оу̂потребля́ватсе то́кмо сло́жно, сир. совокꙋ́пно съ рѣчи́ те, а̂ раздѣлно никогда̀. Добро̀ бы было̀, а̂ко бы-се сочисли́ло и̂ нарѣчїе то, безъ, съ предло́зи те, защо́то по ни́що не различествꙋе о̂тъ ни́хъ, но грамматїкописа́тели те не знамъ за ко́ѧ причи́на го и̂сключа́ватъ о̂тъ ни́хъ. Та́кожде и̂ чрезъ (презъ.)

Глава ôсмаѧ.

За междоме́тïе то.

Междоме́тïе то є̑ ча́сть сло́ва нескланѧ́ема, и̂ и̂зобража́ва разли́чны стра́сти человѣ́чески въ глаго́ланïе то. Междоме́тïѧ та се раздѣлѧ́ватъ на разли́чни, и̂ сꙋ́тъ слѣдꙋющи те, кои̂ то зна́чатъ.

1. Оу̂казанïе. Се̑, е̑то, (е̂тѐ) тѐ, нà, ви́ждь.

2. Оу̂дивле́нïе. Ѿ! Ѿле! ле́ле, ле́ле бо́же!

3. Похвалꙋ̀. Бла́гоже, бла́гоже, (по Тꙋ́рски ма́шалла, а̑ферим̾ъ), бра́во.

4. Поноше́нïе. Оу̂а̀, оу̂хъ, а̂а.

5. Печа́ль. Ѧ̑хъ, а̑хъ! о̑хъ! о̑оо! оу̂вы! го́ре! ле́ле! о̂хъ, бо́же ми́ли! ма́йчице ми́ла!

6. Понꙋжде́нïе. Ха̀, ха̀, дѐ, дѐ, де.

7. Клѧ́твꙋ. Тако ми здра́вïе, тако ми бо́га, тако ми вѣ́ра, е̑й бо́гꙋ.

8. Зва́нïе. Ô, хей, э̑й, ээй.

9. Жела́нïе. Дано̀, е̂га̀, дабы, да бы да́лъ бо́гъ!

10. Молча́нïе. Сѫтъ, сѫѫѫтъ, (междоме́тïто на-молча́нïе то не мо́же да се о̂пи́ше, защо̀ то́кмо сѫка, и̂ за то̀ тре́бꙋва да го чꙋе не́кой о̂тъ жи́въ гла́съ, въ Славе́нск. грамм. стои̂, цытъ, и̂ цсс.)

11. Оу̂блаже́нïе. Блазе́си те́бе, блазѐ ти.

12. Оу̑довóлствïе. Охохò!

13. Сожалѣнïе. (по Тѹ́рски, ѧзы́къ) по Рѹс-ски жáлько.

14. Внезáпность. Ба.

15. Смѣхъ. Ха, ха, ха.

ЧАСТЬ ВТОРАѦ.

За крáтки те прáвилца на-правописá-нïе то, дéка се напи́сѹватъ голéми бѹ́квы.

1. Въ сéкое начáло. Н. п. Начáло пре-мѹ́дрости є҆́сть стрáхъ Госпóдень. Въ начá-лѣ сотворѝ Бóгъ нéбо и҆ зéмлю.

2. И҆ въ сéкой стíхъ, що започи́на по тóч-ка. Товà що тѝ є҆ Бóгъ далъ съ нéго се на-слаждáвай. Ѿтъ товà що го нéмашъ рáдо се лишáвай.

3. Въ сóбственни те и҆менà на человѣ́цы те, градовé те, мѣстà та, землѝ те, рѣкѝ те, горы́ те, и҆ дрѹги. Н. п. Пéтръ вели́кїй, А҆лек-сáндръ Македóнскїй, Е҆катерíна А҆лéксїевна, Кле-опáтра. Вïéнна, Петрбѹ́ргъ; Мóсква. Кóсово пóле, Россíѧ, Гермáнïѧ, А҆́фрика, А҆мéрика. Їор-дáнъ, Дѹ́навъ, Мáрица, И҆скръ, Стрѹ́ма. Бал-тíйское мóре.

4. Въ ймената що значатъ нѣкое достоинство. Н. п. Царь, Воевода, Архїепископъ, Кнѧзь, Прингипсъ.

5. Въ ймената що то значатъ нѣкоѧ наука. Грамматїка, фїлософїѧ, Богословїѧ, Географїа.

6. Въ прилагателни те ймена, що то се производатъ ѿтъ собственни те, йли ѿтъ ониѧ що значатъ достоинство. Вїенскїй, Баварїйскїй Ѡѳонъ, Россїйское воинство. Александровъ сынъ, Архїепїскопскїй санъ. И въ други нѣкои случаи, кой то се научуватъ ѿтъ навыкновенїе. За други те буквы.

„И-се написува секаде ѿтъ крайатъ на-рѣчи те предъ согласна букка, а въ средъ, секогашъ между двѣ согласны, й на край, декато не се пише ы. Н. п. йграмъ, йгла, єдинъ, творити, вихъ, женски, мѫшки. Избаждат-се нѣкои рѣчи що се пишатъ йли съ ї, за различїе рѣчи ѿтъ рѣчи. Н. п. миръ й мїръ. Вїно й вынү. Йли чужестранны, ї̈долъ, їрмосъ, їндїктъ, ї̈косъ, вїсокосъ, Нїлъ, лїтургїа, й други такива. И сосъ ѵ, мѵро, крѵсталлъ, ѵпостасъ, й други. И въ предлогатъ при, претварасе въ ї, когато стои предъ нѣкои самогласны буквы. Като н. п. прїємлю, прїидите, прїобрѣтохъ, прїахъ, й проч.

„ї-се написꙋва секога предъ слѣдꙋющы те самогласны а, е, и, о, ꙋ, ѧ, й ѿтъ край, и въ рѣчь тà декато ы не сè пише. Н. п. Іаковъ, Географїа. Іерꙋсалимъ, знаменїе. Інсꙋсъ, тїи. Іорданъ, сладкїо. Їꙋда, змїѧ. И въ нѣкои чꙋжестранны рѣчи като що сà погорни те аїтꙋргїа, їкосъ, и дрꙋги.

„ы-се пише въ сички те винителны падежи на мꙋжескїа родъ на-второ то склоненїе. (Освень ако ы се окончавалъ некой винителенъ падежь съ г, к, х. Защото по тїа бꙋквы никогашъ не сè написꙋва ы. И ако бы винителни те происходили ѿтъ именителны що имать окончанїе на ь, като н. п. оучители, кнѧзи, падежи, пастыри, и дрꙋги такива.) Також де и въ сички те множественны падежи на женскїа родъ на-перво то склоненїе, кой то се окончавать со слѣдꙋющи те бꙋквы: на а въ единствен. число, б, в, д, з, л, м, н, п, р, с, т, ф, цы, ѳ. И въ сички те винителны токмо паки на женскїа родъ, кой то се окончавать на слѣдꙋющы те бꙋквы ж, ч, ш, щ. Н. п. мрежи именит. мрежы винит. лꙋчи именит. лꙋчы винит. дꙋши именит. дꙋшы винит. пищи именит. пищи винит.

„По ц, всегдà се пише ы, н. п. человѣцы, рцы, тецыте, и проч.

„Вь сичкитѣ прилагателны имена вь именителныать родит. дател. винит. и зват. безь усѣчен. единств. и винителныать множеств. н. п. сватый, старый, младый, и сь о, сватыо, старыо, младыо, сватытѣ, старытѣ, и проч. (Освень оныа ще се окончаватъ на гій, жій, кій, чій, шій, щій, хій. За кои то зри на стран. 104. и вь примѣч. 8). Извaждатсе отъ това правило слѣдующитѣ прилагателни, кои то се всегда пишатъ сь ій, и вь никой падежь ни единственъ ни множеств. пріиматъ ы. ближній, братній, буій, верхній, вечерній, владычній, велій, вчерашній, вышній, горній, доблій, долній, домашній, братній, буій, верхній, вечерній, владычній, велій, вчерашній, вышній, горній, доблій, долній, домашній, дивій, древній, днешній, еленій, задній, здѣшній, исподній, (и преисподній) козій, крайній, кравій, ленній, лисій, матерній, мній, нижній, нынѣшній, ослій, песій, прадѣдній, прежній, послѣдній, синій, *средній, сыновній, третій, утренній, чуждій. (Зри и за нихъ на стран. 104.) Назначи же, защо тіа неправилни прилагателни не са сичкитѣ употребителни вь простыать языкъ.

„Слѣдующитѣ коренны рѣчи всегда сь ы-се пишатъ вь среднитѣ слогове. Бы, быкъ,

вы́лїе, бы́стрый (т. е. скорый, а̂ не това́ що бы́каме быстръ) бы́ти, вы̀, вы́дра, вы́камъ, вы́нȣ (всегда̀) вы́ма, высо́кїй, вы́ю, вы́а (шїа) влады́ка, грызȣ́, ды́мъ, ды́на, дыха́ю, колыбе́ль, коры́сть, коры́то, копы́то, кры́ю, лы́сый, мы̀, мы́сль, мы́то, млы́нъ, мы́шъ, мы́шца, мы́ю, монасты́рь, ны́нѣ, пелы́нь, па́стырь, плыска́ю, плы́ти, пры́щь, пȣзы́рь, пыта́ю, пыхаю, ры́ба, рыга́ю, ры́жїй, ры́къ, ры́сь, ры́ю, скры́плю, слы́шȣ, стры́й, сты́дь, сты́ню, сы́тный, сы́нъ, сы́плю, сыла́ю (т. е. посыла́ю), сы́ръ, сы́рый, сы́тый, ты́, ты́кка, ты́каю, ты́лъ, ты́сяща, у̂бы̀, четы́ри, ѩ̂зы́къ, а̂зы́къ, и̂ си́чки те що происхо́дятъ ѿтъ ни́хъ.

„Въ и̂мена́ та на-же́нскїа ро́дъ, що са̀ на ы́на, като пȣсты́на, рабы́на, ми́лостына, а̂ко предъ сло́гъ ы́на, не преди́де не́коѧ бȣ́ква що то не прїи́ма ы, н. п. Княги́на, Греки́на, Сербки́на, Мона́хина, Влахи́на и̂ дрȣ́ги такива.

„Въ наре́чїѧ та, е̂ди́нождь, два́жды, три́жды, мно́гажды, и̂ проч. въ кои́то про́сто то ѡ̂быкнове́нїе и̂зоста́ва ы-то говора̀ тако, е̂дна́ждъ, два́ждъ, мно́гаждъ, и̂ проч. (и̂ли̂ ѡ̂ще по́просто, е̂дна́шъ два́шъ, мно́гашъ, и̂ проч.)

„А въ чужестранныте рѣчи се не пише, н. п. Географїа, Астрономїа, Канцелларїа, и проч. (*)

Примѣчанїата.

(1) родителный членъ (или падежь) въ мужеските имена на а, токмо во удушевленныте вещи е употребителенъ, като н. п. на-апостола, на-человѣка, на-аггела, на-попа, на-вола, на-коня, τȣ̃ ἀποςόλȣ, τȣ̃ ἀνθρώπȣ, τȣ̃ ἀγγέλȣ, τȣ̃ παππᾶ, τȣ̃ βοὸς, τȣ ἵππȣ. а въ бездушныте равенъ е съ винителныатъ (съ това токмо различїе, щото родителныо има частицата на) н. п. на-столатъ, на-ко-

*) Назначи обаче, защо Руссите и Сербите въ гражданските книги пишатъ географїа, астрономїа, тако и въ оныя чужестранны рѣчи що требува да се пишатъ съ і, или сосъ ѵ, сосъ и пишатъ, като идолъ, физика, кристаллъ, и проч. А токмо на-ы-то сохранаватъ хубаво правописанїето. Можеме и мы да подражаеме нихныатъ примѣръ. „За Гксоите не може да се опредѣлатъ главни правила, защо не согласуватъ Болгарете въ нихъ, но кога се изринатъ всеконечно и отъ нашите Болгарски списанїа (каквото отъ Руските и отъ Сербските) тогава ще се подложатъ безъ погрѣшность подъ правила.

лятъ, на-букатъ, на-градѫтъ, а не на-стола, на-кола, на-бука, на-градѧ., и проч. когато обаче тія бездушни се полагатъ заедно съ прилагателни въ слово то, тогава не си претворяватъ членатъ а на атъ, като н. п. богатство то на-еллинскія языкъ, величина та на-земныя шаръ, окружностьта на-новыя градъ, а не на-еллинскіатъ языкъ, на-земныатъ шаръ, на-новыатъ градъ. Назначи обаче и това, защо некои отъ онія одушевленни имена, що се окончаватъ на ь, и клонатсе по тоя примѣръ, родителныатъ членъ а, променяватъ го на ѧ, като н. п. на-конѧ, на-царѧ на-оучителѧ, на-мучителѧ, и прочаѧ. Тія можеха и така да се пишатъ, на-коньа, на-царьа, на-оучительа, на-мучительа, за да остане члено а, всегда правиленъ, но понеже това написуваніе весма е грозно и неприлично, а и оу Славенско то въ такива имена родителныо падежь стои сосъ ѧ, като н. п. отъ царь именит. царѧ род. конь конѧ, оучитель оучителѧ, мучитель мучителѧ. За то и мы тако требува да ги оставиме и пишеме.

(2) Отъ сички те онія имена що се клонатъ по тоя примѣръ, почти никое друго се не нахожда да има две окончанія въ множественно то число, като що е това, крайове и

крáища, а затовà се заградѝ втóро то ôкончáніе съ вмѣстѝтелнаѧ.

(3) Назначѝ защò въ ôніѧ амена̀ на-жéнскїа рóдъ що сè ôкончáватъ на ь, и склонѧ́ватсе на товà склонéніе, прóсто то ôбыкновéніе когáто ги произнóси сосъ члéнъ, въ êдѝнственно то числò всегдà снéма ôксíа та на кончáемыатъ слóгъ (сир. на нáй крáйныатъ що ê ôтъ члéнатъ) н. п. рáдость радость тà, крóтость кротость тà, мѝлость милость тà, крóвь кровь тà, ôсь ôсь тà, чéсть честь тà, пѣсень пѣсень тà, и проч.

(4) Нѣкои говóратъ, защò въ товà склонéніе тіѧ двѣ те та та що стоѧ́тъ êднò подрꙋ́го, произвóдатъ голéма непрїѧ́тность и злогласіе въ произношéніе то и въ слы́шаніе то, като н. п. полéта та, телéта та, кꙋ́чета та, ждребéта та, (братà та, ꙋстá та), и проч. Но ніе вѝдиме защò не тóкмо въ товà склонéніе се слꙋчáватъ двѣ та та въ мнóжест. числò êднò по дрꙋ́го, но и въ êдѝнственно то то то като що сà слѣдꙋющи те, блáто то, злáто то, лѣ́то то, жѝто то, и въ прилагáтелни те, каменѝто то, ледовѝто то, десéто то, и прóчаѧ. Тáкожде и въ пéрво то склонéніе въ êдѝнственно то числò, та та, като що сà слѣдꙋющи те, петá та, лопáта та, высотà та, голотà та, рá-

вота та́, клевета́ та, красота́ та, и҆ дрꙋги мно́-
го. И҆ прилага́телни те десе́тата, ледови́та-
та, камени́тата, ꙗ҆доби́тата, и҆ дрꙋги мно́го,
кои то то то, и҆ та та, тꙋка се непроизво́датъ
ѿтъ склоне́нїе то, но є҆дно̀ то си є҆ѐ є҆сте́ственно,
а҆ дрꙋго то члѣ́нъ, какво́то и҆ въ пе́рво то є҆ѐ
по подража́нїю на-Славе́нско то, ѡ҆сла̀ є҆динств.
ѡ҆сла́та множ. Ѝ а҆ко бы прїа́ло и҆ члѣ́нъ та,
щѣ́ше да ста́не тога́ва ѡ҆сла́тата, по то́ѧ про́-
чее примѣ́ръ є҆ѐ стана́ло пи́летата, кꙋ́четата,
теле́та та, и҆ проч. И҆ а҆ко бы производи́ли
двѣ́ те та та голѣ́мо злогла́сїе въ тїа и҆мена̀,
кꙋ́четата, теле́тата, поле́тата, то́ бы подо́б-
нѣ производи́ли и҆ въ слѣ́дꙋющи те, лопа́тата,
клевета́ та, камени́тата, ꙗ҆доби́тата, и҆ въ тї-
а, зла́то то, бла́то то жи́то то, десе́то то, ꙗ҆-
доби́то то, кои то ѿню́дъ не мо́жеме да ѿт-
бѣ́гнеме, защо̀ не са̀ ѿтъ склоне́нїе то. Но ка-
кво̀ было̀ да было̀, въ това̀ злогла́сїе (а҆ко̀ бы
могли́ да го наречѐме злогла́сїе) нико́й не є҆ѐ
вино́венъ, защо́то є҆ѐ тако́ва сво́йство то на-
ꙗ҆зыкатъ ни. Но а҆ко бы въ Бо́лгарскїатъ ꙗ҆-
зы́къ производи́ли голѣ́мо злогла́сїе двѣ̀ та та
и҆ли̇ то то є҆дно̀ по дрꙋ́го, ко́лко бы по́много
производи́ли въ Гре́ческїатъ като въ слѣ́дꙋ-
ющи те рѣ́чи, ὁραιότατα, σοφώτατα, μεγα-
λώτατα, τιμιώτατα, τὰ τάγματα, τὸ τό-

ξον, τὸ τομάρι, и҆ дрꙋ́ги мно́го таквы́ѧ, кои́-то нѣ̑ терпи҆ ни на́ймало злогла́сїе; непроизво́дисе про́чее нико́е злогла́сїе ѿтъ тї́ѧ та та ни то въ Гре́ческїатъ ни то въ Бо́лгарскїатъ, защо́то не є҆ новопривне́сено ни то въ є҆де́нїатъ ни то въ дрꙋ́гїатъ но ѿтъ са́мо то нача́ло наѧ҆зы́катъ та́ко є҆ ѡ҆станало. И҆ наипа́че не́кои гово́ратъ, защо̀ ѿтъ два̀ подо́бни сло́гове що стоѧ́тъ непосре́дственно є҆ди́нъ по дрꙋ́ги, произво́дисе ѡ҆со́бна сла́дость въ слы́шанїе то и҆ произноше́нїе то, като що са̀ слѣ́дꙋющи те Гре́чески рѣ́чи, *ἀλαλάζω, βάρβαρος, βόρβορος, κακὰ, κѹκѹ́τζι, λѹλѹ́δι, μόμος, μίμησις, μπѹμπѹ́κι, παπαγάλλος, πέπαικται, λέλεκται, κεκένωται*, и҆ проч. —

(5) Това̀ сокраще́нїе ѿтъ їе, на ѣ, въ глаго́лни те и҆мена̀, като ѿтъ ѧ҆де́нїе ѧ҆денѣ́, и҆гра́нїе и҆гра́нѣ, стоѧ́нїе стоѧ́нѣ, и҆ проч. Защо̀ є҆ ѹ҆потреби́телно было̀ и҆ въ дре́вни те Бо́лгари, каквото и҆ въ сега́шно то вре́ме въ Болгарї́а та, не́ма нико́е сомнѣ́нїе въ това̀. И҆ за ѹ҆вѣре́нїе да приведе́ме не́колко примѣ́ри ѿтъ Ї҆оа́нна Є҆кса́рха Бо́лгарскаго. На стра́ница 19. редъ 27. та́ко пи́шетъ, съказанье яко есть богъ, и҆ проч. вмѣ́сто сказа́нїе. И҆ въ 28 ре́дъ, указанье яко единъ есть богъ, и҆ проч. вм. ѹ҆каза́нїе. И҆ на стран. 26. редъ 25. видѣнье,

слышанье. вм. видѣніе, слышаніе. Оубо сѫказанье, и оуказанье и видѣнье, и слышанье, не е ли исто то сось сказанѣ, и оуказанѣ, и видѣнѣ, и слышанѣ; кой то по просто произносиме, казуванѣ, видуванѣ слушанѣ, и проч. За да отбѣгнеме отъ долго то и протяженно то произношеніе казуваніе, видуваніе, слушаніе, и проч. Тамо же и братьа, вм. братіа. И на стран. 107. 108. 111. 121. да придетъ царствье твое, вм. царствіе. Въ искушенье, вм. во искушеніе. Тамо и братья, пакы, вм. братіа. и на стран. 29. редъ 3. въ пѣрвомъ столпѣ. имѣнье свое. Тамо же на редъ 6. абье, вм. абіе. И на стран. 42. редъ 23. цѣжденьемъ, вм. цѣжденѣмъ или цѣжденіемъ. И на стран. 44. редъ 6. тоже оубо божьемъ повелѣньемъ, вм. божіемъ (божіимъ) повелѣніемъ. И на стран. 46. редъ 5. житье преходимъ. вм. житіе. И на стран. 130. редъ 5. имѣнье свое, вм. имѣніе. (не е ли това исто то що говориме по просто, иманѣ, вм. имѣніе) и подолу редъ 30. и 31. видѣнье, слышанье, разумѣнье. и други много такива тамо. Тіа сички те не показуватъ ли явно, защо това окончаніе на іе, и въ старо то време е было сокращавано на ье (кое то е исто то ѣ) каквото и на

сегашно то; освенъ предложенни те весма достовѣрни примѣри, да приведеме во оувѣренїе и отъ сегашни те Болгарски списатели едного, който то е весма често оупотребилъ това сокращенїе. Въ Болгарска та аріѳметїка, коѧ то е издалъ Хрусанѳъ Павловичъ (сущій изъ Дупница македонска) оучитель Сїщовскїй, въ Бѣлиградъ во 1833, на стран. 3. писува тако, во изговаранѣ то, вм. во изговаранїе-то. И на стран. 5. това измѣняванѣ, вм. измѣнявавнїе. И на стран. 7. изятіе или изваждане, вм. изваждане. И на стран. 13 во умножаванѣ то, вм. во оумножаванїе то. И други многочисленни въ предреченна та аріѳметїка. Отъ изложенни те прочее доказателства, не може никой да противорѣчи, защо това сокращенїе въ глаголни те имена не е правилно и пріятно. Нѐ обаче въ сички те що окончаватъ на їе, защо не можеме правилно да сократиме знаменїе на знаменѣ, нито царствїе на царствѣ, нито житїе на житѣ, но стоянїе на стоянѣ, сѣденїе на седенѣ, весма добре и правилно сокращаваме. Яко и да гледаме защо въ старо то време и въ царствїе, и въ житїе, и въ явїе са ги сокращавали.

(6) Въ прилагателни те имена на-мужескїа родъ, понеже некои произносатъ членатъ на

о, като сватьо, Болгарскїо, а други на а, като сватыа, Болгарскїа (то есть сватыа, Болгарскїа) като що се доказа пространно на страница 43. въ предисловїе то, за то ми се мни, защо ако быхме оставили въ нихъ и о-то и а-то, и оупотребявали быхме чисти-те Славенски сосъ чистыатъ Славенски членъ, като н. п. сватый, Болгарскїй, а прости те токмо що не са оупотребителни въ Славенскїатъ языкъ сосъ единъ отъ предреченны те членове, като н. п. гольо или голыа, големьо или големыа, подобро бы было.

(7) Многїй, и въ три те роды, и въ две те числа е нескланяемо. Н. п. много дождь, много вода, много вино. Много человецы, много жены, много деца, вместо рещи, многъ дождь, многа вода, много вино, мнози человецы, многи жены, многа древеса. И кога то се полага заедно сосъ други прилагателны имена или наречїа, тогава е наречїе, кое то значи напряженїе, н. п. много высокъ, много длабокъ, много дебелъ. И съ наречїа, много высоко, много длабоко, много страшно, много сердито, вм. высокъ зело, глубокъ зело, зело страшенъ, и проч.

(8) Назначи защо сички те прилагателни имена що се окончаватъ на гїй, жїй, кїй, чїй,

мій, щій, хій всегда трѣбува да се писуватъ сосъ ї, като н. п. влагій, божій, кроткій, овчій, лошій, нищій, глухій, или сосъ простите членове, влагіо, божїо, кроткїо, овчїо, лошїо, нищїо, глухїо, и проч. А други те сички те се пишатъ сосъ ы предъ члено, каквото и Славенски те, н. п. младый, достойный, слѣпый, старый, сватый, или младыо, достойныо, слѣпыо, старыо, и проч. Освенъ неправилни те що сè назначиха въ часть втор. въ правописанїе то на стран. 161. и зри тамо, и на стран. 104.

(9) Тїа двѣ те частицы, по и най, въ сравнителни те и превосходителни те имена, трѣбува да прїиматъ ударенїа, сир. надъ пò да се тура варіа, а надъ нáй оксіа, като н. п. пò высокъ, нáй высока, защото се така и слушатъ въ произношенїе то.

(10) Русси те отъ Георгїевичъ, Васілїевичъ, Іоанновичъ, Феодоровичъ, Павловичъ, и други такива, начертаватъ женски те на вна, Георгїевна, Васілїевна, Іоанновна, Феодоровна, Павловна, то есть дщерь Павлова, Георгїева и проч. А нè жена, каквото и Павловичъ значи сынъ Павловъ. А у насъ вмѣсто нихъ употребителни са Георгїева, Васілїева, Павлова, и проч.

(11) Прилагателни те имена щото се не производатъ отъ други существителни, значатъ или качество или количество. Като н. п. черный, бѣлый, желтый, мудрый, святый, благій, низкій, высокій, злый, кроткій, великій, малый, многій, коликій, (кое то се говори по просто колкавъ, или нескланяемо колко) толикій, (толкавъ или толко), и други такива. А кои то се производатъ отъ существителни те, или отъ нарѣчія, значатъ или веществò, или стяжаніе, или время, или мѣсто. н. п. отъ древо древянный (крестъ) отъ камень каменный (мостъ) отъ злато златый (перстень) отъ сребрò сребрянный (сосудъ) мѣдь мѣдянный, олово оловянный, глини глиняный, персть перстный, терніе терновный (вѣнецъ) и други такива. Тія обаче исти те когато значатъ и стяжаніе, некои се измѣняватъ, а некои остануватъ сосъ тоя истый гласъ. Като н. п. когато говориме древянный крестъ, сосъ това прилагателно, древянный, изявляваме отъ какво е веществò направенъ кресто, сир. защò е отъ древо. А когато искаме да изявиме листвіе то на-древо то, тогава не можеме веке да речеме древянный листъ, или древянное листвіе (дървени листа) но говориме, древесный листъ, и

тогà изаблáваме прóсто листвïе то на-джрвò то, à нè защò са напрáвени листвïе то òтъ джрво, коè то прилагáтелно се нарича притяжáтелно. Тáко и земленный и земный, à кáменный мóстъ говóриме, и кáменная твéрдость неизмѣ́нно, òтъ кой то пéрво то изяблява веществò, à второ то стяжáнïе. Такива са и òнія що изябляватъ тóкмо стяжáнïе, кой то се произвóдатъ òтъ всякое почтѝ сѹществи́телно, н. п. òтъ нéбо небéсный, земля земный, (а земленный значи веществò) воздѹхъ воздѹшный, сóлнце сóлнечный, лѹнà лѹнный, ѿблакъ ѿблачный, востóкъ востóчный, зáпадъ зáпадный, главà главный, рѹкà рѹчный, ногà ножный, оумъ оумный, тѣ́ло тѣлéсный, ѻко ѻчный, водà водный, птица птичïй, пéсъ пéсïй, живóтъ живóтный, жизнь жизненный, пѣ́снь пѣсненный, пѹстына пѹстынный, цéрковь церкóвный, книга книжный, и дрѹги такивà многочисленни. Тáко и òтъ нарѣ́чïя та, òтъ вчерà вчерáшнïй, днéсь днéшнïй, оутрѣ оутрешнïй (à òтъ оутро оутреннïй) нощéсь нощéшнïй, гдѣ гдѣ́шенъ (или дéкашенъ) тѹка тѹкашенъ, тáмо тáмошнïй, гóре гóрнïй, дóлѹ дóлный, близѹ ближнïй, предъ прéднïй, задъ зáднïй, прéжде прéжнïй, и дрѹги такива.

Тако и на скій що се окончава́тъ, свати́тель свати́телскій, му́ченикъ му́ченическій, оучи́тель оучи́телскій, Европа Европскій, или Европе́йскій, Асіа Асійскій, Кнзь, Кнжескій, Царь царскій, овча́рь овча́рскій, юноша юношескій, дѣтѧ дѣтскій, Моска Моско́вскій, Бо́лгарскій, Гре́ческій, и дру́ги многочи́слении.

(12.) Му́жескій ро́дъ се произно́си многови́дно, н. п. два дваа, двамина, двойца. И пріима чле́натъ на-же́нскіа ро́дъ.

(13.) Три, въ му́жескіатъ ро́дъ се произно́си многообра́зно, каквото и два, н. п. три, трима, тримина, тройца, тако и четы́рма, четырими́на, четво́рица, а петь, то́кмо пети́на, шести́на, седми́на, осми́на, девети́на. А десети́на человѣцы, оупотреби́телно е за другъ ра́зумъ, а не за десетъ человѣцы, като що выкаме шести́на и седми́на человѣцы, и проч. сички те тіа пріиматъ чле́натъ на-же́нскіа ро́дъ по подража́нію на-сѫществи́телни те имена́, като воево́да та, вода та и проч.

(14.) Не́кои прито́уратъ и едно зе при а. и гово́ратъ азе, тако и азе, а други и още едно ка-азека-азека, а други и още едно на-азекана-азекана, а други и още едно к, или

ка-ӑзеканакъ, йлй ӑзеканака. И воистинну достойно ё оудивленїѧ, какво са се накачили толкова притурки при едно ӑ, (или ӑзъ)-зека-на-ка. Кой то нематъ никое начало, нито сложенїе съ некои речи въ Славенскїатъ ѧзыкъ. Но колко да бы былй такива притурки, въ склоненїе то сички те се ôставатъ несклаӑемы й неизменаемы. Подобре бы ôбаче было да не бы се ни споменали некогашъ, ӑ не й да се склонѧватъ такива непотребности.

(15.) Тїѧ родителни падежи на-мене, на-тебе, на-себе, й множественно, на-насъ, на-васъ, на-себе, оупотребителни са токмо кога то се сопрѧгаватъ съ прилагателни те имена, н. п. дела та на-мене ôкаѧнnаго ôбличаватъ ме. Сынъ беше на-тебе недостойнаго, помышлѧваше дела та на-себе недостойнаго. Тако й въ множественно то число. Но ако въ такива случаи не са оупотребителни, йлй ако не са потребни, въ други случаи не знамъ далй щатъ се оупотреби, йлй потребува некаде.

(16.) Се, макаръ ё йместоименїе тука, всегда може да се претворѧва въ страдателны те глаголы, н. п. пониска да се ôбеси да се продаде, вместо да ôбеситсѧ, да продаетсѧ, й то исто то се, щото ё въ страдателны те

глаго́лы, а̂ нѐ о̂со́вно се, защо́то далове́си се́бе, и̂ да се о̂бе́си, сѐ є҃ є̂днѡ̀.

(17.) Мы, не́кои гово́рать ні́е, а̂ не́кои ні́и, а̂ не́кои мы́е, коѐ то є҃ и̂ по́право, но ма́ло оу̂потреби́телно, та́ко и̂ вы̀, не́кои произно́сать ві́е, а̂ не́кои ві́и, и̂ тре́бꙋваше товà ві́е, пра́вилно да се пи́ше сосъ ы вы́е, но̀ поне́же совпа́да съ глаго́лъ вы́е, (тѡ̀ є҃сть като кꙋ́че, като во́лкъ и̂ проч.) за то тре́бꙋва да се различа́ва є̂днѡ̀ то сосъ ї, сир. ві́е (вм. вы̀ мѣстоим.) а̂ вы́е вмѣ. выѐ глаго́лъ, и̂лѝ понѐ съ о̂ксі́ата вы́е, мѣст. выѐ глагоаъ.

(18.) Ті́а мѣстоиме́нїа го, а҃, ги, не мо́жатъ ни́когашъ да стоа́тъ предъ глаго́лы те, какво́то що ги оу̂потребла́ватъ Гре́цы те, и̂ на́ши не́кои. н. п. *τὸν ἔςειλαν*, немо́же да се речѐ оу̂ на́съ пра́вилно, го прати́ха, но прати́ха го, *τὴν ἔλαβες* прїа́хъ а҃, и̂лѝ зема́хъ а҃, а̂ не а҃ прїа́хъ, а҃ зема́хъ, защо́то а҃ зема́хъ ще да речѐ, *ἐγὼ ἔλαβα* а҃зъ зема́хъ. Та́ко и̂ множ. *τὰς ἔπιασαν* фана́ха ги, а̂ нѐ, ги фана́ха, какво́то що є҃ оу̂потреби́лъ Васі́лїй Не́новичъ на стран. 44. ре́дъ 10. въ свяще́нната Їсто́рїа. Го преда́доха на хрїстїа́не то, вмѣ́сто преда́доха го на хрїстїа́не то. Когà то о̂ба́че преди́датъ не́кои части́цы тога́ва мо́же да сто́й. Като що са ті́а, ако ги зе-

мемъ, ако го видимъ, ако ѫ сретнемъ, и други такива.

(19) Оный, некои говоратъ онай, други оней, други оне, други она (сокращенно отъ оныѧ сосъ простыатъ членъ) други онза. Отъ родителныатъ падежь на-оный, происходи производно то местоименіе оноговый-оноговъ, оногова та-оногова, оногово то-оногово. Каквото и отъ родителныатъ падежь на-онъ, происходи неговый-неговъ, негова та-негова, негово то-негово. Також де и отъ той отъ родит. тоговый-тоговъ, тогова та-тогова, тогово то-тогово. Також де и отъ той отъ родит. тоговый-тоговъ, тогова та-тогова, тогово то-тогово. Також де и отъ множ. число отъ родит. нихный-нихенъ, нихна та-нихна, нихно то-нихно, или техный-техенъ и проч. сички те тіѧ произходни склонѧватсе по примератъ на-четверто то склоненіе на-прилагателни те имена. А томузовъ и ономузовъ, и други таквыѧ, не сѧ секаде равно оупотребителни, но по некои токмо места. Назначи и това защо отъ местоименіѧ та той, онъ, това, тѧ, оно, она, они, тіѧ, и други, по места ги оупотреблѧватъ тако, тойзи или този, или тосъ, онзи, туй, онуй, този, онози, тѫзи, онази, тези, (или тези)

ѻнѣзи (йли ѻнѣзи) тако и такꙑвзи, такбазѝ, таквози, и нарѣч. тогйзи, тогазн, толкози, и дрѹги такйва. Тїѧ сйчки те нахожда нѣкой доволно, въ Бѹкварь йзданный ѿтъ Петра Х. Беровича за Болгарски тѣ оучилища въ 1824 лѣто. Но тїѧ са токмо помѣстни произношенїѧ, и за то не трѣбѹва нито да се оупотреблѧватъ въ пишемꙑатъ ꙗзыкъ, нито да се полагатъ за правила и примѣри въ грамматїка та.

(20) Той глаголъ ѥсмь, въ Болгарскїатъ ꙗзыкъ понеже ѥ несовершенъ въ настоѧщее време, за то и мѫчно може да се полага самостоѧтелно въ слово то, или и почти не може да се положи самъ предъ имена та, ако и да го оупотреблѧватъ нѣкои, но безпѫтно. Н. п. що ѥ Грамматїка; ѥсть една наѹка, коѧ-то ны оучи, и проч. вмѣсто, ѥ една наѹка, кое то (ѥ) никакъ не може да стой предъ име то, а по имена та и по глаголы те стой, като н. п. що ѥ человѣкъ; человѣкъ ѥ, вмѣсто человѣкъ ѥсть. И, наѹчилъ ѥ, вм: наѹчилъ ѥсть. Тако и въ множеств. число, ѻнѝ са, вмѣсто ѻнѝ сѹть, а, сѹть нѣцыи человѣцы, иже, не можеме да речеме, са нѣкои человѣцы, кои то. Тако и, дошлй са, вм. пришлй сѹть. За то се полага перво Славенско то чисто ѻкон-

чанїе като совершенно, а послѣ Болгарско то като недостаточно, есмь — самъ, еси-си, есть-е есмы-сме, есте-сте, сѫть-са. Самъ отъ есмь не прїима ударенїе да различествува отъ самъ (μόνος). Кромѣ когато стои съ не зледно, като н. п. несамъ.

(21) Вмѣсто това е въ простыятъ ѧзыкъ се употреблява злоупотребително и, има, като що говориме. Имали огнь; има ли вода; имали още; вмѣсто слав. есть ли огнь; вода; еще; и Грецы те тако говоратъ (εἶναι φωτιὰ; εἶναι νερὸν; εἶναι ἀκόμι;) тако и въ прешедшее времѧ. ἦτον ποτὲ βασιλεύς τις, кое то мы по просто говориме, имало некогашъ единъ царь, вм. беше некогашъ царь некой. Якво то що се види и отъ следующїй примеръ въ К. Анастасово то Цвѣтообранїе въ часть 1. истор. 43. листь 180. „Въ Аусїтїйска та страна имало нѣкой си мужъ нарицаемый Іовъ „вмѣсто. Бяше нѣкїй мужъ, и проч. И во 2-та частъ. истор. 36. листъ 110. „Имало въ Виѳанїя единъ боленъ человѣкъ.“

(22) Това, са, правилно требуваше да се пише сѫ, защото происходи отъ Славенско то сѫть-су-сѫ, кое то у, претворява просто то обыкновенїе на ѫ, като що се доказа пространно въ предисловїе то на стран. 37. Но

понéже тò не прїйма никаде ѹксїа, (кромѣ когато стой сосъ не заедно, като н. п. не са тѹка, и проч.) Пáки се произноси и чѹе като ж, ако и да се пише сосъ а, Сéрбите вмѣсто са, оупотреблꙗватъ сѹ пóправо, онѝ сѹ, говóратъ, вмѣсто онѝ са, и добрò бéше, ако бѣхме го и мы понѐ писáли тáко, ако и да го не произнóсиме.

(23) Назначѝ и товà, защо глагóло есмь, освѣнь настоꙗщее врéме, нéма дрѹги временà свои, но заима ги отъ глагóлъ бывáю (бывамъ) кой то се начертáва прáвилно въ сички те свои временà. Бывамъ, бывахъ, бывáхъ, бывáлъ-самъ, былъ самъ, бéхъ, или быхъ, ще да бѫдемъ, и проч.

(24) Товà ще, по различни мѣстà раз[illegible]но се произнóси, нéкои говóратъ вмѣсто [illegible] ке. а дрѹги кю, а дрѹги че, а дрѹги щ[illegible] дрѹги ша, а дрѹги са, а дрѹги ше. Н[illegible] ще да идемъ, ке да идемъ, кю да ид[illegible] че да идемъ, ща да ида, ша да ида, с[illegible] ида, ше да ида, и тїꙗ сокращéнїꙗ ви[illegible] сички те да си иматъ начáло то отъ сво[illegible] истóчницы, и ке и кю видисе да са подражáнїю Сéрбовъ, защéто онѝ говóратъ в[illegible]сто хощѹ хоћѹ (то есть хóкю) вм. не[illegible]

щꙋ нѣꙋ (нѣкю) тако и во второ то и трето то лицѐ хощеиши (хоѣешъ хокешъ) хощетъ (хоѣе хоке. Отъ последни те прочее слогове хоѣю, хоѣешъ, хоѣе, происходатъ кю и ке. А че, видисе да е по подражанїю Россїановъ, защото тїа они вмѣсто хощꙋ, хочꙋ говоратъ, тако и, хочешъ, хочетъ, и отъ трето то лицѐ хочешъ хоче-че. Тако они говоратъ и вмѣ. нощь ночь, и вм. бꙋдꙋѣи Серв. бꙋдꙋчи, и проч. А колкото за ще, ше, ща, ша, са, тїа са сички те отъ хощꙋ Слав. И понеже ще-то е най ближно до Славенско то трето то лицѐ, хощетъ-щетъ-ще, какво то и Греческо то се ꙋпотреблава трето то лицѐ *θέλει εἶμαι, θέλει εἶσαι, θέλει εἶναι,* или токмо де, за това се предпочита то въ таа Грамматика. Воленъ е обаче секой да ꙋпотреблава коѐ то обычна, токмо да се ꙋтверждава на нѣкои правила и основанїа.

(25) ще самъ, и ще выдемъ, можатъ да се ꙋпотреблаватъ и съ притꙋранѣ едно да, безъ да имъ се повреди знаменованїе то. Като н. п. що то значатъ тїа, ще самъ и ще выдемъ, това исто то значатъ, и ще да самъ, ще да выдемъ, като Греч. *θὰ γένω,* и, *θὰ νὰ γένω.* Тако и въ сослагателно то наклоненїе,

(26) Ще выдемъ, и бѫдемъ, може прáвиано да се употреблява, и ще да бѫдемъ отъ Славенско-то буду.

(27) Назначи защо причастїе въ Болгарскїатъ языкъ не сѫществува, и за чудо е! какъ да са го изгубили всеконечно Болгаре-те. Може быти и отъ само-то начало да не сѫ го прїали и употребили. Но нїе слушаме защо по мѣста се понуждаватъ да го произносатъ, но помного по Турско изражениїе, защото говоратъ тако, ходейки или ходейкенъ, седейки или седейкенъ, спавайки или спавайкенъ, но ако второ-то е и Турско, перво-то обаче на ки, есть по подражанию Сербовъ, кой-то непремѣнно тако начертаватъ свои-те общи причастїа, съ това токмо различїе що изоставатъ й, или вмѣсто й, ю употреблаватъ въ глаголи-те на-перво-то сопраж. н. п. ходеħи, спавлюħи, и проч. а въ сѫществителныатъ глаголъ що се положи будуки или будучи, (кой-то, Россїйски-те граматїкосписатели дѣепричастїа наричатъ, двигаючи, грѣючи, строючи, моючи, и проч.) кой-то обыча може да го оупотреблява, ако и да не е употребително въ простолюдно-то произношенїе. Зри и на стран. 64. въ предисловїе-то, въ назнач. (а)

(28) Извождатсе некои глаголи отъ това правило, кои то се видатъ като неправилни, като н. п. знамъ, ймъ, но они са весма мало, и неправилността имъ е токмо въ перво то лицѐ настоящаго времена, а други те двѣ лица второ то и трето то правилно се начертаватъ по предпоказанни те сопряженія, н. п. ймъ, идешъ, идѐ. Знамъ, знаешъ, знае. Но когато иска некой да отбѣгне отъ строптивостьта имъ, може да ги начертава и нихъ со всѣмъ правилно, и тогà може да види явно защо нема ни единъ глаголъ да остане неправиленъ, н. п. ймъ, говорисе и идемъ, идешъ, идѐ. Тако и знамъ, знаемъ, знаешъ, знае. И бываты тогива со всѣмъ правилни. Други некои глаголи лесно можатъ да се промѣняватъ отъ едно сопряженіе въ друго, но и тогава пакъ оставатъ правилни. Като н. п. глаголъ спимъ, спишъ, спи, говорисе и спіемъ, спіешь, спіе, и тогава се относи отъ трето то на второ то сопряженіе Или спавамъ, спавашъ, спава, и тогава се относи отъ второ то на перво то, и тако глаголъ спимъ по своему непостоянству преходи сичкы те сопряженія и нема ни едно свое (защо па по други мѣста ще го чуешъ спѫ). Но това ми се чини да не е непостоянство

на-глаго́латъ спи́мъ, но по́много непостоя́нство Бо́лгарско, защо́то є҆ди́нъ глаго́лъ то́лкова ту́ралїи го произно́сатъ. Таки́ва са и҆ слѣдующи те пи́шемъ и҆ пису́вамъ, хора́тимъ и҆ хорту́вамъ, и҆ дру́ги таки́ва.

Гла́вното несогла́сїе между́ Бо́лгаре те состои́ въ чле́нове те и҆ въ глаго́лы те (какво́то се доказа̀ простра́нно и҆ въ предисло́вїе то на стра́н. 37. и҆ 15.) За то̀ споретъ помѣ́стни те произноше́нїя на-глаго́ли те тре́бувалше да се поло́жатъ и҆ о҆́ще двѐ и҆лѝ трѝ сопряже́нїя на а, я, и҆ е, защо̀ о҆нїя глаго́ли що се о҆кон-ча́ватъ по мѣста̀ на емъ и҆ на имъ, като пи́шемъ пи́ша, хо́дя хо́де, та́ко и҆ шїемъ шїя, четемъ четѫ̀, ле́емъ ле́я, бїемъ бїя, лю́бимъ лю́бя лю́бе, но́симъ но́ся но́се, во́димъ во́дя во́де, гово́римъ гово́ря, про́симъ про́ся про́се, спи́мъ спѫ̀ спѐ, и҆ дру́ги таки́ва. Но а҆́зъ бы́хъ ре́клъ, защо̀ каква̀ бы была̀ потре́ба да и҆́маме то́лкова стро́потства (непра́вилности) въ Граммати́ката та си, кога́то мо́жеме да и҆́маме си́чки те глаго́лы пра́вилны, и҆ да гѝ начерта́ваме весма̀ ле́сно, защо́то и҆ посло́вица та гово́ри „*τὸ δι' ὀλίγου γινόμενον, μάτην διὰ πολλοῦ γίνεται*“ то̀ є҆́сть, коя̀ то ра́бота мо́же да се совершѝ съ ма́лъ трудъ, всуе се вър-

ши съ мно́гъ. И когато за ради една то́кмо лѣснота̀ неусомнѣхасе нѣкои си да оуничто́жатъ сичко то Славе́нско правописа́нїе, и начна́ха да пи́шатъ са́мо совъ ї, а дру́ги дерзна́ха да изоставатъ и чле́нове те, и они о́бачε съ основа́телно сло́во, защо́то и тїи (сир. чле́нове те) не произво́датъ ма́ла непра́виланость въ имена̀та, защо́то са осмь ту́раїи, какво́то що сѐ доказа̀ пространно на страница 43. въ предисло. И каквото се́кой мо́же да ви́ди явно та́а пра́вда. Що бы было̀, ако бы и мы̀ начерта́вали трѝ или четыри то́кмо ту́раїи глаго́лы те, и избави́ли бы се благовре́менно отъ то́лкова стро́потства, що ни се представля́ватъ отъ разли́чны страны̀; се́кой нѣка разсужда́ва, и нѣка послѣдува право то и лѣсно то. Защо́то (какво́то що гово́ри Хрї-ста́ки Па́вловичъ оучи́тель Сїщо́вскїй су́щїй изъ Ду́пница Македо́нска въ предисло́вїе-то на-не иззда́деныатъ си ещѐ язічнікъ, додемїе да сі вършім работа і да сі пішем секоя речь с' прелеснечко то іота, за коя мі са бѣда и, ы, ѵ, ѡ, ъ, и про́чая) до де мо́жеме да си въ́ршиме ра́бота съ три тѐ то́кмо сопряже́нїя, за коя ни са бѣда̀ ше́сть; но ще да речѐ нѣкой че са дру́ги те начерта́нїя по́прави и по́прїискренни до Славе́нски те,

но и то̀ не е҆ ꙗ҆ко ѡ҆сновательно и҆ и҆звѣстно, нека разсꙋждава секой.

(29) Вдигамъ е҆ станало попредложенїю бꙋквъ ѿъ Славенското движꙋ или двигаю, защо̀то въ двигаю, ако премѣстишъ в-то на мѣстото на-д-то, а д-то на мѣстото на-в-то ще да стане простото вдигаю-вдигамъ, каквото що е҆ станало и ѿъ кропива коприва и дрꙋги такива.

(30) Въ прешедшее, и давнопрешедшее, и непредѣланое третїе и четвертое, среднїй родъ дꙋмало самъ, дꙋмало бехъ, продꙋмало самъ, и продꙋмало бехъ, не е ѹ҆потребително въ простыатъ ꙗ҆зыкъ, защото никогашъ не щѐ да речѐ детѐ дꙋмало самъ, нито който го пыта, дꙋмало ли си; но дꙋмалъ ли си; дꙋмалъ самъ. Когато ѡ҆баче животни, или ве-щи бездꙋшны на-среднїа родъ прїиматъ ли-цѐ (προσωποποιοῦνται) тогава се ѹ҆потребяватъ правилно, защото каквото що гово-ри лево изелъ самъ, и мечката изела самъ, така̀ говори и магарето носило самъ, и дръ-во̀то стояло самъ толко време въ гора зеле-на неотсѣчено. И морето, множина самъ по-топило. И земля̀та, сички те земнородны ѿъ адама самъ поглъщала. И земи примѣръ ѿъ

ѣщѫ старата пѣснь „провыкнѫлъ се зеленъ здравчецъ изъ гора зелена“ и проч.

(31) Това перво-то непредѣлно думахъ, бдигахъ наричасе протаженно или оучащателно, защо-то и многократно думанѣ, и заминало време значи. Като н. п. що говориме, думахъ му толко пѫти, бдигалъ го два три пѫти, отъ кой-то се показува защо значи многажды. И второ-то непредѣлно наричасе еднократно, защо-то еднашъ токмо, а не помного пѫти, значи. Като н. п. що говориме, излезнахъ си отъ должностьта продумахъ му, и, еднашъ го бдигнахъ, два пѫти не можемъ. Отъ кой-то се показува явно, защо токмо единождыы, (а не помного пѫти) значи, но нетребува да го наричаме совершенно (каквото що го нарича кѵръ Анастасъ Стоановичъ въ своѧ-та си еще неизддадена грамматїка, кое-то е земалъ отъ Славенска-та сокращенна Етѵмологїа). Защото и перво-то непредѣлно е совершенно. Сирѣчь, думахъ, значи защо се е совершило думанѣ-то, но токмо що много пѫти се е думало. И продумахъ, значи еднашъ. Тако и продумалъ самъ, и продумалъ бехъ совершенни сѧ.

(32.) Отъ второ то непредѣлно, отъ сички те почти глаголи, излазатъ други нови глаголи или сложени съ предлогъ, или прости, кои то са въ равно оупотребленіе съ други те, и представлявать едно велико богатство въ простыатъ языкъ, защото со согубы глаголы весма живо и лесно можатъ да се изражаватъ наши те мысли, като н. п. отъ думамъ продумахъ продумувамъ, отъ вдигамъ-вдигнахъ вдигнувамъ, отъ слагамъ-сложихъ сложувамъ, отъ трошимъ-строшихъ строшувамъ, отъ чупимъ-счупихъ счупувамъ, и прочая. Или подобре да речеме знаменованіе то на-сложенни те глаголи во второ то непредѣлно се опредѣлявать споретъ предлози те, защото тоя глаголъ трошимъ строшихъ (вм. съ-трошихъ) ако му се тури други предлогъ (предъ глаголатъ трошихъ) н. п. пре, ще да произведе новъ глаголъ претрошувамъ, тако и протрошувамъ, растрошувамъ, оттрошувамъ, потрошувамъ, и проч: кое то свойство е пріялъ отъ майка та си Славенскіатъ непремѣнно. Това богатство почти нема го Греческіо языкъ, защото, *τζακίζω* глаголъ, оу насъ може да се рече съ два глаголы трошимъ и строшувамъ, тако и *σηκώνω* вдигамъ и вдигнувамъ, и *ἀφήνω* слагамъ и сложувамъ. И, *ἐτζάκισα*

почтарт дачгуве
донгуве дшшшпруве

845
072
305 — етакв

Зс

Труснос датозкае 21

Сеосси алсеско дазб : 20

распзиае оеиз [illegible] : 20

1 4 1

: 20

Денгу сенгуказ [illegible] : 20

: 5

LELAND STANFORD
UNIVERSITY
Digitized by Google

ORGANIZED 1891

UNIVERSITY

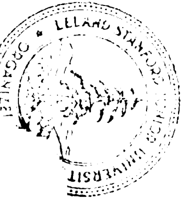
LELAND STANFORD